

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговина

Predmet br.: S1 1 K 011128 12 Krl

Datum: objavlivanja 28.10.2014. godine
pismenog otpravka 16.02.2015. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Jesenković Vesna, predsjednik vijeća
sudija Maksumić Šaban
sudija Gluhajić Staniša

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE
protiv
Milisavljević Predraga
Pantelić Miloša
Tasić Ljubomira

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine: Muratbegović Dževad

Branilac Milisavljević Predraga: Mihajlović Dragiša, advokat iz Vlasenice
Branilac Pantelić Miloša: Rubež Nenad, advokat iz Zvornika
Branilac Tasić Ljubomira: Beganović Žutić Mirsada, advokat iz Sarajeva

IZREKA

I. KRIVIČNI POSTUPAK	11
A. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES.....	11
B. PROCESNE ODLUKE	13
(a) Odluka o isključenju javnosti za dio pretresa.....	13
(b) Svjedoci pod mjerama zaštite	13
(c) Odluka o usvajanju prijedloga Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupcima pred MKSJ	14
(d) Izmjena redoslijeda izvođenja dokaza (član 261. stav 1. ZKP BiH)	17
(e) Odluke kojom se prihvataju prijedlozi da se provede dokaz uvidom i čitanjem zapisnika o ispitivanju svjedoka u skladu sa odredbom člana 273. stav 2. ZKP BiH	18
(f) Ponovno otpočinjanje glavnog pretresa (član 251. stav 2. ZKP BiH)	18
(g) Odluka kojom se nalaže odbrani da redukuje broj predloženih svjedoka koji svjedoče na iste okolnosti (kumulativni svjedoci)	19
(h) Odluka kojom se odbija prijedlog odbrane optuženog Tasić Ljubomira za ponovno saslušanje svjedoka Spahić Ferida	19
C. DOKAZNI POSTUPAK.....	19
D. ZAVRŠNE RIJEČI	21
(a) Tužilaštvo BiH.....	21
(b) Optuženi Milisavljević Predrag.....	23
(c) Optuženi Pantelić Miloš	23
(d) Optuženi Tasić Ljubomir.....	24
II. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA	24
III. STANDARDI DOKAZIVANJA	26
IV. NALAZI SUDA	29
OSUĐUJUĆI DIO PRESUDE	29
A. OPŠTI ELEMENT.....	29
(a) Širok (rasprostranjen) i sistematičan napad	30
(b) Cilj napada- civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti opštine Višegrad	37
(c) Radnje optuženih su bile dijelom napada i oni su znali za napad (nexus) ..	38

B. DJELO U OSNOVI ZLOČINA – PROGON	40
1. <i>Progon ubijanjem</i>	42
- tačka 1. osuđujućeg dijela presude -	42
(a) Utvrđeno činjenično stanje	42
(i) Žrtve su lišene života na diskriminatornoj osnovi	42
(ii) Polazak i kretanje konvoja 14.06.1992. godine	45
(iii) Dolazak konvoja 15.06.1992. godine ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici	46
(iv) Učestvovanje optuženih Milisavljević Predraga i Pantelić Miloša u pratnji autobusa, oružanoj pratnji muškaraca do jame Paklenik i ubistva	48
(b) Znanje i namjera optuženih	62
(c) Učešće, odnosno odlučujući doprinos	63
(d) Kredibilitet svjedoka i prigovori odbrane	66
2. <i>progon zatvaranjem- kvalifikacija nije prihvaćena</i>	73
C. ODMJERAVANJE KAZNE	74
V. NALAZI SUDA – OSLOBAĐAJUĆI DIO PRESUDE	75
1. <i>Progon mučenjem- tačka 2. oslobađajućeg djela izreke presude</i>	75
2. <i>Progon seksualnim zlostavljanjem - tačka 3. oslobađajućeg djela izreke presude</i>	79
3. <i>Progon drugim nečovječnim djelima- tačka 4. oslobađajućeg djela izreke presude</i> ..	80
4. <i>Progon mučenjem, zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem slobode i uništavanjem imovine u selima Hojaci, Kabernik i Oscjnica - tačka 5. oslobađajućeg djela izreke presude</i>	82
5. <i>Progon zatvaranjem u selu Kabernik - tačka 6. oslobađajućeg djela izreke presude</i>	88
6. <i>Progon uništavanjem imovine u selu Kabernik- tačka 7. oslobađajućeg djela izreke presude</i>	91
7. <i>Progon prisilnim preseljavanjem i zatvaranjem bošnjačkog stanovništva sela Smrječje, Veletovo, Čengići, Žagre, Gornji i Donji Dubovik i Hanište - tačka 8. oslobađajućeg djela izreke presude</i>	93
VI. ODLUKA O TROŠKOVIMA	113
VII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA	114
VIII. ANEKS – MATERIJALNI DOKAZI	115

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudija Jesenković Vesne, kao predsjednika vijeća, te sudija Maksumić Šabana i Gluhajić Staniše kao članova vijeća, uz sudjelovanje stručne saradnice Spahić Amele u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženih Milisavljević Predraga i drugih, zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačke h), u vezi sa tačkom a), d), e), f), g), i), k) i h), a sve u vezi sa članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), povodom izmijenjene optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 02.06.2014. godine, nakon održanog usmenog i javnog glavnog pretresa na kojem je u jednom dijelu bila isključena javnost, u prisustvu tužioca Tužilaštva BiH, Muratbegović Dževada, optuženog Milisavljević Predraga i njegovog branioca Mihajlović Dragiše, advokata iz Vlasenice, optuženog Pantelić Miloša i njegovog branioca Rubež Nenada, advokata iz Zvornika i optuženog Tasić Ljubomira i njegovog branioca Beganović- Žutić Mirsade, advokata iz Sarajeva, donio je i dana 28.10.2014. godine, javno objavio sljedeću:

P R E S U D U

O P T U Ź E N I:

MILISAVLJEVIĆ PREDRAG, zv. Dragan, sin Marka i Stanojke, rođene Gacić, rođen 25.07.1958. godine u Višegradu, nastanjen u, (.....), ulica, sa privremenim boravkom u, u ul., po nacionalnosti, državljanin i, po zanimanju VKV zavarivač, lošeg imovnog stanja, razveden, otac četvoro djece od kojih je jedno maloljetno, odslužio vojsku, neosudjivan, nalazi se u pritvoru po rješenju Suda S1 1 K 0010325 12 Krn od 22.06.2012. godine, i

PANTELIĆ MILOŠ, zv. Panta, sin Milovana i Novke, rođene Kusmuk, rođen 03.10.1965. godine u selu Tusta Medj, opština Višegrad, nastanjen u, opština, državljanin i, JMB, lošeg imovnog stanja, oženjen, otac dvoje djece, od kojih je jedno maloljetno, po zanimanju zavarivač, odslužio vojsku, neosudjivan, zaposlen u preduzeću "Elektro distribucija AD" – Pale, kao pomoćnik elektromontera, nalazi se u pritvoru po rješenju Suda BiH S1 1 K 0011128 12 Kri od 28.10.2014.godine

KRIVI SU

što su:

U periodu od aprila do kraja juna 1992. godine, u okviru širokog i sistematičnog napada vojske i policije Republike Srpske i paravojnih formacija usmjerenog protiv civilnog nesrpskog stanovništva na području opštine Višegrad, znajući za takav napad, optuženi Milisavljević Predrag, prvo kao pripadnik rezervnog sastava Stanice javne bezbjednosti Višegrad u periodu od 04.04.1992. godine do 18.05.1992. godine, a zatim kao pripadnik Višegradske brigade VP 7158 u periodu od 18.05.1992. godine do 25.02.1994. godine, i optuženi Pantelić Miloš prvo kao pripadnik rezervnog sastava Stanice javne bezbjednosti Višegrad u periodu od 04.04.1992. godine do 19.05.1992. godine, a zatim kao pripadnik Višegradske brigade - VP 7158 u periodu od 19.05.1992. godine do 29.02.1996. godine, izvršili progon civilnog bošnjačkog stanovništva na području opštine Višegrad na nacionalnoj i vjerskoj osnovi ubistvima, tako što su:

1. Dana, 15. juna 1992. godine u popodnevnim časovima ispred baraka preduzeća "Sladara" u Rogatici, gdje su vojno sposobni civili Bošnjaci dovedeni nakon što su razdvojeni na Išerićaa brdu od ostalih civila Bošnjaka koji su krenuli konvojem iz Višegrada i gdje su isti premlaćeni, vezani žicom, premješteni iz autobusa kojim je upravljao Šimšić Drago u autobus preduzeća "Terpentin" iz Višegrada, te nakon što su im oduzeti lični dokumenti i novac, optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš u namjeri da civili Bošnjaci budu ubijeni, uniformisani i naoružani zajedno sa drugim naoružanim pripadnicima srpske policije i vojske bili u pratnji autobusa u kojem se nalazilo četrdeset devet vojno sposobnih civila Bošnjaka, do jednog proširenja sa desne strane makadamskog puta iznad sela Kalimanići u opštini Sokolac, gdje je civilima naređeno da izađu iz autobusa i da se poredaju ispred autobusa u kolonu po dvojica, odakle su zajedno sa drugim pripadnicima srpske vojske i policije sa uperenim automatskim puškama bili u obezbjeđenju kolone civila koji su vezanih ruku i oborene glave išli šumskim putem do jame "Paklenik", oko koje su se zajedno sa drugim pripadnicima srpske vojske i policije, sa uperenim automatskim puškama, polukružno rasporedili, licem okrenutim prema jami i civilima Bošnjacima, gdje su prvo optuženi Milisavljević Predrag i nepoznati srpski vojnik u kožnom panciru, a zatim i većina pripadnika naoružanih sprskih vojnika i policajaca otpočeli paljbu iz automatskih pušaka, pa su tako izvršili strijeljanje civila i to: Abaz Hamida, Ahmetspahić Abida, Ahmetspahić Hameda, Čelik Hilmu, Čelik Mušana, Delibašić Hašima, Hajdarević Ismeta, Halilović Ahmu, Ibišević Osmana, Jašarević Kasima, Karaman Esada, Karaman Fikreta, Karaman Hameda, Karaman Hasana, Karaman Izeta, Karaman Mirsada, Karaman Sabita, Karaman Safeta, Karaman Zarifa, Karišik Džemala, Karišik Nesiba, Kasapović Adila, Kasapović Zaima, Kustura Džemala, Kustura Enesa, Kustura Esada, Kustura Hamdiju, Kustura Husu, Kustura Ismeta, Kustura Medu, Kustura Muhamedu, Kustura Smaju, Kustura Suvada, Kustura Zaima, Lemezani Ismeta, Lošić Ibrahima, Lošić Jusufa, Menzilović Omera, Munikoza Ibrahima, Omerović Mehu, Omerović Mensura, Omerović Mustafu, Omerović Salku, Omerović Ševala, Omerović Smaila, Spahić Ešrefa, Zukić

Muharema i Zukić Smaila, osim Spahić Ferida, koji je izbjegao strijeljanje bijegom u pravcu sela Mrče u opštini Olovo.

dakle,

optuženi MILISAVLJEVIĆ PREDRAG i PANTELIĆ MILOŠ, radnjama opisanim u tački 1. izreke presude, kao dio širokog i sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva na području opštine Višegrad, znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio tog napada, izvršili progon civilnog bošnjačkog stanovništva na nacionalnoj i vjerskoj osnovi ubistvima

čime su počinili krivično djelo **Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h)** Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa **tačkom a)**, a sve u u vezi sa članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

pa ih Vijeće, za navedeno krivično djelo, po osnovu odredbi članova 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) uz primjenu članova 39., 42. i 48. KZ BiH

O S U Đ U J E

optuženog MILISAVLJEVIĆ PREDRAGA na kaznu zatvora u trajanju od 20 (DVADESET) GODINA

optuženog PANTELIĆ MILOŠA na kaznu zatvora u trajanju od 20 (DVADESET) GODINA

II

Na osnovu člana 56. KZ BiH, vrijeme koje su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš proveli u pritvoru, i to: Milisavljević Predrag od 22.06.2012. godine pa nadalje, a optuženi Pantelić Miloš od 22.06.2012. pa do 31.05.2013. godine, ima se uračunati u izrečenu kaznu zatvora

dok se, na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH

III

optuženi MILISAVLJEVIĆ PREDRAG, sa navedenim ličnim podacima

OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

da je:

2. Noću 13. maja 1992. godine u Višegradu u prostoriji Stanice javne bezbjednosti Višegrad, zajedno sa Raković Dragoslavom i izvjesnim Papićima, iz prostorije u kojoj su

bili zatočeni civili Bošnjaci, izveo civila Tufekčić Junusa u drugu prostoriju, radi ispitivanja u vezi naoružanja Bošnjaka u Višegradu, prilikom kojeg su ga optuženi Milisavljević Predrag i Raković Dragoslav snažno udarali šakama, a Raković Dragoslav i drvenim palicama po glavi, prsima i stomaku, za koje vrijeme su ga izvjesni Papići držali za ruke, nakon čega su Tufekčić Junusa vratili u prostoriju gdje je bio zatočen, odakle ga je iste noći izveo Raković Dragoslav i odveo u prostoriju u kojoj je bilo četiri do pet lica među kojima je bio i optuženi Milisavljević Predrag, kojom prilikom su ga optuženi Milisavljević Predrag i ostali prisutni udarali nogama, rukama i drvenim palicama po tijelu, kojom prilikom su Tufekčić Junusu nanijeli fizičke i psihičke povrede zbog kojih povreda je po dolasku kući petnaestak dana po tijelu stavljao jagnjeću kožu,

3. Noću između 13. i 14. maja 1992. godine u Višegradu, u prizemnoj prostoriji Stanice javne bezbjednosti Višegrad, zajedno sa još jednim nepoznatim pripadnikom srpske policije, naoružani automatskim puškama, iz prostorije gdje su bili zatočeni civili Bošnjaci, izveli civile Zulanović Ahmu i T.J. i odveli ih u prizemnu prostoriju, gdje im je optuženi Milisavljević Predrag naredio da skinu pantalone i donji veš, da vidi jesu li osunećeni, što su oni u strahu i učinili, poslije čega su optuženi Milisavljević Predrag i nepoznati vojnik skinuli pantalone i donji veš i naredili T.J. i Zulanović Ahmi da ih diraju po polnim organima, da kleknu na koljena, da priđu do njih dvojice i da njihove polne organe stave u usta, što je Zulanović Ahmo učinio, dok je T.J. to odbio

čime bi počinio krivično djelo **Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h)** Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa tačkom **f)** – mučenje i tačkom **g)** - prisiljavanjem druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njezin život ili tijelo, na bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja, u vezi sa članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a sve u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

IV

na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH

optuženi PANTELIĆ MILOŠ, sa navedenim ličnim podacima

OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

da je:

4. U drugoj polovini maja 1992. godine oko 12,00 sati u mjestu Donja Lijeska u opštini Višegrad gdje je bilo smješteno odjeljenje policije i komande Teritorijalne odbrane Srpske opštine Višegrad, uniformisan i naoružan ušao u metalni kontejner u kojem su bili zatočeni civili Čakar Uzeir i Hajdarević Munib, a zatim bez ikakvog razloga prišao do Čakar Uzeira i snažno ga udario dva do tri puta otvorenom šakom u predjelu lica, nanijevši Čakar Uzeiru fizičke i psihičke povrede u predjelu lica, odakle mu je iz usne potekla krv i narušenje zdravlja, jer je od tada obolio od šećerne bolesti.

5. Dana 31. maja 1992. godine, zajedno sa više pripadnika srpske vojske i policije, napao nebranjena sela Osojnica, Kabernik, Holijaci i Orahovci u opštini Višegrad, u kojima su živjeli Bošnjaci, kojom prilikom su lišili slobode preko dvadeset vojno sposobnih civila Bošnjaka, kojima su naredili da idu putem ispred njih, za koje vrijeme su optuženi Pantelić Miloš i ostali srpski vojnici i policajci pucali iz automatskih pušaka u zrak u pravcu šume, te zapalili nekoliko kuća i štala u vlasništvu Bošnjaka, u kom paljenju je učestvovao i optuženi Pantelić Miloš, tako što je u naselju Počivale benzinom iz kanistera koji je nosio sa sobom polio po štali Arnautović Muje, koju štalu je pucanjem iz automatske puške zapalio osuđeni Tanasković Nenad, nakon čega je optuženi Pantelić Miloš u naselju Jabukovac benzinom iz kanistera polio po kući Podžić Alije, koju kuću je pucanjem iz automatske puške zapalio osuđeni Tanasković Nenad, poslije čega su zatočene civile muškarce bez ikakvog pravnog osnova zatočili u učionicu osnovne škole u Orahovcima u opštini Višegrad, odakle su u toku noći optuženi Pantelić Miloš i osuđeni Tanasković Nenad izveli civila Šabanović Salku iz učionice na spratu škole i odveli ga u prizemnu prostoriju, gdje su ga srpski vojnici Lakić Brane, Nešković Novica i Sekulić Pero ispitivali o naoružanju Bošnjaka u selu Kabernik i za njegove bratiće Šabanović Murata i Aliju, pa kada im je odgovorio da ne zna ništa o tome, optuženi Pantelić Miloš ga je snažno udario šakom u predjelu lica, od kog udarca mu je izbio dva zuba i oborio ga na pod, gdje su ga optuženi Pantelić Miloš i ostali srpski vojnici udarali nogama, obuveni u vojničke čizme, u predjelu leđa i glave, u kom momentu je u prizemnu prostoriju ušao Trifković Momčilo i spriječio njegovo dalje premlaćivanje, nakon čega su ga optuženi Pantelić Miloš i osuđeni Tanasković Nenad vratili u prostoriju na sprat, iz koje su ga narednog jutra ponovo izveli i odveli na ispitivanje u prizemne prostorije kod Nešković Novice i Lakić Brane u vezi naoružavanja Bošnjaka u selu Kabernik, kojom prilikom mu je optuženi Pantelić Miloš opalio dva samara, nanijevši mu pri tom snažne fizičke i psihičke povrede u predjelu lica, nakon čega su zatočeni civili pušteni, osim Šabanović Salke i Džananović Esada, koje su optuženi Pantelić Miloš i osuđeni Tanasković Nenad u putničkom vozilu odvezli prvo do kasarne Uzamnica, a potom u Donju Lijesku, gdje su Šabanović Salku pustili, dok je Džananović Esad ostao u metalnom kontejneru u Donjoj Lijesci u opštini Višegrad.

6. Dana 12. juna 1992. godine u selu Kabernik u opštini Višegrad, zajedno sa više pripadnika srpske vojske i policije učestvovao u lišenju slobode civila Tvrtković Hameda i njegovog sina Tvrtković Huseina, tako što je uniformisan i sa uperenom puškom prema Tvrtković Hamedu i Tvrtković Huseinu stajao pored vozila "Tamić" u momentu kada je Racković Vitimir civilima Tvrtković Hamedu i Tvrtković Huseinu naredio da se penju na karoseriju vozila "Tamić", na kome su bili civili Čančar Omer, Čančar Alija, Čančar Besima i Mameledžija Esad, koji su tog dana lišeni slobode u selu Čančari, što su Tvrtković Hamed i Tvrtković Husein u strahu da budu ubijeni i učinili, poslije čega su zatočene civile na karoseriji vozila "Tamić", na kojoj se nalazio i optuženi Pantelić Miloš, odvezli u pravcu Donje Lijeske, od kada im se gubi svaki trag.

7. U drugoj polovini juna 1992. godine u selu Kabernik u opštini Višegrad, zajedno sa još nekoliko pripadnika srpske vojske i policije zapalio kuću Tufekčić Junusa, tako što je iz

automatskog oružja rafalno pucao po donjem spratu kuće Tufekčić Junusa, a zatim kroz razbijene prozore u donjem spratu kuće ubacio zapaljenu flašu – koktel I ručne bombe, nakon čega je vatra zahvatila I ostala dva sprata pomenute kuće, te tom prilikom pozivao Tufekčić Junusa: “Juka, hajde da vidiš kako ti kuća gori”, uništivši na taj način neopravdano imovinu Tufekčić Junusa.

čime bi počinio krivično djelo **Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h)** Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa tačkom **e)** – zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava, tačkom **f)** – mučenje, tačkom **h)** – uništavanje imovine i tačkom **k)** - drugim nečovječnim djelima slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja, u vezi sa članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a sve u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

V

na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH

optuženi TASIĆ LJUBOMIR, zv.Ljupko sin Dragana i Dragice rođene Lugonja, rođen 12.07.1956.godine u Višegradu gdje je i u
....., državljanin i
....., JMB, oženjen, tac jednog djeteta, po zanimanju KV automehaničar, trenutno nezaposlen, odslužio vojsku, lošeg imovnog stanja, nije osuđivan,

te optuženi MILISAVLJEVIĆ PREDRAG i optuženi PANTELIĆ MILOŠ sa navedenim ličnim podacima

OSLOBAĐAJU OD OPTUŽBE

da su:

8. Dana 14. juna 1992. godine, a nakon što je optuženi Tasić Ljubomir dana 13. juna 1992. godine u kafani “Rzavski bregovi” u mjestu Bosanska Jagodina u opštini Višegrad, naredio da se civilno bošnjačko stanovništvo sela Smriječje, Veletovo, Čengići, Žagre, Gornji i Donji Dubovik i Hanište dana 14. juna 1992. godine okupi na autobuskoj stanici u Bosanskoj Jagodini, govoreći da se prema etničko čišćenje bošnjačkog stanovništva sa područja opštine Višegrad, da će srpski vojnici ubiti svakoga koga nađu prilikom pretresanja terena i da mogu birati između Skoplja, Olova i Kladnja, u jutarnjim časovima sa autobuske stanice u Bosanskoj Jagodini, na kojoj je prilikom povratka iz sela Čengići, gdje je tog jutra prisustvovao odlasku bošnjačkog stanovništva iz pomenutog sela na karoseriji teretnog vozila “tamić”, koji je mobilisan za potrebe Druge čete Višegradske brigade, bio i optuženi Tasić Ljubomir u vozilu “Lada Niva”, oko sto pedeset civila

Bošnjaka iz sela Smriječje, Veletovo, Čengići, Žagre, Gornji i Donji Dubovik i Hanište, zbog nepodnošljivih uslova i prijetnje da će biti ubijeni ako ne napuste svoje sela, samo sa ličnim stvarima otišlo u dva autobusa i teretnom vozilu "tamić" do trga u Višegradu, gdje je optuženi Tasić Ljubomir naredio zatočenim civilima Bošnjacima da se sačine spiskovi zatočenih lica, što su oni i učinili i na spiskovima upisali za svoje odredište Skoplje, nakon čega je tako sačinjenje spiskove odnio u hotel u Višegradu, gdje je bila komanda V čete Višegradske brigade, poslije čega je optuženi Tasić Ljubomir na mjestu suvozača u vozilu "tamić", a optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš naoružani automatskim puškama, zajedno sa ostalim naoružanim pripadnicima srpske policije i vojske, bili u pratnji autobusa i kamiona u kojima je preko pet stotina civila Bošnjaka sa područja opštine Višegrad, zbog nepodnošljivih uslova i prijetnje da će biti ubijeni ako ne napuste područje opštine Višegrad, premješteno do Išerića Brda, koje se nalazi blizu granice opština Sokolac i Olovo, gdje je civilima muškarcima ispod šezdeset pet godina starosti naređeno da ostanu u autobusima, a da žene, djeca i muškarci preko šezdeset pet godina starosti napuste autobuse i kamione što su oni i učinili i otišli u pravcu sela Kalimanići u opštini Sokolac, nakon čega su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš zajedno sa više naoružanih pripadnika srpske policije i vojske, bili u pratnji autobusa u kojima je četrdeset osam vojno sposobnih civila Bošnjaka vraćeno nazad do Sokoca, odakle su sutradan u prijepodnevnim časovima premješteni u Rogaticu ispred baraka preduzeća „Sladara“.

čime bi počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. Stav 1. tačka h) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa tačkom **d)** – deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva i tačkom **e)** – zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava, u vezi sa članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a sve u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

VI

Na osnovu odredbe člana 188. stav 4. ZKP BiH u vezi sa članom 186. stav 2. istog Zakona, optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš oslobađaju se dužnosti naknade troškova krivičnog postupka.

VII

Na osnovu odredbe člana 189. stav 1. ZKP BiH u vezi sa članom 186 stav 2. istog Zakona, optuženi Tasić Ljubomir oslobađa se dužnosti naknade troškova postupka.

VIII

Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevom upućuju na parnicu.

Obrazloženje

I. KRIVIČNI POSTUPAK

A. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES

1. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je optužnicom broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 17.09.2012. godine, koja je potvrđena 19.09.2012. godine, optužilo Milisavljević Predraga, Pantelić Miloša i Tasić Ljubomira za počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), d), e), f), g), i), k) i h) KZ BiH, a sve u vezi sa članom 29. i 180. KZ BiH.

2. Na pretretresnom ročištu održanom 20.11.2012. godine, u skladu sa odredbom člana 233.a ZKP BiH, razmatrana su pitanja relevantna za glavni pretres, odnosno za što efikasnije provođenje postupka.

3. Glavni pretres počeo je dana 27.11.2012. godine čitanjem optužnice i izlaganjem uvodnih riječi Tužilaštva i odbrane sva tri optužena. Tužilaštvo je u uvodnoj riječi istaklo da je djelo izvršeno na području istočne Bosne, tačnije Višegrada, koji je od početka rata u BiH bio jedan od strateških ciljeva upravo zbog komunikacije između Beograda i Sarajeva. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na području grada Višegrada živjelo je oko 7000 ljudi, dok je na području same opštine živjelo 21.199 stanovnika, raspoređenih u 163 naselja, od čega je bilo 63,54% Muslimana, 31,80% Srba, 0,15.% Hrvata, 1,50% Jugoslovena i 2,9 % neopredijeljenih. Početkom 1992. godine formirani su krizni štabovi na području opština Višegrad, Sokoca i Rogatice, kada je počelo i naoružavanje srpskog stanovništva uz pomoć bivše JNA i kada su stvoreni uslovi za provodjenje politike progona nesrpskog stanovništva na području opštine Višegrad, Sokoca i Rogatice. Tužilaštvo je dalje navelo da danas na području te tri opštine živi neznatan broj Bošnjaka, što je direktna posljedica etničkog čišćenja, provedenog na temelju organizovane i sistematske politike SDS-a, koja je otpočela krajem 1991. godine i koja se provodila na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, pa tako i na području opština Višegrad, Sokolac i Rogatica. Da bi dokazali optužbu za krivično djelo iz člana 172. KZ BiH, Tužilaštvo je prvobitno u cilju dokazati opšte elemente ovog krivičnog djela, a to će učiniti na osnovu izjava predloženih svjedoka, materijalnih dokaza, činjenica utvrdjenih u predmetu pred MKSJ Tužilac protiv Vasiljević Mitra, kao i samih radnji preduzetih od strane optuženih. Također, Tužilaštvo nastoji dokazati da je u relevantnom periodu na području opštine Višegrad postojao širok i sistematičan napad vojske i policije Srpske Republike Bosne i Hercegovine i paravojnih formacija, zatim da je taj napad usmjeren na civilno muslimansko stanovništvo opštine Višegrad, da su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš, kao pripadnici policije, a Tasić Ljubomir kao pripadnik vojske, bili svjesni postojanja tog napada, kao i da su njihove radnje predstavljale sastavni dio tog napada usmjerenog protiv progona civilnog muslimanskog stanovništva opštine Višegrad. Pored postojanja opštih elemenata ovog krivičnog djela, Tužilaštvo navodi da će dokazati i postojanje samih radnji izvršenja koje su: ubistvo, prisilno preseljenje stanovništva,

zatvaranje, mučenje, prisilni nestanak osoba, prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njezin život ili tijelo, na bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja i druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljne fizičke ili psihičke povrede. Predloženi svjedoci će svjedočiti o formiranju kriznog štaba srpske opštine Višegrad početkom 1992. godine, o naoružavanju srpskog stanovništva na području opštine Višegrad od strane bivše JNA, o dolasku pripadnika Užičkog korpusa na područje opštine Višegrad polovinom aprila 1992. godine, zatim o pogoršanoj situaciji na području opštine Višegrad nakon odlaska pripadnika Užičkog korpusa polovinom maja 1992. godine, zatim o djelovanju paravojsnih formacija, među kojima su se posebno isticali pripadnici Bijelih orlova, zatim o paljenju muslimanskih kuća na području opštine Višegrad, oduzimanju naoružanja, prestanku rada nesrba u javnim preduzećima i ustanovama, nezakonitom zatvaranju lica, formiranju Stanice javne bezbjednosti Višegrad samo od pripadnika srpske nacionalnosti. U toku postupka svjedočit će preko trideset svjedoka i četiri vještaka. Neki od svjedoka svjedočit će o napadu na selo Kabernik, Osojnica, Holijaci, Orahovci, o zatočenju i premlaćivanju zatočenika u školi Orahovci, o prisilnom preseljenju stanovništva sa područja mjesne zajednice Dobrun i stanovništva iz samog grada Višegrada, zatim o razdvajanju vojno sposobnih muškaraca i žena na Išerića brdu, izvest će se dokaz saslušanja trojice oštećenih o njihovom premlaćivanju i seksualnom zlostavljanju od strane optuženog Milisavljević Predraga, te o lišavanju slobode i premlaćivanju od strane optuženog Pantelić Miloša. Tužilaštvo je, pored navedenih subjektivnih dokaza, predložilo saslušanje i jedinog preživjelog zatočenika o ubistvima na samoj jami Paklenik, kao i svjedočenje vozača autobusa koji je zatočena lica odvezao ispred upravne zgrade preduzeća „Sladara“ iz Rogatice do pomenute jame. Također će svjedočiti i dva vještaka patologa na okolnost smrti ubijenih lica na pomenutoj jami, te dva vještaka na okolnosti vještačenja tragova pronađenih prilikom ekshumacije na jami Paklenik. Pored subjektivnih dokaza, Tužilaštvo će izvesti i dokaze objektivne prirode koji se odnose na podatke o vojnom angažovanju optuženih, spisku političnog, policijskog i vojnog rukovodstva srpske opštine Višegrad, dokumentaciju u vezi ekshumacije i obdukcije tijela ubijenih na jami Paklenik. Kada je u pitanju oblik odgovornosti optuženih, Tužilaštvo BiH smatra da su navedeno krivično djelo optuženi učinili kao saizvršiocu u smislu odredbe člana 29. KZ BiH, te će provedenim dokazima dokazati da su optuženi sa više osoba učestvovali u izvršenju krivičnog djela ili da su nešto drugo preduzeli što je imalo odlučujući doprinos za izvršenje krivičnog djela. Na kraju, Tužilaštvo BiH ističe da će, iako optuženi negiraju postojanje krivičnog djela, dokazati da su učinili krivično djelo za koje se terete.

4. Branilac optuženog Milisavljević Predraga je u uvodnoj riječi istakao kako smatra da će odbrana, na osnovu izvedenih dokaza u toku pretresa, na pouzdan način dokazati da prvooptuženi nije počinio radnje koje mu se optužnicom stavljaju na teret, a samim tim ni krivično djelo. Takvu tvrdnju odbrane potkrijepit će i određeni broj dokaza koje je i sama optužba predložila da se izvedu na glavnom pretresu.

5. Branilac optuženog Pantelić Miloša navodi kako će u toku dokaznog postupka dokazati da drugooptuženi ni jednu od navedenih radnji nije počinio, što će se razjasniti i mnogim dokazima Tužilaštva.

6. Odbrana optuženog Tasić Ljubomira ističe kako neće posebno davati uvodne riječi, ali da smatra da optuženi Tasić Ljubomir nije učestvovao u zatočenju civila kako se navodi u optužnici, te da nije bilo prisilnog preseljenja bošnjačkog stanovništva. Također, odbrana navodi da se iz optužnice može vidjeti da trećeoptuženi nije djelovao kako to navodi Tužilaštvo, kao ni da je optuženi učestvovao u sadejstvu sa druga dva optužena, odnosno, stavlja mu se na teret prisilno preseljenje bošnjačkog stanovništva, ali iz predloženih dokaza nije jasno da se radi o istom, tako da će odbrana u toku postupka dokazati da optuženi nije počinio djelo koje mu se stavlja na teret.

7. Glavni pretres počeo je iznova na ročištima održanim dana 27.08.2013. godine i 26.08.2014. godine, a u skladu sa odredbom člana 251. stav 2. ZKP BiH.

8. Tužilaštvo je dana 02.06.2014. dostavilo izmijenjenu optužnicu u skladu sa odredbom člana 35. stav 2. tačka i), člana 226. stav 1. i člana 275. ZKP BiH. Na navedenu optužnicu nije bilo prigovora od strane odbrane i ista je prihvaćena na ročištu održanom 24.06.2014.godine.

B. PROCESNE ODLUKE

(a) Odluka o isključenju javnosti za dio pretresa

9. Javnost je u više navrata isključena za dio glavnog preteresa u skladu sa odredbama člana 235. ZKP BiH. U jednom slučaju radilo se o kratkotrajnom isključenju javnosti u situaciji kada je svjedok tražio da mu se dodijele mjere zaštite neposredno pred početak glavnog pretresa, pa je javnost isključena da bi svjedok obrazložio svoj zahtjev.¹ Nadalje, javnost je isključena i prilikom saslušanja svjedoka odbrane Gavrilović Drage i Tvrtković Himzije, a iz razloga zaštite interesa ovih svjedoka, kao interesa svjedoka kojima su određene mjere zaštite.²

(b) Svjedoci pod mjerama zaštite

10. Vijeće je na glavnom pretresu prihvatilo već ranije određene mjere zaštite svjedocima pod pseudonimima "M-1", "M-2", "M-3", "M-4", "M-5" i "M-6" od strane sudije za prethodni postupak u fazi istrage³.

¹ Ročište za glavni pretres od 18.12.2012. godine

² Ročište za glavni pretres od 04.03.2014. godine

³ Rješenja Suda BiH broj S1 1 K 010325 12 Krn od 05.09.2012. i 12.09.2012. godine

11. Na glavnom pretresu održanom dana 18.12.2012. godine Vijeće je, nakon usmeno iznesenog i obrazloženog prijedloga Tužilaštva BiH, odredilo mjere zaštite svjedoku u vidu pseudonima „M-7“, zbog telefonskog poziva za kojeg navodi da je dobio od strane branioca optuženog Pantelić Miloša u kojem je traženo da svjedok kaže da nije vidio optuženog na licu mjesta, kao i zbog toga što živi na području sa kojeg su i optuženi, zbog bojazni za život svoje djece. Odbrana je prigovorila na ovaj prijedlog tužioca, nalazeći da nema potrebe da se svjedoku odrede mjere zaštite iz razloga što svjedok nije iznio ni jedan argument o svojoj ugroženosti, posebno imajući u vidu činjenicu da je do dolaska na glavni pretres tri puta davao izjave i da nije imao nikakvih problema zbog toga. Ove razloge Vijeće je uvažilo kao osnovane u skladu sa odredbom člana 3. *Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka (Zakon o zaštiti svjedoka)* nalazeći da se radi o svjedoku pod prijetnjom koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi opasnost za njega ili članove njegove porodice vjerovatno proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja.⁴

(c) Odluka o usvajanju prijedloga Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupcima pred MKSJ

12. Rješenjem Suda BiH od 01.04.2013. godine Vijeće je usvojilo prijedlog Tužilaštva BiH za prihvatanje činjenica kao dokazanim, a koje su utvrđene od strane Pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Vasićević Mitra (IT-98-32)*. To su sljedeće činjenice:

- *„Od 4. aprila 1992. godine, srpski političari su uporno počeli tražiti da se policija podijeli po nacionalnoj osnovi.“*
- *„Ubrzo nakon toga, obje suprotstavljene grupe podigle su barikade oko Višegrada, nakon čega je uslijedilo sporadično nasilje, uključujući pucnjavu i granatiranje.“*
- *„Početkom aprila 1992. godine jedan građanin Višegrada muslimanske nacionalnosti, Murat Šabanović, preuzeo je kontrolu nad tamošnjom branom i zaprijetio da će otvoriti branu.“*
- *„Oko 13. aprila 1992. godine, Šabanović je pustio nešto vode, čime su nanesene štete imarjima nizvodno.“*
- *„Narednog dana je intervenisao Užički korpus Jugoslovenske Narodne Armije (JNA), preuzeo kontrolu nad branom i ušao u Višegrad.“*

⁴ Član 3. Zakona o zaštiti svjedoka (1): “Svjedok pod prijetnjom je onaj svjedok čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog njegovog učešća u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje, ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi takva opasnost vjerovatno proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja.

- „Iako je mnogo Muslimana iz Višegrada potjelo upravo plašeci se dolaska Užičkog korpusa JNA, kada se to stvarno dogodilo, prisustvo Korpusa je u početku cjelovalo umirujuće.“
- „Nakon što su obezbjedili grad, oficiri JNA i muslimanski čelnici pokrenuli su zajedničku kampanju putem sredstava informisara, kako bi ohrabрили stanovništvo da se vrate svojim domovima.“
- „Krajem aprila 1992. godine mnogi su to zaista i učinili.“
- „JNA je pokrenula i pregovore između dvije strane, u pokušaju da se razrješi međunarodna napetost.“
- „U sastavu Užičkog korpusa su se nalazili isključivo Srbi“.
- „Organizovani su konvenciji iz kojih su mnoga sela ostala bez svog nesrpskog stanovništva. U jednom navratu, na fudbalski stadion u Višegradu dovedene su hiljade pripadnika nesrpskog stanovništva iz sela iz okoline Višegrada s obje strane Drine. Tamo su podvrgnuti pretresi u kojima se tražilo oružje.“
- „Mnogi stanovnici sa desne obale Drine ostali u Višegradu, odlučili su se skrivati ili potjeci.“
- „Dana 19.05.1992. godine, JNA se povukla iz Višegrada.“
- „Paravojne jedinice su ostale, da bi odmah nakon odlaska armije iz grada pristiglo još njih.“
- „Prikjučilo im se nešto lokalnih Srba.“
- „Nesrpsko stanovništvo koje je ostalo na području Višegrada, ili oni koji su se vratili svojim kućama, našli su se u klopci (i) razoružani.“
- „U Višegradu se u tom periodu dogodilo i mnogo drugih slučajeva...ubijanja civila. Već početkom aprila 1992. godine počeli su nestajati građani nesrpske nacionalnosti. Tokom nekoliko narednih mjeseci ubijene su stotine pripadnika nesrpskog stanovništva, uglavnom Muslimana – muškaraca, žena, djece i starijih osoba.“
- „Mnogi od ubijenih jednostavno su bačeni u Drinu tako da je nađeno mnogo leševa koji su plutali rijekom.“
- „Iz masovnih grobnica na teritoriji opštine Višegrad i u rijeci okolini ekshumirane su još stotine muslimanskih civila svih starosnih dobi i oba pola.“

- *„Brcj nestalih dosegao je vrhunac u junu i julu 1992. godine...Većina, ako ne i svi nestali, bili su civili.“*
- *„Građani nesrpske nacionalnosti bili su podvrgavani i drugim oblicima maltretiranja i ponižavanja kao što su silovanje i premlaćivanje. Mnogima su oduzete vrjednje stvari. Ozljeđenim ili bolesnim građanima nesrpske nacionalnosti uskraćivao se pristup liječenju.“*
- *„Srušene su dvije gradske džamije u Višegradu.“*
- *„Krajem 1992. godine u Višegradu je ostalo veoma malo građana nesrpske nacionalnosti.“*
- *„Danas su stanovnici Višegrada većinom srpske nacionalnosti.“*
- *„Po omjeru su promjene (u nacionalnom sastavu) koje su se dogodile u Višegradu manje samo od promjena koje su se dogodile u Srebrenici.“*

13. U konkretnom slučaju, Vijeće je postupalo u skladu sa odredbama člana 4. *Zakona o ustupanju*⁵, u vezi sa Pravilom 94 (B) *Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ* koji propisuju: da na zahtjev jedne od strana ili na vlastitu inicijativu, sud može odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice, utvrđene pravosnažnim odlukama ili pismeni dokazni materijal iz bilo kojih drugih postupaka pred MKSJ, koje se odnose na pitanja od važnosti za tekući postupak, ako su zadovoljeni određeni kriterijumi za prihvatanje tih činjenica.

14. Vijeće je prihvatilo ukupno 25 predloženih činjenica, koje se odnose na opšti kontekst dešavanja na širem području opštine Višegrad 1992. godine. Prilikom odlučivanja o prijedlogu, Vijeće je vodilo računa da činjenice zadovoljavaju određene kriterijume ustanovljene sudskom praksom Suda BiH i MKSJ i to da je činjenica relevantna za neko pitanje u tekućem postupku, jasna, konkretna i prepoznatljiva, da se ne smije razlikovati od formulacije u izvornoj presudi, da ne smije biti nejasna ili obmanjujuća u kontekstu u koji je stavljena u prijedlogu strane – predlagača, da strana – predlagač mora činjenicu identificirati sa dovoljno preciznosti, da činjenica ne smije sadržavati kvalifikacije koje su u osnovi pravne prirode, da se ista ne smije zasnivati na dogovoru strana u izvornom postupku, da se ne smije odnositi na djela, ponašanje ili duševno stanje optužen, te da ne smije biti predmet tekućeg žalbenog postupka.⁶

15. Prihvatanjem činjenice kao utvrđene stvorena je pravna prezumpcija valjanosti te konkretne činjenice, odnosno, formirana je čvrsto utemeljena pretpostavka o tačnosti te

⁵ Zakon o ustupanju predmeta od strane međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u BiH

⁶ Rješenje suda BiH od 01.04.2013. godine

činjenice, koju stoga nije potrebno ponovo dokazivati na suđenju, osim ukoliko bi druga strana iznijela nove dokaze, te takvu činjenicu uspješno pobila i opovrgla na suđenju. Odbrani je shodno članu 6. stav 2. ZKP BiH, data mogućnost da iznese dokaze kojima će osporavati činjenice koje su utvrđene u relevantnom postupku pred MKSJ, i Sud nije odbranu uskraćivao u pravu da osporava i dovodi u sumnju bilo koju činjenicu koja je prihvaćena rješenjem od 01.04.2013.godine.

16. Prilikom izjašnjenja na prijedlog Tužilaštva odbrane svih optuženih istakle su određene prigovore.⁷ Mada je stvorena prezumpcija valjanosti ovih činjenica, Vijeće iste nije smatralo obvezujućim i nije temeljilo presudu isključivo na tim utvrđenim činjenicama. Vijeće je razmatralo činjenice u svjetlu svih dokaza koje su izvele strane u toku suđenja, čime su se cijenili svi dokazi u skladu sa odredbom člana 15. ZKP BiH, te je nakon toga donijelo i konačnu odluku o njihovoj relevantnosti za dati predmet.⁸ Na ovaj način Sud nije kršio prezumpciju nevinosti optuženih zagaranovanu članom 3. stav 1. ZKP BiH i članom 6. stav 2. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP).

(d) Izmjena redoslijeda izvođenja dokaza (član 261. stav 1. ZKP BiH)

17. Dana 03.09.2013. godine na nastavku glavnog pretresa, a nakon što se svjedok Tužilaštva, Aličehić Derviša, zbog zdravstvenih problema nije odazvala na poziv Suda da svjedoči, Vijeće je donijelo odluku da se otpočne sa provođenjem dokaza odbrane, a da se ova svjedokinja sasluša kada se za to steknu uslovi. Istovremeno je određeno vještačenje zdravstvenog stanja i sposobnosti učestvovanja u krivičnom postupku svjedokinje Aličehić Derviše.

18. Vijeće je istog dana na nastavku glavnog pretresa, na prijedlog svih odbrana, a uz saglasnost Tužilaštva BiH, donijelo rješenje o izmjeni redoslijeda izvođenja dokaza na način kako su to predložili branioci, odnosno da se prvo saslušavaju svjedoci odbrane Tasić Ljubomira, zatim svjedoci odbrane Pantelić Miloša, te na kraju i svjedoci odbrane Milisavljević Predraga, nalazeći da su ispunjeni zakonski uvjeti iz člana 261. stav 2. ZKP BiH.

19. Na glavnom pretresu dana 14.01.2014. godine, Vijeće je donijelo odluku da odbrana optuženog Milisavljević Predraga izvede određeni broj materijalnih dokaza, a prije nego je odbrana optuženog Pantelić Miloša završila svoj dokazni postupak, a iz razloga nemogućnosti dolaska svjedokinje na tada zakazani nastavak glavnog pretresa.

⁷ Izjašnjenje advokata Mihajlović Dragiše od 23.01.2013. godine, izjašnjenje advokata Rubež Nenada od 22.01.2013. godine i izjašnjenje advokata Beganović-Žutić Mirsade od 15.01.2013. godine

⁸ Samo one činjenice koje su navedene u obrazloženju, (vidi dio presude IV-A- Opšti element djela) Sud je i prihvatio dokazanim i relevantnim između ostalog i na njima temeljio odluku u pogledu dokazanosti opšteg elementa krivičnog djela

(e) Odluke kojom se prihvataju prijedlozi da se provede dokaz uvidom i čitanjem zapisnika o ispitivanju svjedoka u skladu sa odredbom člana 273. stav 2. ZKP BiH

20. Vijeće je na ročištu za glavni pretres od 11.06.2013. godine prihvatilo prijedlog Tužilaštva BiH da se na osnovu odredbe člana 273. stav 2. ZKP BiH na glavnom pretresu pročitaju zapisnici o saslušanju svjedoka Karaman Jusufa i Ahmetspahić Fatime dati u istražnom postupku, obzirom da su svjedoci u međuvremenu preminuli, a na koje okolnosti je Tužilaštvo uložilo kao dokaze izvode iz matične knjige umrlih. Odbrane prvo i drugooptuženog nisu imale prigovor na čitanje izjava navedenih svjedoka, dok je braniteljica optuženog Tasić Ljubomira iznijela prigovor zakonitosti, odnosno, tvrdila je da svjedoci nisu dali izjave pod zakletvom, što je Tužilaštvo opovrgnulo ističući da je svjedoka Karaman Jusufa saslušala ovlaštena službena osoba Državne agencije za istrage i zaštitu u skladu sa članom 219. stav 1. i 3. ZKP BiH, kao i da je svjedokinja Ahmetspahić Fatima saslušana kod istražnog sudije Kantonalnog suda u Sarajevu. Vijeće je odbilo prigovore odbrane, nalazeći da je navedeni iskaz dat u skladu sa odredbama ZKP-a BiH. Odbrana je također iskoristila zakonsku mogućnost, te iznijela pitanja koja bi postavila svjedocima u unakrsnom ispitivanju.⁹

21. Nakon obavljenih vještačenja na okolnost sposobnosti prisustvovanja pretresu i svjedočenja svjedokinje Aličehić Derviše od strane vještaka specijaliste neuropsihijatra Ćemalović dr Omera, Tužilaštvo BiH je predložilo da se na glavnom pretresu pročita iskaz ove svjedokinje, koji je ista dala u istražnom postupku. Branioci optuženih su istakli prigovor na ovaj prijedlog Tužilaštva i to zbog činjenice da je navedeni iskaz dat 24.08.2012. godine, a da je u svom prvom nalazu i mišljenju sudski vještak koristio dokumentaciju od 26.03.2012. godine, te su spornim našli činjenicu da je iskaz dat 24.08.2012. godine a da su oboljenja postojala u martu 2012. godine. Odbrane prvo i drugooptuženog također su iskoristile zakonsku mogućnost, te iznijele pitanja koja bi postavila svjedokinji u unakrsnom ispitivanju.¹⁰ Vijeće je našlo da su ispunjene zakonske pretpostavke iz odredbe člana 273. stav 2. ZKP BiH, cijeneći nalaz i mišljenje vještaka od 21.11.2013. godine u kojem se navodi da je svjedokinja u takvom psihičkom stanju da nije sposobna na adekvatan način učestvovati u sudskom postupku i da bi njeno pojavljivanje na sudu rezultiralo nesrazmjernim teškoćama.¹¹

(f) Ponovno otpočinjanje glavnog pretresa (član 251. stav 2. ZKP BiH)

22. Na ročištu za glavni pretres dana 27.08.2013. godine i 26.08.2014. godine Vijeće je, obzirom na odgađanje glavnog pretresa u trajanju dužem od trideset dana, donijelo odluku da pretres ponovo počinje, a u skladu sa odredbom člana 251. stav 2. ZKP BiH.

⁹Zapisnik o saslušanju svjedoka Karaman Jusufa od 19.07.2012. godine, u prilogu se nalazi i izvod iz matične knjige umrlih od 09.04.2013. godine – dokaz T-13; Zapisnik o saslušanju svjedoka Ahmetspahić Fatime od 20.02.2001. godine, u prilogu se nalazi i izvod iz MKU od 15.04.2013. godine – dokaz T-14.

¹⁰ Zapisnik o saslušanju svjedoka Aličehić Derviše od 24.08.2012. godine – dokaz T-40

¹¹ Nalaz i mišljenje sudskog vještaka specijaliste neuropsihijatra Ćemalović dr Omera od 21.11.2013. godine

Kako su se stranke i branioci saglasili, Vijeće je odlučilo da se optužnica neće ponovo čitati i da se svjedoci i vještaci neće ponovo saslušavati, već će se koristiti iskazi svjedoka i vještaka dati prethodno na glavnom pretresu.

(g) Odluka kojom se nalaže odbrani da redukuje broj predloženih svjedoka koji svjedoče na iste okolnosti (kumulativni svjedoci)

23. Vijeće je naložilo odbranama da redukuju broj predloženih svjedoka ukoliko su predloženi da svjedoče na iste okolnosti, a iz razloga ekonomičnosti i efikasnosti postupka, posebno od strane odbrane optuženog Tasić Ljubomira, koja je predložila saslušanje velikog broj svjedoka na iste okolnosti, a koje okolnosti nisu bile od odlučujućeg značaja za utvrđivanje činjeničnog stanja i donošenje zakonite i pravilne odluke.¹²

(h) Odluka kojom se odbija prijedlog odbrane optuženog Tasić Ljubomira za ponovno saslušanje svjedoka Spahić Ferida

24. Podneskom odbrane od 27.08.2013.godine predloženo je ponovno saslušanje svjedoka Spahić Ferida i to na okolnost dodatnog razjašnjenja navoda svjedoka u pogledu tvrdnje da je optuženi Tasić "bio glavni" prilikom organizacije konvoja kao I da se razjasni prisustvo vozila crvenog krsta na trgu u Višegradu. Sud je odbio prijedlog nalazeći da je ovaj svjedok saslušan na dva ročišta za glavni pretres i da je tom prilikom detaljno ispitan na sve okolnosti, pa tako i na okolnosti zbog kojih je predloženo ponovno saslušanje, a odbrana je i tada imala mogućnost da ga na ove okolnosti unakrsno ispita obzirom da su iste bile predmetom direktnog ispitivanja tužilaštva. Vijeće je cijeno da ponovno unakrsno ispitivanje svjedoka ne bi bitno uticalo na razjašnjenje činjeničnog stanja u predmetu, i da bi njegovo saslušanje nepotrebno prolongiralo okončanje postupka.¹³

C. DOKAZNI POSTUPAK

25. Na prijedlog Tužilaštva BiH u toku postupka saslušani su svjedoci: Spahić Ferid dana 04.12.2012. i 11.12.2012. godine; svjedok M-7 dana 18.12.2012. godine; Čelik Sabahudin dana 25.12.2012. godine; Čelik Meho dana 15.01.2012. godine; svjedok M-3 dana 29.01.2013. godine; Tabaković Mirsada dana 05.02.2013. godine; svjedok M-6 dana 12.02.2013. godine; Božić Jovan dana 19.02.2013. godine; Tufekčić Junus dana 26.02.2013. i 09.04.2013. godine; Šabanović Salko dana 12.03.2013. i 19.03.2013. godine; Cero Islam dana 19.03.2013. godine; Bektaš Esad dana 26.03. 2013. godine;

¹² Transkript glavnog pretresa održanog dana 03.09.2013. godine (strana 6-8)

¹³ Član 239. Stav 2 ZKP BiH "Dužnost sudije, odnosno predsjednika vijeća je da se stara za svestrano pretresanje predmeta i otklanjanje svega što odugovlači postupak, a ne doprinosi razjašnjenju stvari". Član 263. Stav 2. ZKP BIH „Ako sudija, odnosno predsjednik vijeća zaključi da okolnosti koje stranka i branitelj želi da dokaže nemaju značaja za predmet ili da je ponuđeni dokaz nepotreban, odbit će izvođenje takvog dokaza“ .

Cero Jasmin dana 26.03.2013. godine; Zulanović Ahmo dana 02.04.2013. godine; svjedok M-1 dana 02.04.2013. godine; Jahić Mina dana 16.04.2013. godine; Karaman Ziza dana 16.04.2013. godine; svjedok M-4 dana 23.04.2013. godine; svjedok M-2 dana 23.04.2013. godine; svjedok M-5 dana 14.05.2013. godine; Mutapčić Mirsada dana 14.05.2013. godine; Mujkić Ajka dana 21.05.2013. godine; Omerović Mula dana 21.05.2013. godine; Tarić Ermin dana 28.05.2013. godine; Bešić Sead dana 04.06.2013. godine; Suljević Ekrem dana 04.06. 2013. godine; Karaman Ibrahim dana 11.06.2013. godine; Kasapović Hedija dana 18.06.2013. godine I Čakar Uzeir dana 18.06.2013. godine. Pročitane su izjave svjedoka Karaman Jusufa, Ahmetspahić Fatime i Aličehić Derviše. U replici Tužilaštva saslušana je svjedokinja Hošo-Ljubuškić Fahrija dana 11.03.2014. godine.

26. Tužilaštvo je provelo vještačenje po vještacima Smajić Nijazu dana 04.06.2013. godine i Clark John-u dana 16.07.2013. godine.

27. Kao svjedoci odbrane optuženog Milisavljević Predraga, saslušani su: svjedok Nedić Goran dana 21.01.2014. godine; Ilić Milan dana 21.01.2014. godine; Tešević Božo dana 28.01.2014. godine; Kovačević Miodrag dana 04.02.2014. godine; Knežević Saša dana 11.02.2014. godine; Baranac Srpko dana 11.02.2014. godine; Miličević Goran dana 18.02.2014. godine; Selimović Sulejman dana 18.02.2014. godine i Fuks Davor dana 18.02.2014. godine. Nakon prihvaćene izmijenjene optužnice, odbrana je predložila i saslušala svjedoka Raković Dragoslava na glavnom pretresu dana 08.07.2014. godine.

28. Na prijedlog odbrane optuženog Pantelić Miloša, u svojstvu svjedoka saslušani su: svjedok Gladanac Ljubo dana 05.11.2013. godine (koji je također saslušan i kao svjedok odbrane optuženog Tasić Ljubomira); Kaljević Dušan dana 19.11.2013. godine; Živković Radomir dana 19.11.2013. godine; Rajak Novo dana 26.11.2013. godine; Simić Milovan dana 26.11.2013. godine; Mirković Nenad dana 03.12.2013. godine; Tvrtković Rašid dana 03.12.2013. godine; Čakar Mujo dana 10.12.2013. godine; Trifković Momčilo dana 17.12.2013. godine; Trifković Boško dana 17.12.2013. godine I Tvrtković Himzija dana 04.03.2014. godine.

29. Na prijedlog odbrane optuženog Tasić Ljubomira kao svjedoci saslušani su: Gavrilović Drago dana 10.09.2013. godine; Krtinić Gina dana 17.09.2013. godine; Nešković Dušan dana 24.09.2013. godine; Totić Rade dana 24.09.2013. godine; Tasić Radoje dana 01.10.2013. godine; Mijatović Stojka dana 01.10.2013. godine; Šijaković Milija dana 01.10.2013. godine; Tasić Slaviša dana 08.10.2013. godine; Andrić Milan dana 08.10.2013. godine; Bugarin Snežana dana 08.10.2013. godine; Stjepić Miroslav dana 22.10.2013. godine; Demir Avdo dana 22.10.2013. godine; Tasić Milovan dana 29.10.2013. godine; Knežević Ranko dana 29.10.2013. godine; Sikirić Mlađen dana 29.10.2013. godine; Dragičević Luka dana 05.11.2013. godine; Gladanac Ljubo dana 05.11.2013. godine; Veletovac Ramiza dana 12.11.2013. godine I Kasapović Sena dana 12.11.2013. godine. U duplici odbrana je predložila saslušanje dva svjedoka, i to: Tešević Ljube i Stanojević Dobrivoja, koji su saslušani dana 18.03.2014. godine.

30. Nakon što su Tužilaštvo BiH i odbrane svih optuženih izvele dokaze replike i duplike, a prije izvođenja dodatnih dokaza, Vijeće je kao svjedoke Suda saslušalo svjedoke Šehović Midhata dana 29.04.2014. godine i svjedoka Spahić Ferida dana 13.05.2014. godine.

31. Izvedeni su i u spis uloženi materijalni dokazi Suda popisani u aneksu presude. Sud je naložio provođenje ovih dokaza obzirom da su određeni zapisnici o saslušanju svjedoka Spahić Ferida korišteni prilikom njegovog unakrsnog ispitivanja, a isti nisu uloženi u spis iz razloga jer odbrana nije bila u mogućnosti da iste pribavi u originalu. Imajući u vidu navedeno Sud se obratio sa zahtjevom za dostavljanje originalnih izjava Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH (OSA). Nakon što je OSA dostavila Sudu cio originalni spis u kome se nalaze, osim traženih izjava i druge izjave ovoga svjedoka, a na okolnost događaja koji je predmetom optužnice, to je Sud pozvao svjedoka Spahić Ferida koji je potvrdio da se radi o njegovim izjavama, i da su na izjavama njegovi potpisi., nakon čega je Sud, obzirom da se ne radi o izjavama iz istrage u smislu člana 273. stav 1. ZKP BiH iste uložio u spis kao materijalne dokaze.

32. Izvedeni su i u spis uloženi materijalni dokazi Tužilaštva, odbrana i Suda, a popis istih nalazi se u *Aneksu* ove presude i čini njen sastavni dio.

D. ZAVRŠNE RIJEČI

(a) Tužilaštvo BiH

33. Tužilaštvo je u svojim završnim riječima istaklo da je dokazalo da su optuženi Milisavljević Predrag, Pantelić Miloš i Tasić Ljubomir počinili krivično djelo koje im je izmijenjenom optužnicom od 02.06.2014. godine stavljeno na teret. Navodi se da je većina saslušanih svjedoka dala širu sliku i pregled događaja u samom Višegradu, kao i okolnim selima u vremenskom period koji je obuhvaćen optužnicom. Element širokog napada proizilazi iz činjenice da su se kritični događaji odigrali na čitavom području opštine Višegrad, koja je prema popisu iz 1991. godine imala 21.199 stanovnika koji su raspoređeni u 163 naselja, u okviru kojeg su počinjeni brojni zločini, koji su za posljedicu imali veliki broj direktnih I indirektnih žrtava – civila Bošnjaka. Tužilaštvo dalje navodi da se sa sigurnošću može zaključiti da su djela nasilja, koja su za posljedicu imala preko 50 ubijenih civila, uključujući zatvaranje i mučenje više desetina civila, što podrazumijeva teške fizičke I psihičke trauma preživjelih, bila organizovane i sistematične prirode, te su bila usmjerena isključivo protiv civilnog bošnjačkog stanovništva. Opisana dešavanja izvršena su na cijeloj opštini Višegrad, uključujući sela i naselja Smriječje, Žagre, Veletovo, Kabernik, Osojnicu i druge, zbog čega je očigledno da je napad na bošnjačko stanovništvo bio širok.

34. Nadalje, u svojim završnim riječima, Tužilaštvo ističe da je napad na civilno stanovništvo imalo karakter sistematičnosti, te da je preduzet na identičan način u jednom kratkom vremenskom period uz učešće više osoba koje su planirale progon

nesrpskog civilnog stanovništva, izvršavale ili na drugi način doprinijele zatvaranju, mučenju, premlaćivanju, seksualnom nasilju, prisilnom preseljenju stanovništva i ubistvima lica nesrpske nacionalnosti. Napad nije bio usmjeren na pojedince, već na pripadnike određene nacionalne i religijske zajednice, sa krajnjim ciljem da se onemogući pružanje bilo kakvog eventualnog otpora akcijama Višegradske brigade i policije Srpske opštine Višegrad, koje su imale sve karakteristike širokog i sistematičnog napada, a koji napad je bio isključivo usmjeren protiv nesrpskog civilnog stanovništva.

35. S obzirom na prisustvo optuženih na mjestima zbivanja raznih incidenata opisanih u izmijenjenom optužnici, posebno njihovo učešće u prisilnom preseljenju bošnjačkog stanovništva 14.06.1992. godine, Tužilaštvo smatra da je nesumnjivo da su isti znali za napad koji je bio usmjeren protiv bošnjačkog stanovništva. Optuženi su sve vrijeme bili na području opštine Višegrad, gdje su se na više lokacija dešavala zatvaranja, premlaćivanja i ubistva bošnjačkog stanovništva, tako da su oni sasvim izvjesno znali za vojni napad koji se odvijao i njegovu usmjerenost protiv bošnjačkog stanovništva. Također se navodi da je nesporno da su optuženi znali da njihove radnje potpomažu napad na bošnjačko stanovništvo Višegrada. Saradnja srpske vojske i policije u napadu na bošnjačko civilno stanovništvo Višegrada služi da dokaže da su radnje optuženih bile dio šire slike napada, kao i da su optuženi znali da njihove radnje čine dio ovakvog napada. Ističe se i to da su optuženi i prije rata poznavali većinu zatočenih lica, zbog čega su zasigurno mogli biti svjesni da njihovo zatvaranje nema pravni osnov i da zapravo predstavlja dio napada na nesrpsko civilno stanovništvo.

36. Tužilaštvo je mišljenja da izvedeni dokazi ukazuju da je napad izvršen na osnovu ili u cilju politike SDS-a Srpske opštine Višegrad, obzirom da je prije napada srpsko rukovodstvo u Srpskoj opštini Višegrad uspostavilo odvojenu političku strukturu, Krizni štab, kasnije Ratno predsjedništvo, policiju i Višegradsku brigade. Nakon navedenih "pripremnih aktivnosti" uslijedio je uspješan napad na nesrpsko civilno stanovništvo, na osnovu čega se može zaključiti da je politički i strateški cilj napada na nesrpsko civilno stanovništvo na području opštine Višegrad bio očigledan, te da je napad predstavljao dio plana SDS-a, obzirom da je nivo koordinacije između civilne vlasti – Kriznog štaba, jedinica policije i pripadnika Višegradske brigade bio takav da nema mjesta drugom zaključku, što proizilazi i iz materijalnih dokaza Tužilaštva BiH.

37. Na kraju, Tužilaštvo ističe da izvedeni dokazi ukazuju na to da su optuženi Milisavljević Predrag, Pantelić Miloš i Tasić Ljubomir imali namjeru za izvršenje krivičnog djela, kao i namjeru da učestvuju u zajedničkom planu sa ciljem njegovog ostvarivanja. Naime, preduzete radnje optuženih na realizaciji prisilnog preseljenja civilnog bošnjačkog stanovništva, kao i kasnija saznanja na terenu ukazuju na to da su optuženi imali namjere da učestvuju u zajedničkom planu sa ciljem njegovog izvršenja. Kao rezultat progona civilnog bošnjačkog stanovništva sa područja opštine Višegrad na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, koji se manifestovao zatvaranjem, mučenjem, ubijanjem i drugim nečovječnim djelima, danas je na području opštine Višegrad izmijenjena nacionalna struktura stanovništva, budući da se još uvijek veći broj, prvenstveno bošnjačkog stanovništva, obzirom na njihovu prijeratnu zastupljenost u strukturu stanovništva, nije vratilo na pomenuto područje.

38. Tužilaštvo je dalje navelo da smatra dokazanim da su optuženi Milisavljević, Pantelić i Tasić počinili krivično pravne radnje koje su im stavljene na teret tačkama 1-8 optužnice, te se osvrnulo i analiziralo iskaze svjedoka i druge provedene dokaze, koji su po mišljenju Tužilaštva dovoljni za utvrđivanje njihove krivične odgovornosti za navedene radnje, te je u konačnici predložilo da ih Sud oglasi krivim i kazni po zakonu.

(b) Optuženi Milisavljević Predrag

39. Odbrana optuženog Milisavljević Predraga u svojim završnim riječima osvrnula se na pojedinačne tačke optuženja pa je tako u svakoj tački obrazlagala svoju analizu dokaza Tužilaštva BiH, kako subjektivnih, tako i objektivnih. Vijeće će kratko iznijeti sažetak završnih riječi odbrane u kojima se na kraju kaže kako je na osnovu izvedenih dokaza u toku samog postupka više nego očigledno da optužba nije uspjela dokazati da je optuženi počinio kako same radnje koje se pod tačkama 1, 2, 7 i 8 izmijenjene optužnice stavljaju na teret optuženom Milisavljević Predragu, tako samim tim ni krivično djelo koje se izmijenjenom optužnicom optuženom stavlja na teret.

40. Branilac dalje navodi kako optužba, obzirom na više nego očigledne kontradiktornosti, kako između dokaza materijalne prirode u odnosu na dokaze subjektivnog karaktera, tako i očigledne suprotnosti subjektivnih dokaza međusobno, nije uspjela dokazati navode izmijenjene optužnice, a samim tim ni van svake sumnje sva bitna obilježja krivičnog djela koje se optuženom stavlja na teret.

41. Na kraju svog završnog obraćanja, odbrana ističe da je Milisavljević Predrag bio hrabar i čestit borac rezervnog sastava policije Republike Srpske i vojske Republike Srpske, hrabro i časno se borio gdje je pokazao junaštvo i kada mu je trebalo biti dodijeljeno odlikovanje za hrabrost, isto je odbio uz obrazloženje da ima zaslužnijih od njega, te da, kao takav, nikada sebi nije dozvolio niti bi dozvolio da vrši bilo kakvo maltretiranje, premlaćivanje ili zlostavljanje bilo koje vrste bilo kog zarobljenika, a posebno seksualno zlostavljanje.

42. Optuženi Milisavljević Predrag se pridružio završnim riječima svog branioca.

(c) Optuženi Pantelić Miloš

43. Odbrana optuženog Pantelić Miloša u svojim završnim riječima navodi kako smatra da Tužilaštvo BiH nije, van razumne sumnje, dokazalo optužbe protiv optuženog Pantelić Miloša. Dalje ističe kako je Tužilaštvo za svaku tačku optužnice kao dokaze izvelo jedan po jedan dokaz koji je sam sebi kontradiktoran i suprotan ostalim dokazima Tužilaštva i odbrane, tako da se na istima ne može zasnovati osuđujuća presuda. Odbrana optuženog ističe kako je tokom dokaznog postupka u potpunosti na osnovu dokaza, prvenstveno Tužilaštva, dopunila sopstvenim dokazima, dokazala da optuženi Pantelić Miloš nije počinio krivična djela koja mu se stavljaju na teret.

44. U daljem obrazlaganju, odbrana je po svakoj tački optužnice dala svoju ocjenu dokaza Tužilaštva i odbrane.

45. Na osnovu svega navedenog, a kako to odbrana ističe na kraju svoje završne riječi, Tužilaštvo ni po jednoj tački optužnice nije, van razumne sumnje, dokazalo optužbe prema optuženom Pantelić Milošu. Za svaku tačku optužnice, Tužilaštvo je izvelo dokaze koji su suprotni jedni drugima i jedan drugog isključuju, a svaki je osporen dokazima odbrane. Kako Tužilaštvo nije dokazalo optužbu, odbrana je predložila da Sud donese presudu kojom se optuženi Pantelić Miloš oslobađa svih optužbi, te da se prema istom ukinu sve mjere zabrane.

46. Optuženi Pantelić Miloš se pridružio završnim riječima svog branioca.

(d) Optuženi Tasić Ljubomir

47. Odbrana trećeoptuženog Tasić Ljubomira smatra da Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi Tasić Ljubomir *de iure* ili *de facto* imao kontrolu i uticaj nad zatvaranjem i prisilnim preseljenjem bošnjačkih civila u Višegradu i okolnim selima, što ukazuje da nije imao namjeru da izvrši predmetnu inkriminaciju.

48. Nadalje, odbrana je mišljenja da u takvoj situaciji Sud ne može donijeti niti jedan zaključak, osim onog da Tasić Ljubomir nije imao nikakvu ulogu prilikom odlučivanja o premještanju civila, već da se isključivo radilo o njihovom dobrovoljnom odlasku civila Bošnjaka iz okolnih sela putem Crvenog krsta zbog teške bezbjednosne situacije, čime takav odlazak civila dobija karakter evakuacije, koja je dozvoljena u skladu sa odredbom člana 49. IV Ženevske konvencije.

49. Odbrana posebno ističe da optuženi nije imao saznanja o dešavanjima nakon odlaska bošnjačkih civila autobusima iz Višegrada, niti šta će se sa istima dalje desiti, ali njegovo naknadno saznanje o tome je za njega šokantno i bez sumnje, neodobravajuće. Sa aspekta krivice, njegova odgovornost, kako odbrana smatra, nije dokazana, isključujući svaku razumnu sumnju jer na njegovoj strani ne postoji potrebna veza između prouzrokovanih posljedica sa nedostajućim *actus reus* i *mens rea*.

50. Na kraju, odbrana se poziva na načelo *in dubio pro reo* te ističe kako zaključak Suda mora biti ustanovljen van razumne sumnje i koji je, kako konzistentan sa nevinošću optuženog, tako i sa njegovom krivicom, on mora biti oslobođen. Shodno navedenom principu, odbrana smatra da Tužilaštvo BiH, isključujući svaku razumnu sumnju, nije dokazalo krivicu optuženog Tasić Ljubomira, te predlaže da Sud donese oslobađajuću presudu.

51. Optuženi Tasić Ljubomir pridružio se u cjelosti završnim riječima branioca.

II. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA

52. Prije svega, Vijeće je razmotrilo pitanje primjenjivog materijalnog prava na konkretan slučaj. Naime, iz optužnice Tužilaštva proizilazi da su inkriminisana dijela počinjena od aprila do kraja juna 1992. godine, u kojem periodu je na snazi bio Krivični zakon

Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), koji sadrži poglavlje pod nazivom „Zločini protiv čovječnosti i međunarodno pravo“, ali ne sadrži odredbe koje bi se odnosile direktno na zločine protiv čovječnosti.

53. Pravna kvalifikacija krivičnih djela u optužnici, a analogno tome, i u presudi, data je u skladu sa KZ BiH iz 2003. godine, dakle, krivičnim zakonom koji je stupio na snagu nakon inkriminisanog perioda, koji u članu 4. propisuje vremensko važenje krivičnog zakona na način da se na učinitelja krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, osim ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, kada se na učinitelja primjenjuje blaži zakon.

54. Član 3. KZ BiH propisuje načelo legaliteta, odnosno da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*). Međutim, članovi 3. i 4. istog Zakona ne sprečavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu s opštim načelima međunarodnog prava (član 4a. KZ BiH).

55. U članu 7. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija) na sličan način propisuje se princip legaliteta i glasi:

Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, prema nacionalnom ili međunarodnom pravu. Isto tako, izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

Ovaj član ne uječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda."

56. Pomenuta odredba primjenjiva je u Bosni i Hercegovini jer čini sastavni dio njenog Ustava, pa tako prema izričitoj odredbi člana II (2) Ustava BiH, prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno se primjenjuju u BiH i imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

57. Zločini protiv čovječnosti u inkriminisanom periodu nesumnjivo su predstavljali krivično djelo prema „opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda“, odnosno „opštim načelima međunarodnog prava“. Prema tome, iako u krivičnom zakonu koji je važio u vrijeme počinjenja krivičnih djela koja su predmet optužnice, Zločini protiv čovječnosti nisu bili izričito propisani kao krivično djelo, postoji obaveza njihovog procesuiranja.

58. Vijeće je, u tom smislu, imalo u vidu presudu Ustavnog suda BiH broj AP-1785-06 (A. Maktouf), kojom je jasno utvrđeno da su ratni zločini „zločini po međunarodnom pravu“ te osuda za takva djela, prema zakonu koji je naknadno propisao i utvrdio

određena djela kao krivična i propisao posebnu krivičnu sankciju, ne bi bila suprotna članu 7. stav 1. Konvencije, a analogno tome i Ustavu BiH.

59. Teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja spadaju u nadležnost Suda BiH mogu se podijeliti u dvije kategorije. Neki zločini, konkretno zločini protiv čovječnosti, su u domaći zakon uvedeni 2003. godine. Sud BiH i entitetski sudovi stoga nemaju nikakve druge mogućnosti nego da primjenjuju Krivični zakon iz 2003. godine u takvim predmetima.¹⁴

60. U pogledu kazne, KZ SFRJ nije predviđao postojanje dugotrajnog niti doživotnog zatvora nego je za najteža krivična djela propisivao smrtnu kaznu, a za lakše oblike maksimalne zatvorske kazne do 15 godina zatvora. Ukidanjem smrtne kazne, cjelokupan sistem kažnjavanja predviđen KZ SFRJ postao je neprimjenjiv, jer kako ranije pomenuta odluka Ustavnog suda BiH naglašava „*ne može se odvojiti jedna sankcija od cjelokupnosti čija kcji se želio postići kaznenom politikom u vrijeme važenja tog zakona*“.

61. U skladu s naprijed navedenim, Vijeće zaključuje da je u konkretnom slučaju potrebno i opravdano primijeniti Krivični zakon BiH.

III. STANDARDI DOKAZIVANJA

62. Prilikom razmatranja i ocjene dokaza koji su provedeni na glavnom pretresu, Vijeće se rukovalo nekim osnovnim načelima propisanim u ZKP BiH kao i u Konvenciji, a koji će u nastavku biti navedeni.

63. Član 3. stav 1. ZKP BiH određuje da se svako smatra nevinim dok se ne utvrdi njegova krivica za krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

64. Svrha sudskog postupka je da se osigura da niko nevin ne bude osuđen, a da se učinitelju krivičnog djela izrekne krivično pravna sankcija pod uslovima propisanim Krivičnim zakonom BiH i u zakonom propisanom postupku (član 2. stav 1. ZKP BiH).

65. Odredbom člana 3. stav (1) ZKP BiH određena je pretpostavka nevinosti, koja predviđa da se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomoćnom presudom ne utvrdi njegova krivnja.

¹⁴ S tim u vezi, Sud naglašava da se u predmetu ESLJP- *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine* (dec.), br. 51552/10, 10. april 2012, aplikant žalio na osuđujuću presudu iz 2007. godine za zločine protiv čovječnosti, a u odnosu na djela koja su se dogodila 1992. godine. Sud je ispitaio taj predmet, između ostalog, i prema Članu 7. Konvencije proglasio ga očigledno neutemeljenim. Sud je smatrao irelevantnom činjenicu da zločini protiv čovječnosti nisu predstavljali krivično djelo prema domaćem zakonu tokom rata 1992-95. obzirom da su ta djela u to vrijeme predstavljala krivično djelo prema međunarodnom pravu. Suprotno tome, ratni zločini koje su počinili aplikanti u ovom predmetu su predstavljali su krivična djela prema domaćem zakonu u vrijeme kada su počinjeni. Ovaj predmet, stoga, pokreće potpuno različita pitanja od onih u predmetu *Šimšić*. (Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacije br. 2312/08 i 34179/08), strana 23. Par. 55.

66. Procesna pretpostavka nevinosti je tzv. privremena pretpostavka (*praesumptio iuris tantum*) koja vrijedi dok se suprotno ne dokaže. Zbog usvajanja ove pretpostavke, optuženi je oslobođen tereta dokazivanja svoje nevinosti. Teret dokazivanja suprotnog od onog što predviđa pretpostavka nevinosti je na tužiocu. Pretpostavka nevinosti ne odnosi se samo na krivnju optuženog, već i na sve druge bitne elemente koji stoje u međusobnoj vezi u pojmu krivičnog djela (radnja izvršenja, protivpravnost ili kažnjivost).

67. Smatra se, a to potvrđuju i judikati Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), da presumpcija nevinosti ima, između ostalog, sljedeće posljedice:

(i) optuženi nije dužan dokazivati svoju nevinost i teret dokazivanja leži na suprotnoj strani, dakle tužiocu; i

(ii) sud mora donijeti oslobađajuću presudu ne samo kad je uvjeren u nevinost optuženog, nego i u situaciji kad o tome postoji razumna sumnja.

68. Jedna od neposrednih posljedica presumpcije nevinosti je izričita zakonska odredba sadržana u članu 3. stav (2) ZKP BiH prema kojoj

„sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog.“

69. Riječ je o načelu *in dubio pro reo*, ili načelu koje je izraz pogodovanja optuženog. Neku činjenicu sud može na temelju ocjene dokaza smatrati utvrđenom kada se uvjerio u njezino postojanje koje mora proizilaziti iz dokaza izvedenih na glavnom pretresu i kad u tom pogledu postupajuće vijeće nema više nikakvih dvojbi. Pri tome sve činjenice koje su *in peius* (na štetu) optuženog moraju se sa utvrditi sa apsolutnom sigurnošću. Drugim riječima, moraju se dokazati. Ukoliko se to ne postigne uzima se kao da one i ne postoje. Sve činjenice koje su *in favorem* (u korist) optužene osobe uzimaju se kao da postoje i onda i kad su utvrđene samo sa vjerovatnošću (znači, ne sa sigurnošću). Ako se i nakon savjesne ocjene dokaza „pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima“ sumnje ne daju otkloniti, prema normi iz navedenog člana u sumnji sud rješava na način povoljniji za optuženog.

70. Rezultat primjene pravila *in dubio pro reo* uvijek mora biti izricanje presude „u korist optuženog“, što u slučaju sumnje oko pravno relevantnih činjenica predviđenih materijalnim krivičnim pravom uključuje ne samo blažu kaznu kada je krivica utvrđena, nego i oslobađajuću presudu u slučajevima u kojima glavni pretres nije mogao razjasniti sumnju oko pitanja je li optuženi počinio krivično djelo iz optužbe.

71. U ovom smislu je i odredba člana 284. tačka c) ZKP BiH „ako nije dokazano da je optuženi učinio krivično djelo za koje se optužuje“ što znači, ne samo u slučajevima u

kojima uopšte nisu izvedeni dokazi za optužbu, nego i u takvim u kojima bi ih bilo, ali bi oni bili nedovoljni da sud iz njih, na osnovu ocjene na glavnom pretresu, izvuče zaključke o nedvojbenu postojanju činjenica iznesenih u optužbi.

72. Član 14. ZKP BiH nalaže da je Sud dužan razmatrati i ocjenjivati dokaze koji idu u korist optuženog sa jednakom pažnjom kao i dokaze koji mu idu na teret.

73. Član 6. stav 1. Konvencije nameće obavezu svim sudovima da *“ukazu dovojno jasno na osnovu na kojima oni zasnivaju svoju odluku”*.¹⁵ Iako priznaje primat domaćih sudskih organa u davanju ocjene šta je relevantno i prihvatljivo, član 6. stav 1. Evropske konvencije nameće domaćim sudovima obavezu da na odgovarajući način izvrše ispitivanje podnesaka, argumenata i dokaza koje su podnijele strane.¹⁶ U vezi s navedenim, sudovi moraju razmotriti i raščistiti sve značajne nepodudarnosti u iskazima strana u postupku, ukazati da li je neki od osporenih dokaza neprihvatljiv, te ako jeste, navesti po kom osnovu.¹⁷

74. Prilikom ocjene iskaza saslušanih svjedoka, Vijeće je nastojalo sagledati njihovo svjedočenje u cjelini, misleći pri tome kako na sadržinu samog iskaza, tako i na njihovo držanje i ponašanje tokom davanja iskaza. Kredibilitet svjedoka zavisi ne samo od toga u kojoj mjeri poznaju događaj o kojem svjedoče, nego i od iskrenosti svjedoka, njegove pouzdanosti, kao i svijesti da se polaganjem zakletve pred sudom obavezao da govori istinu.

75. Za iskaz svjedoka nije isključivo bitno da je on dat iskreno, bitno je i da je iskaz pouzdan. Vijeće je imalo u vidu da pouzdanost iskaza jednog svjedoka zavisi od njegovog poznavanja činjenica, ali na pouzdanost iskaza u velikoj mjeri može uticati protek vremena, nestalnost ljudske percepcije kao i traumatičnost samog događaja o kome svjedoči. Vijeće je uporedilo činjenice o kojima je svjedok svjedočio sa činjenicama koje su utvrđene od strane drugih svjedoka, te materijalnim dokazima kako bi se utvrdilo da li su potkrijepljeni ili osporeni drugim dokazima u ovom predmetu.

76. Također, Vijeće je ispitalo uložene materijalne dokaze kako bi odlučilo o njihovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti.

77. Zapisnike o saslušanju svjedoka uložene u spis u smislu odredbe člana 273. stav 2. ZKP BiH sud je cijenio u vezi sa svim ostalim provedenim dokazima.

78. Temeljem odredbe člana 15. ZKP BiH sud ima pravo da slobodno ocjenjuje dokaze.¹⁸ Vijeće je pažljivo cijeno sve izvedene dokaze, te će ocjenu istih, a naročito

¹⁵ Evropski sud za ljudska prava, *Georgiadis protiv Grčke*, 1997, par. 606.

¹⁶ *Van de Hurk protiv Nizozemske*, 19.04.1994. godine, par. 59.

¹⁷ *Khamidov protiv Rusije*, 02.06.2008. godine, par. 173.

¹⁸ Član 15. ZKP BiH navodi da *“... postojanje ili nepostojanje činjenica nije vezano ni ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima”*.

dokaza na kojima je temeljio svoju odluku sud dati u dijelu presude u kojem je obrazložena činjenična i pravna analiza optužbi koje su optuženim stavljene na teret.

IV. NALAZI SUDA

OSUĐUJUĆI DIO PRESUDE

79. Prema kvalifikaciji djela iz optužnice, relevantni dio odredbe člana 172. KZ BiH (Zločini protiv čovječnosti) glasi:

“Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

a) lišenje druge osobe života (ubistvo);

d) deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva;

e) zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava;

f) mučenje;

g) prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja;

h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi sa bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim zakonom ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.

k) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne psihičke povrede ili narušenja zdravlja”

80. Vijeće je svoje nalaze osuđujućeg dijela izreke presude izložio u činjeničnoj i pravnoj analizi (A) širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva, (B) djela u osnovi zločina- progon ubijanjem (C) odmjeravanja izrečene kazne

A. OPŠTI ELEMENT

81. Da bi se radnje optuženih Milisavljević Predraga i Pantelić Miloša, koje su im optužnicom Tužilaštva stavljene na teret, odnosno za koje su presudom osuđeni, kvalifikovale krivičnim djelom Zločini protiv čovječnosti, Vijeće je moralo utvrditi da su:

- a) da su iste bile dijelom širokog ili sistematičnog napada
- b) da je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva,
- c) da su optuženi znali za napad ili da su njihove radnje dijelom tog napada (nexus)

82. U tom smislu, Vijeće je, nakon ocjene dokaza pojedinačno i u međusobnoj vezi, utvrdilo da je Tužilaštvo dokazalo ove okolnosti, odnosno da je dokazan opšti element krivičnog djela iz odredbe člana 172. KZ BiH.

(a) Širok (rasprostranjen) i sistematičan napad

83. Kako bi utvrdilo karakter napada na civilno stanovništvo, Vijeće je imalo u vidu i stavove izražene u presudama Međunarodnog Krivičnog Suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) kojima su definisani faktori pri ocjenjivanju rasprostranjenosti ili sistematičnosti napada, pa tako u procjenjivanju što napad čini rasprostranjenim ili sistematičnim sudsko Vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada a zatim, u svjetlu metoda, sredstava resursa i rezultata napada na to stanovništvo ustanoviti da li je napad doista bio rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili pak ispunjava oba uslova.¹⁹

84. U praksi MKSJ napad je opisan kao preduzimanje postupaka koji uključuju vršenje nasilnih radnji, odnosno djela nasilja. Ovaj uslov je također reflektiran u članu 172. stav 2. tačka a) KZ BiH koji inkorporira u definiciju pojma "napad" između ostalog ponašanje koje uključuje višestruko činjenje djela (iz člana 172. stav 1.) protiv bilo kojeg stanovništva.

85. Pojmovi napada i oružanog sukoba nisu identični. Prema međunarodnom običajnom pravu, napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati duže od tog sukoba, ali ne mora nužno biti njegov dio. Nadalje, termin „napad“ u kontekstu zločina protiv čovječnosti ima nešto drugačije značenje od onog koje nosi u ratnom pravu. U kontekstu zločina protiv čovječnosti „napad“ nije ograničen na vođenje neprijateljstava. On može obuhvatiti situacije zlostavljanja osoba koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima, međutim oba termina zasnivaju se na sličnoj pretpostavci, a to je da se rat treba voditi između oružanih snaga i oružanih grupa, a da civilno stanovništvo ne može biti legitiman cilj.

86. Djela optuženog ne moraju biti izvršena u samom napadu, pod uslovom da su u dovoljnoj mjeri povezana s tim napadom. Na primjer, Pretresno vijeće MKSJ u predmetu *Kunarac* konstatovalo je da zločin počinjen nekoliko mjeseci poslije napada ili nekoliko

¹⁹ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.* (par. 95)

kilometara dalje od mjesta napada ipak može predstavljati dio napada, pod uslovom da je s njim u dovoljnoj mjeri povezan na drugi način.²⁰

87. Kako je već navedeno, napad nije definisan samo objektom (civilno stanovništvo) nego i jačinom-rasprostranjenošću napada ili njegovom sistematičnošću.

88. Pridjev „rasprostranjen“ podrazumijeva napad koji je po svojoj prirodi opsežan i za posljedicu ima veliki broj žrtava. Također, zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerama zbog kumulativnog efekta niza nečovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog dijela izuzetno velikih razmjera. Pridjev „sistematski“ ukazuje na organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnost da je do tih djela došlo nasumice.²¹

89. Prije analize karaktera samog napada Vijeće je razmotrilo širi kontekst stanja na području opštine Višegrad u period obuhvaćenom optužnicom. Pri tome, Vijeće je imalo u vidu kako iskaze svjedoka, tako i utvrđene činjenice u postupcima pred MKSJ koje su prihvaćene i u ovom postupku, a iz kojih proizilazi da se opština Višegrad nalazi u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na svom istočnom rubu graniči sa Republikom Srbijom 1991. godine opština Višegrad imala je oko 21.000 stanovnika, od čega je u samom gradu živjelo oko 9.000 stanovnika. Približno 63% stanovnika je bilo bošnjačke nacionalnosti, a oko 33% srpske nacionalnosti. Na području opštine Višegrad od aprila 1992. godine došlo je do porasta međunacionalne napetosti, a od 4. aprila 1992. godine, srpski političari su uporno počeli tražiti da se policija podijeli po nacionalnoj osnovi²². Ubrzo nakon toga, obje suprotstavljene grupe podigle su barikade oko Višegrada, nakon čega je uslijedilo sporadično nasilje, uključujući pucnjavu i granatiranje.²³

90. Početkom aprila 1992. godine jedan građanin Višegrada, muslimanske nacionalnosti, Murat Šabanović, preuzeo je kontrolu nad tamošnjom branom i zaprijetio da će otvoriti branu, nakon čega je i pustio nešto vode, čime su nanesene štete imanjima nizvodno.²⁴ Narednog dana, intervenisao je Užički korpus Jugoslovenske Narodne Armije (JNA), koji je i preuzeo kontrolu nad branom i ušao u Višegrad.²⁵ Iako je mnogo

²⁰ Vidjeti predmet *Kunarac i dr.*, IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001. godine. Vidjeti također predmet *Brđanin*, IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004. godine, paragraf 132.

²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par 648, drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i dr.* (par 94), prvostepena presuda Blaškić(par.206)

²² Rješenje Suda BiH broj S1 1 K 011128 12 Krl od 01.04.2013. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica (tačka 1.)

²³ Rješenje Suda BiH broj S1 1 K 011128 12 Krl od 01.04.2013. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica (tačka 2.)

²⁴ Rješenje Suda BiH broj S1 1 K 011128 12 Krl od 01.04.2013. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica (tačka 3. i 4.)

²⁵ Rješenje Suda BiH broj S1 1 K 011128 12 Krl od 01.04.2013. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica (tačka 5.)

Muslimana iz Višegrada pobjeglo upravo plašeći se dolaska Užičkog korpusa JNA, kada se to stvarno dogodilo, prisustvo Korpusa je u početku djelovalo umirujuće.²⁶

91. Većina saslušanih svjedoka dala je širu sliku i pregled događaja u samom gradu Višegradu kao i okolnim selima u vremenskom periodu koji je obuhvaćen optužnicom. Svjedoci Šabanović Salko, Cero Islam, Cero Jasmin i Bektaš Esad opisali su napad srpskih vojnika na sela Osojnica, Kabernik i Holijaci, pucanje iz vatrenog oružja, poziv preko megafona da izađu iz kuća, lišenje slobode uglavnom vojno sposobnih muškaraca, kao i sistematsko paljenje kuća u vlasništvu Bošnjaka u selima Kabernik i Holijaci. Mnogi svjedoci opisali su atmosferu straha stvorenu od strane srpskih vojnika, koja je natjerala mnoge civile da pobjegnu u šumu, kako bi izbjegli odvođenje u policijsku stanicu i kasarnu Uzamnica.

92. Napad na području opštine Višegrad sastojao se u pogoršanoj situaciji nesrpskog civilnog stanovništva koje se nije moglo slobodno kretati, uvođenju obaveznih dozvola za putovanje ili obaveznog javljanja lokalnoj policiji, formiranju punktova na ulazu i izlazu u Višegrad, na kojima su kontrolisana samo lica nesrpske nacionalnosti te prestanku rada civila Bošnjaka u preduzećima i javnim ustanovama. Zatim je uslijedila opšta mobilizacija 14.04.1992. godine, dolazak naoružanih pripadnika Užičkog korpusa polovinom aprila 1992. godine, hapšenje nesrpskog stanovništva od strane pripadnika Višegradske brigade i policije, te odvođenje istih u prostorije SUP-a, naredba o predaji naoružanja, paljenje kuća na lokalitetu sela Smriječje, kojom prilikom su ubijene i u kućama izgorjele Čelik Mina, Čelik Ramiza, Čelik Hidajeta, Čelik Mušija, Karaman Hadžira i Karaman Muša.

93. O navedenim okolnostima svjedočili su brojni svjedoci u ovome predmetu, pa je tako svjedok Cero Islam u svom iskazu naveo kako se već u mjesecu aprilu 1992. godine počelo pucati u Višegradu, i to iz pravca Dobruna i oko hidrocentrale. Tada je u grad ušao Užički korpus, kolone ljudi muslimanske nacionalnosti napustili su svoje kuće i krenuli u pravcu sela Nezuci, gdje je bila jaka pucnjava i granatiranje. Svjedok je sa svojom porodicom morao napustiti svoju kuću 15.04.1992. godine i otići prema Povjestači, gdje se također pucalo iz mitraljeza i ostalog pješadijskog naoružanja iz pravca Okolišta. Predvečer istog dana vidjeli su da gore kuće u selu Paljevine, koje je bilo pretežno muslimansko. Dana 20.04.1992. godine svjedok se s porodicom pokušao vratiti u Višegrad, međutim, zaustavili su ih na mostu u Višegradu, gdje su im tražili lične dokumente radi provjere. Na mostu je vidio poredane vreće i mitraljesko gnijezdo, kao i vojnike Užičkog korpusa, koji su obezbjeđivali most. Kada je stigao kući, svjedok je zatekao pobacane stvari i auto gurnuto u potok.²⁷

94. O situaciji koja je vladala u to vrijeme na području opštine Višegrad svjedoči i Čelik Meho, te ističe kako su u već u aprilu 1992. godine počele barikade u Dobrunskoj rijeci,

²⁶ Rješenje Suda BiH broj S1 1 K 011128 12 Krl od 01.04.2013. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica (tačka 6.)

²⁷ Transkript glavnog pretresa održanog dana 19.03.2013. godine (str. 37-39)

na granici opštine Višegrad i Rudog, a kasnije i u Bosanskoj Jagodini. Navodi da su Srbi imali naoružanje i da su formirali položaj u Bosanskoj Jagodini koji je išao je preko Jagodinske kose, Banovca, pa sve do Badnje. U selu Srmiječje u kome je svjedok živio nije postojala vojna jedinica i on nije imao naoružanje. Dalje navodi da je Užički korpus došao u Višegrad 14.04.1992. godine, te da mu je jedan vojnik iz Korpusa, rekao da su došli jer su čuli da ulicama Višegrada teče srpska krv, ali da toga nije bilo kad su došli u Višegrad. Također mu je rekao da se ništa ne boji dok su oni tu, ali da im je najbolje da kad se povuče Užički korpus i oni napuste Višegrad.²⁸

95. U svom iskazu, svjedok dalje navodi da se Užički korpus povukao oko 18. ili 19. maja 1992. godine, ali da su se muškarci, među kojima i sam svjedok, već bili u šumama i nisu se smjeli vratiti kući, jer su čuli da se po Višegradu vrše ubistva. Jedne noći početkom juna 1992. godine, u zaselak Gornji Brijeg došla su dva automobila, čuli su se pucnji, vidjeli su dim iz jedne kuće, nakon čega su sišli iz šume i čuli od jedne djevojke da su dvije žene ubijene, te da je kuća komšinice Karaman Hadžire u plamenu. Sutradan su čuli od Čelik Fatime da su u zaseoku Donji Brijeg također ubijene sve žene. Od tog dana, muškarci i žene i djeca su se krila po šumama, jer više niko nije bio siguran.²⁹

96. Svjedokinja „M-4“, koja je do proteklog rata živjela u Donjem Duboviku, udaljenom oko šest kilometara od Višegrada navodi da u aprilu i maju 1992. godine nije bilo nikakvih problema od strane komšija, te da poslije dolazi do pucnjeva po šumama, zbog čega je među narodom zavladao strah. U mjesecu maju 1992. godine počele su padati prve granate. Narod se bojao te su otišli prema Goraždu, gdje su ostali sedam dana. Na televiziji je bila vijest da se moraju vratiti na posao, inače će ostati bez istog. Na putu od Goražda prema Višegradu bile su srpske barikade. Ona i muž su otišli u firmu i javili se na posao. Pri povratku kući, naišli su na polupana stakla i kućna vrata izrešetana od metaka. Ujutro i navečer dolazili su pripadnici Užičkog korpusa da pretresaju kuće, te su im govorili da je sve dobro dok su oni tu, a kad odu da će im biti loše. Njen muž je ubrzo dobio otkaz u firmi, a otpuštali su se samo radnici muslimanske nacionalnosti. Poslije je uveden policijski sat, nisu se smjeli kretati niti izlaziti iz kuća. Zapaljena je fabrika u kojoj je radila. Početkom juna 1992. godine selo Smriječje je zapaljeno, nakon čega su se počeli skrivati po šumama.³⁰

97. Svjedokinja „M-5“ navela je da je u toku mjeseca maja 1992. godine u Višegradu i okolnim selima vladao veliki strah od vojske, nisu smjeli spavati u kućama, nego su se krili po šumi. U samom gradu je bilo gore jer se nisu imali gdje sakriti: *“...upadnu ti u stan, nisi se imao gdje sakriti..”* dalje navodi: *“...katastrofa, ne znam ni koliko su puta dolazili, pretresali nas maltretirali,...”*, a nakon što su prebili i odveli jednog komšiju odlučila je da se vrati na selo.³¹

²⁸ Transkript glavnog pretresa održanog dana 15.01.2013. godine (str. 7-10)

²⁹ Transkript glavnog pretresa održanog dana 04.12.2012. godine (str.15-17)

³⁰ Transkript glavnog pretresa održanog dana 23.04.2013. godine (str. 5-8)

³¹ Transkript saslušanja svjedoka “M-5” od 14.05.2013. godine, strana 8

98. Svjedok „M-6“ također je opisivao stanje u Višegradu tokom mjeseca aprila i maja 1992. godine, pa je naveo da je negdje u maju 1992. godine po njega došla srpska vojska, rekli su da ga vode u banju Vilina vlas na ispitivanje oko nekog naoružanja koje on nije ni imao. On je ranije čuo da „*ko god od Bošnjaka je otišao dole, n,je se vratio*“, te je uspio pobjeći prema šumi i tako se spasiti.³²

99. Svjedoci Spahić Ferid, Čelik Meho i Šabanović Salko su u svojim iskazima potvrdili da su tokom navedenih napada ljudi proizvoljno odvođeni i ubijani, muslimanske kuće su sistematski pljačkane i paljene, te su opisali da je njihova, kao i imovina njihovih komšija zapaljena i uništena.³³

100. Za razliku od bošnjačkih civila, mještani opštine Višegrad srpske nacionalnosti mogli su se slobodno kretati i odlaziti na posao. Od njih nije oduzimano oružje, niti su im kuće pretresane. Bošnjačko stanovništvo razoružano je neposredno prije napada, kako bi im se onemogućio svaki otpor.

101. Iz iskaza navedenih svjedoka proizilazi da je nasilje od strane pripadnika srpskih oružanih snaga stvorilo atmosferu straha, koja je navela mnoge civile da napuste kuće i pobjegnu u šumu. Opisana dešavanja su bila na cijelom području opštine Višegrad, uključujući sela i naselja Kabernik, Osojnica, Okolišta, Počivala, Smriječje, Žagre, Veletovo i Dobrun, što potvrđuje da je napad na muslimansko stanovništvo opštine Višegrad bio širok.

102. Da je napad bio širok, dokazuje i činjenica da su se kritični događaji odigrali na čitavom području opštine Višegrad, koja je, prema popisu iz 1991. godine, imala 21.199 stanovnika u 163 naselja, na kojem području su počinjeni brojni zločini koji su za posljedicu imali veliki broj žrtava – civila Bošnjaka.

103. U dokumentu pod nazivom “Kratka pregled vojno-bezbjednosne situacije na području Srpske opštine Višegrad, načelnika SJB Višegrad” broj: 08-3/92 od 13.07.1992. godine, a koji je uložen kao materijalni dokaz Tužilaštva BiH³⁴, navodi se da je nakon tri mjeseca po izbijanju rata u borbi sa neprijateljem oslobođeno oko 80% teritorije Srpske opštine Višegrad, te da oslobođeni dio teritorije opštine kontrolišu civilni I vojni organi vlasti Srpske opštine Višegrad, da je nakon povlačenja jedinica Užičkog korpusa izvršena opšta mobilizacija vojnih obveznika I uvedena radna obaveza za rad sposobnog stanovništva sa ciljem da se pod kontrolom održi i proširi oslobođeno područje.

104. Vijeće je prilikom razmatranja prirode napada u Višegradu uzelo u obzir i neke od utvrđenih činjenica, a posebno:

„Organizovani su konvcji iza kcjih su mnoga sela ostala bez svog nesrpskog stanovništva. U jednom navratu, na fudbalski stadion u Višegradu dovedene su hijjade

³² Transkript saslušanja svjedoka “M-6” od 12.02.2013. godine, strana 8.

³³ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine, str. 16-17;

³⁴ Dokaz Tužilaštva broj T-36

*pripadnika nesrpskog stanovništva iz sela iz okoline Višegrada s obje strane Drine. Tamo su podvrgnuti pretresu u kojem se tražilo oružje.*³⁵

*„U Višegradu se u tom periodu dogodilo i mnogo drugih slučajeva...ubijanja civila. Već početkom aprila 1992. godine počeli su nestajati građani nesrpske nacionalnosti. Tokom nekoliko narednih mjeseci ubijene su stotine pripadnika nesrpskog stanovništva, uglavnom Muslimana – muškaraca, žena, cjece i starijih osoba.*³⁶

*„Mnogi od ubijenih jednostavno su bačeni u Drinu tako da je nađeno mnogo leševa koji su plutali rijekom.*³⁷

*„Građani nesrpske nacionalnosti bili su podvrgavani i drugim oblicima maltretiranja i ponižavanja kao što su silovanja i premlaćivanja. Mnogima su oduzete vrijedne stvari. Ozljeđenim ili bolesnim građanima nesrpske nacionalnosti uskraćivao se pristup liječenju.*³⁸

*„Srušene su dvije gradske džamije u Višegradu.*³⁹

105. Nadalje, iz razmjera kasnijih incidenata, jasno proizilazi da su ovo incidenti koji po svojoj prirodi ne predstavljaju izolovane ili nasumične radnje koje su osmislili pojedinci, nego su radnje zasnovane na udruženom nastojanju srpske vojske, koja je djelovala zajedno sa paravojnim grupama i policijom (kao i JNA u početnom periodu).

106. U konkretnom slučaju, iz ranije navedenih okolnosti o kojima su svjedočili pomenuti svjedoci, a o kojima govore i prihvaćene činjenice utvrđene u predmetu, jasno se može zaključiti da je postojao obrazac napada na civilno stanovništvo (kako je to prethodno i obrazloženo). Takav obrazac ponašanja (odnosno napada) nedvojbeno da nije mogao biti proizvod pojedinca niti izolovano ponašanje pojedinaca.

107. U završnim riječima odbrana je obrazlagala tezu da se na području Višegrada radilo o oružanom sukobu dvije zaraćene strane, a ne o napadu srpskih snaga na civilno muslimansko stanovništvo kako je to tvrdila optužba. Odbrane su isticale da su i pojedini stanovnici, Bošnjaci ovog područja, imali naoružanje, te da je u toku mjeseca maja i juna 1992. godine u Višegrad došlo više hiljada izbjeglica srpske nacionalnosti sa teritorija koje su držale snage bosanskih muslimana.

108. Na ove okolnosti svjedočili su svjedoci odbrane Kaljević Dušan i Živković Radimir, koji su naveli da je 12. aprila 1992. godine izvršen napad mještana bošnjačke nacionalnosti na stanovnike srpske nacionalnosti u selu Okolišta pri čemu su ranjena tri

³⁵ Tačka 11. Rješenja Suda BiH od 01.04.2013. godine

³⁶ Tačka 17. Rješenja Suda BiH od 01.04.2013. godine

³⁷ Tačka 18. Rješenja Suda BiH od 01.04.2013. godine

³⁸ Tačka 21. Rješenja Suda BiH od 01.04.2013. godine

³⁹ Tačka 22. Rješenja Suda BiH od 01.04.2013. godine

lica. Svjedočeci na ove okolnosti, svjedok odbrane Živković Radomir je naveo da su „*nakon toga došli neki Srbi sa Ljeske i rasijerali su te muslimane...*“⁴⁰, te je istakao da su se stanovnici Okolišta povukli tu noć prema Donjoj Lijeski, ali su se naredni dan vratili.

109. Svjedoci odbrane, Trifković Momčilo i Trifković Boško izjavili su da je nakon odlaska Užičkog korpusa, Vojska Republike Srpske u tom rejonu, na području sela Donja i Gornja Lijeska do sela Orahovci, vršila pretrese terena sa ciljem pretresa i pronalaska oružja te formiranja linija prema muslimanima. Teza odbrane je da se u ovom slučaju zapravo radilo o legitimnoj vojnoj akciji VRS, te da je privođenje vojno sposobnih lica također bilo legitimno jer su navedena lica mogla da ostanu i da napadnu “s leđa” jedinice VRS oružjem koje je skriveno. Odbrana je dalje navela da u ovim akcijama nije izvršeno iseljavanje stanovništva muslimanske nacionalnosti, niti su poduzimanje radnje ubistava i mučenja.

110. Za Vijeće nije sporno da su u tom periodu na području sela oko Višegrada postojali pojedinačni sukobi između srpskih i muslimanskih snaga, odnosno da su u aprilu mjesecu muslimanske snage napale na selo Okolišta, međutim, a kako to proizilazi i iz iskaza svjedoka odbrane, taj napad je ubrzo zaustavljen od strane srpskih snaga i stanovnici srpske nacionalnosti su se vratili u svoje kuće. Pojedinačni napadi muslimanskih snaga bili su ograničenog karaktera i trajali su vrlo kratko, odnosno nakon aprila mjeseca oni prestaju, a napad na civilno muslimansko nastavljen je još jačim intenzitetom, na što ukazuju prihvaćene utvrđene činjenice, kao i svjedoci koji su svjedočili u ovom postupku, uključujući i svjedoke odbrane.

111. Vijeće napominje da se tvrdnjom odbrane da je druga strana odgovorna za izbijanje neprijateljstava ne može dokazati da nije postojao napad protiv nekog konkretnog civilnog stanovništva. Imajući u vidu da međunarodno humanitarno pravo apsolutno zabranjuje upotrebu oružane sile protiv civila, tako da princip *tu quoque* ne predstavlja nikakvu odbranu.⁴¹ Osim toga, Žalbeno vijeće MKSJ je u predmetu *Kunarac i dr.* zaključilo da je prilikom utvrđivanja da li je došlo do napada na neko konkretno civilno stanovništvo, irelevantno da je druga strana također počinila zvjerstva protiv civilnog stanovništva neprijatelja. To što je jedna strana izvršila napad na civilno stanovništvo druge strane ne opravdava napad te druge strane na civilno stanovništvo ove prve, a niti isključuje zaključak da su snage te druge strane zapravo svoj napad usmjerile upravo na civilno stanovništvo kao takvo. Svaki napad na civilno stanovništvo neprijatelja je protivpravan i zločini počinjeni u okviru jednog takvog napada mogu se, ako su ispunjeni i svi drugi uslovi, okvalifikovati kao zločini protiv čovječnosti.

⁴⁰ Transkript svjedočenja svjedoka Živković Radomira od 19.11.2013. godine, strana 18.

⁴¹ Vidjeti predmet *Mitar Rašević i Savo Todović*, X-KR/06/275 (Sud BiH), prvostepena presuda, 28. februar 2008. godine, str. 45; zatim vidjeti predmet *Kunarac i dr.*, IT-96-23-A i IT-96-23/1-A, presuda, 12. juni 2002. godine, paragraf 88; *Tužilac protiv Mijana Kupreškića i dr.*, IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000. godine, paragraf 517; predmet *Kupreškić i dr.*, Odluka o dokazima o dobrom karakteru optuženog i odbrani “*Tu Quoque*”, IT-95-16-T, 17. februar 1999. godine, str. 3-4.

112. Dakle, cijeneći prihvaćene utvrđene činjenice i iskaze svih svjedoka koji su svjedočili na naprijed navedene okolnosti, Vijeće nalazi dokazanim da je u vrijeme obuhvaćeno optužnicom na području opštine Višegrad, postojao širok i sistematičan napad, te da je isti bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, o čemu će biti riječi u nastavku obrazloženja presude.

(b) Cilj napada- civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti opštine Višegrad

113. Kada je u pitanju status lica prema kojima su počinjene radnje, Vijeće prevashodno ukazuje na opću odredbu zajedničkog člana 3. Ženevske konvencije prema kojoj se civilima imaju smatrati *“osobe koje ne učestvuju neposredno u nepr. jate. jstvima, podrazum. jevujući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe onesposobljene za borbu usljed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog uzroka”*⁴². U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrat će se civilom.

114. Sintagma „usmjeren protiv“ zahtjeva da civilno stanovništvo mora biti primarni cilj napada, a ne samo sporedan cilj.⁴³ Stoga, primarni cilj napada mora biti „neko civilno stanovništvo. „Bilo koje“ naglašava činjenicu da zločini protiv čovječnosti mogu biti počinjeni i u odnosu na stanovnike koji pripadaju neprijateljskoj strani i nad sopstvenim stanovnicima.“⁴⁴

115. Pojam „civilno“ se odnosi na osobe koje nisu borci. „Stanovništvo“ označava veliku grupu žrtava i krivična djela u kojima su žrtve pripadnici jedne skupine. Nije neophodno da cjelokupno stanovništvo određenog područja bude cilj napada. Dovoljno je pokazati da je napad bio usmjeren protiv dovoljnog broja pojedinaca, odnosno da je bio usmjeren protiv njih na takav način da je napad za cilj doista imao civilno „stanovništvo“, a ne ograničeni i nasumice odabrani broj pojedinaca.⁴⁵

116. Neki od osnovnih faktora na osnovu kojih se utvrđuje da li je napad bio usmjeren protiv civilnog stanovništva su: sredstva i metode korištene u toku napada, broj žrtava, status žrtava, diskriminatorni karakter napada, priroda krivičnih djela počinjenih u toku napada, otpor pružen napadačima u trenutku napada i u kojoj mjeri se napadačka sila pridržavala ili pokušala pridržavati zahtjeva o preduzimanju mjera predostrožnosti propisanih ratnim pravom.⁴⁶

⁴² Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba (član 3. stav 1. tačka a). Ovim članom propisano je da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju, imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.

⁴³ *Tihomir Blaškić*, Predmet br. IT-95-14-A, presuda Žalbenog vijeća, 29.07.2004. godine, ¶ 106

⁴⁴ *Kunarac i drugi*, predmet IT-96-23 & IT-96-23/1-A, presuda Žalbenog vijeća od 12.06.2002. godine, ¶ 91

⁴⁵ Duško Tadić, Predmet br. IT-94-1-T, Prvostepena presuda, 07.05.1997. godine, ¶ 644.

⁴⁶ Blaškić, presuda Žalbenog vijeća ¶ 106; Kunarac i drugi, presuda Žalbenog vijeća ¶ 90.

117. Prema praksi MKSJ, termin „civilno stanovništvo“ odnosi se na osobe koji su civili, a ne pripadnici oružanih snaga ili neki drugi legitimni borci.⁴⁷ Civilno stanovništvo mora biti primarni cilj napada, a ne sporedna žrtva istog.

118. Dodatno, napad ne mora biti usmjeren prema neprijatelju, on može također biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, uključujući bilo koji dio stanovništva napadnute države. Pojam civila u strogom smislu obuhvata sva ona lica koja su bila van borbenog stroja kada je krivično djelo počinjeno⁴⁸. Također, definicija civilnog stanovništva obuhvata pojedince koji su možda u nekom određenom trenutku pružili otpor i osobe izvan borbenog stroja⁴⁹. Stanovništvo se može smatrati civilnim čak i ako su prisutni i neki necivili – ono jednostavno treba da bude pretežno civilnog karaktera.⁵⁰

119. Na osnovu činjenica koje su detaljno obrazložene prilikom ocjene postojanja i karaktera napada, Vijeće nalazi da nema nikakve sumnje da su sva lica prema kojima je bio usmjeren napad, pa tako i oštećeni, bili civili. Svi svjedoci Tužilaštva potvrdili su da se napad odvijao isključivo prema civilnom stanovništvu koje nije imalo oružje ni uniformu, niti su djelovali u okviru borbenog konteksta.

120. Nadalje, Vijeće je utvrdilo i da su sve žrtve koje su stradale na jami Paklenik, u momentu kada su lišene života imale status civila. Ovu činjenicu nije osporavala ni odbrana optuženih, a navedeno proizilazi iz izjava svih svjedoka oštećenih, kao i jedinog preživjelog svjedoka Spahić Ferida, koji je naveo da su, nakon odvajanja žena i djece, ostali muškaraci civili u dobi od 14 do 77 godina, kao i da su svi bili bespomoćni i da niko nije bio naoružan.⁵¹

121. Ne postoje dokazi koji bi ukazivali da su oštećeni koji su stradali na jami Paklenik bili članovi oružanih snaga jedne strane u sukobu, da su se borili, odnosno da su pružali oružani otpor neprijateljskim snagama. U momentu razdvajanja muškaraca od ostalog stanovništva, isti su bili u civilnoj odjeći, nisu bili naoružani i nisu pružali nikakav otpor.

122. Dakle, iz opisanih dešavanja, Vijeće zaključuje, van svake sumnje, da je u relevantnom periodu bio u toku rasprostranjen i sistematičan napad na civilno bošnjačko stanovništvo na području opštine Višegrad od strane srpske vojske, paravojnih srpskih formacija i policije, odnosno da je bio usmjeren prema civilnom stanovništvu.

(c) Radnje optuženih su bile dijelom napada i oni su znali za napad (nexus)

123. Iz člana 172. KZ BiH slijedi da veza između djela za koje se optuženi terete i napada ima objektivni i subjektivni element.

⁴⁷ Ženevska konvencija iz 1949., zajednički član 3.

⁴⁸ Vidjeti predmet *Jelisić*, presuda Žalbenog vijeća, paragraf 54.

⁴⁹ Vidjeti predmet *Naletilić i Martinović*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 235.

⁵⁰ Vidjeti predmet *Kordić i Čerkez*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 180.

⁵¹ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine (strana 34.)

124. Objektivni element bi se odnosio na dovoljnu povezanost djela optuženih sa napadom, odnosno da se djela optuženih mogu u dovoljnoj mjeri odnositi na napad. Međutim, djela optuženih sama po sebi ne moraju biti rasprostranjena ili sistematična da bi predstavljala dio napada, pošto se taj uslov odnosi samo na napad⁵². Djela koja su geografski i vremenski izdvojena iz središta napada mogu se i dalje smatrati dijelom napada ukoliko su bez obzira na to povezana sa napadom (npr. po načinu na koji su djela izvršena ili identitetu žrtava ili u slučajevima kada su djela nastavljena nakon vrhunca napada).⁵³

125. U pogledu utvrđivanja nužne *mens rea* kod krivičnog djela zločini protiv čovječnosti, počinitelj mora, ne samo imati namjeru da počini krivično djelo, nego mora i znati da njegova djela ulaze u okvir niza rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac. Počinitelj ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontest u kojem se čine njegova djela. Dovoljno je da optuženi razumiju opšti kontekst u kome su djelovali.

126. Vijeće zaključuje da je ova veza (kako objektivna tako i subjektivna) između djela optuženih i napada dokazana van razumne sumnje. Naime, razmatrajući provedene dokaze, kako Tužilaštva, tako i odbrane, Vijeće je zaključilo da su radnje koje su optuženima stavljene na teret i za koje su oglašeni krivim (ubistvo civila na jami Paklenik), po svojoj prirodi i posljedicama bile upravo dijelom širokog i sistematičnog napada na civilno stanovništvo koji je već opisan, te da se radnje optuženih ne mogu posmatrati van konteksta takvog napada.

127. Prema međunarodnom običajnom pravu i odredbama člana 172. KZ BiH nužno je da optuženi znaju za napad protiv civilnog stanovništva i da njihove radnje predstavljaju dio tog napada. Nije neophodno da tužilac dokaže direktnim dokazima da su optuženi znali za dati kontekst i vezu. Takav dokaz može se utvrditi putem posrednih dokaza, kao što su: položaj optuženih u civilnoj ili vojnoj hijerarhiji; njihova pripadnost grupi ili organizaciji umiješanoj u izvršenje zločina; razmjer nasilja; njihovo prisustvo na mjestu zločina.

128. Zaključak o postojanju nekusa između konkretnih djela za koje su optuženi i osuđeni (ubistva civila na jami Paklenik) i prethodno opisanog i utvrđenog napada na civilno stanovništvo, Vijeće je donijelo razmatranjem upravo navedenih okolnosti. Naime, iz provedenih dokaza proizilazi da su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš u vrijeme počinjenja zločina na jami Paklenik bili pripadnici Višegradske brigade VP 7158, a prije toga i pripadnici rezervnog sastava Stanice javne bezbjednosti Višegrad, a kako će to biti obrazloženo u nastavku presude. Ako se navedeno sagleda u kontekstu masovnosti samoga napada, te sveobuhvatnosti djelovanja srpskih snaga prema

⁵² Vidjeti predmet *Kordić*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragraf 94.

⁵³ Vidjeti predmet *Brđanin*, IT-99-36-T, presuda od 01.09.2004. godine, paragraf 132. Vidjeti i predmet *Kunarac i dr.*, IT-96-23/1-T-presuda od 22.02.2001. godine, paragraf 581-592.

civilnom bošnjačkom stanovništvu opštine Višegrad, opravdano je zaključiti da su optuženi, kao stanovnici Višegrada, a naročito kao pripadnici formacija koje su svojim radnjama učestvovala u napadu na civilno stanovništvo, morali biti upoznati sa opisanim dešavanjima na području opštine Višegrad. Pri tome, svakako treba imati u vidu razmjere i učestalost nasilja, koje nije moglo ostati nezapaženo kao i težinu i prirodu djela u osnovi ovog konkretnog zločina.

129. Vijeće je utvrdilo da su optuženi krivično odgovorni za ubistvo civila na jami Paklenik koja radnja se ne može izdvojiti kao zasebna ili odvojena od sveukupnih dešavanja na području Višegrad. Pored toga, optuženi su zločine počinili zajedno sa drugim pripadnicima policijskih i vojnih snaga RS koje su učestvovala u široko rasprostranjenom i sistematskom napadu na civilno bošnjačko stanovništvo opštine Višegrad, što jasno ukazuje da su optuženi bili u potpunosti upućeni u napad koji se dešavao u konkretnom periodu i da su znali da svojim radnjama doprinose istom.

130. Imajući u vidu sve navedeno Vijeće nalazi dokazanim opšti element krivičnog djela iz odredbe člana 172. KZ BiH.

B. DJELO U OSNOVI ZLOČINA – PROGON

131. Optuženima Milisavljević Predragu, Pantelić Milošu i Tasić Ljubomiru stavljeno je na teret počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, i to stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), d), e), f), g), h) i k), odnosno izvršenje progona i to: a) ubijanjem, d) prisilnim preseljenjem stanovništva, e) zatvaranjem, f) mučenjem, g) prisiljavanjem druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), h) progon bilo kojim krivičnim djelom propisanim KZ BiH i k) drugim nečovječnim djelima slične prirode.

132. Kako je to navedeno u izreci presude, Vijeće je našlo dokazanim da su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) KZ BiH odnosno da su izvršili progon civila Bošnjaka sa teritorije opštine Višegrad ubijanjem.

133. Odredba člana 172. stav 2. KZ BiH u tački h) sadrži značenje pojma progon „*Progon jeste namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici*“. Kod ovog djela počinitelj na grub način i suprotno međunarodnom pravu jednoj ili više osoba oduzima temeljna ili ljudska prava pri čemu je odabir takvih osoba ili osobe izvršen na osnovu identiteta skupine ili kolektiviteta ili je baš ciljano na tu skupinu ili kolektivitet. Takav odabir se temelji na

naznačenim razlikama među skupinama ili drugim razlozima koji su opšteprihvaćeni kao nedozvoljeni po međunarodnom pravu.⁵⁴

134. Prema zakonskoj definiciji elementi krivičnog djela progona kao zločina protiv čovječnosti su:

- namjerno i teško uskraćivanje osnovnih prava;
- suprotno međunarodnom pravu;
- zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici;
- protiv bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu;
- u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz stava ovog člana zakona, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.

135. Progon je oblik diskriminacije na osnovu rase, religije ili političkog mišljenja sa namjerom i rezultatom kršenja temeljnih prava pojedinca.⁵⁵ Nije nužno postojanje zasebnog djela nečovječne prirode da bi postojao progon, već i sama diskriminacija čini djelo nečovječnim. Zločin progona obuhvata najrazličitija djela uključujući, između ostalog, djela fizičke, ekonomske ili pravne prirode kojima se krše osnovna ili temeljna prava pojedinca. Diskriminacija predstavlja jedan od navedenih elemenata koji je neophodan za dokazivanje počinjenja krivičnog djela progona.

136. Iako se presude za progon uglavnom zasnivaju na nizu djela koja su optuženi počinili, bitno je napomenuti da i jedno djelo može biti dovoljno za postojanje progona, ako to djelo stvarno diskriminiše i ako je izvršeno s namjernom da se diskriminiše po jednom od zabranjenih osnova.⁵⁶

137. Nekoliko pretresnih vijeća MKSJ iznijelo je stav da progon, zbog svog diskriminativnog karaktera, predstavlja naročito težak zločin koji zbog toga povlači posebno strogu kaznu.⁵⁷

138. *Mens rea* za djelo progona sastoji se od tri elementa: znanja da postoji rasprostranjen ili sistematski napad na civilno stanovništvo i da djelo optuženog ulazi u okvir napad; namjere da se izvrši djelo u osnovi progona i diskriminativne namjere,

⁵⁴ Vidi Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, knjga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, str. 565

⁵⁵ *Tadić*, prvostepena presuda, par. 697, 710

⁵⁶ Prvi put je navedeni stav iznesen u predmetu *Kupreškići i dr.* (par. 624), a kasnije ga je potvrdilo i Žalbeno vijeće u predmetima *Vasićević* (par. 113), *Blaškić* (par. 131) i *Kordić i Čerkez* (par. 102)

⁵⁷ Presuda pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić* (par. 785)

odnosno namjere da se žrtve progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.⁵⁸ Ovim posljednjim elementom, progon se razlikuje od drugih zločina protiv čovječnosti, na kojima se najčešće bazira. O postojanju diskriminativne namjere može se, u nedostatku direktnih dokaza, zaključiti iz okolnosti.⁵⁹

139. U konkretnom slučaju, optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš vršili su progon ubistvom na vjerskoj i etničkoj osnovi.

1. Progon ubijanjem

- tačka 1. osuđujućeg dijela presude -

(a) Utvrđeno činjenično stanje

(i) Žrtve su lišene života na diskriminatornoj osnovi

140. U odnosu na ubijanje civila Bošnjaka na jami Paklenik dana 15.06.1992. godine, Vijeće je analizom svih izvedenih dokaza našlo da su svi elementi progona ubistvom dokazani.

141. Naime, nesporno je da lišavanje druge osobe života, naročito na način kako je to opisano u dispozitivu presude, predstavlja namjerno i teško uskraćivanje prava na život, temeljnog ljudskog prava svakog pojedinca, kao što je nesporno da je takvo činjenje suprotno i nacionalnom i međunarodnom pravu, te da su žrtve - muškarci ubijeni na jami Paklenik bili pripadnici etničke i vjerske zajednice Bošnjaka i da su upravo i samo zbog te činjenice oni i izgubili život, odnosno da su njihovi egzekutori svoje protipravne radnje lišavanja drugih osoba života preduzeli isključivo zbog toga što su te osobe bile pripadnici određene etničke i vjerske skupine ljudi, te da je ubistvo sankcionisano tačkom a) stava 1. člana 172. KZ BiH.

142. Tačka a) citirane odredbe podrazumijeva da je osoba lišena života i da je lišenje života izvršeno direktnim umišljajem, jer je opuženi bio svjestan svoje radnje izvršenja i htio njeno učinjenje. Na gotovo identičan način ova pojedinačna inkriminacija propisana je i Statutom MKSJ, pa je Sud imao u vidu i njihovu definiciju ubistva, kao "protuzakonitog i namjernog lišavanja života ljudskog bića".

⁵⁸ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Stakić* (par. 328)

⁵⁹ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Kordić i Čerkez* (par. 675)

143. *Mens rea* ili stanje svijesti kod počinitelja podrazumijeva postojanje umišljaja da ubije, ili da nanese teške tjelesne povrede koje će vjerovatno rezultirati smrću, ili je bezobziran u pogledu toga da li će dodati do smrtnog ishoda ili ne.⁶⁰

144. Diskriminatorna osnova koju je utvrdio MKSJ, odnosno rasna, vjerska i politička osnova, predstavlja isključivu osnovu koju priznaje međunarodno običajno pravo u inkriminisanom vremenskom periodu, pa je tako to isključiva osnova koju je i ovo Vijeće uzelo u razmatranje. Ovakav stav je do sada prihvaćen u praksi Suda BiH.⁶¹

145. Nadalje, Vijeće je našlo da je u konkretnom slučaju diskriminacija izvršena prema pripadnicima bošnjačkog stanovništva, a što se može zaključiti i uvidom u imena žrtava sadržanim u izreci presude, kao i analizom iskaza preživjelog Spahić Ferida, i putnika u konvoju, koji su svi bili Bošnjaci.

146. Naime, optuženi su osuđeni za ubistvo 48 muškaraca civila na jami Paklenik, i to: Abaz Hamid, Ahmetspahić Abid, Ahmetspahić Hamed, Čelik Hilmo, Čelik Mušan, Delibašić Hašim, Hajdarević Ismet, Halilović Ahmo, Ibišević Osman, Jašarević Kasim, Karaman Esad, Karaman Fikret, Karaman Hamed, Karaman Hasan, Karaman Izet, Karaman Mirsad, Karaman Sabit, Karaman Safet, Karaman Zarif, Karišik Džemal, Karišik Nesib, Kasapović Adil, Kasapović Zaim, Kustura Džemal, Kustura Enes, Kustura Esad, Kustura Hamdija, Kustura Huso, Kustura Ismet, Kustura Medo, Kustura Muhamed, Kustura Smajo, Kustura Suvad, Kustura Zaim, Lemezhan Ismet, Lošić Ibrahim, Lošić Jusuf, Menzilović Omer, Munikoza Ibrahim, Omerović Meho, Omerović Mensur, Omerović Mustafa, Omerović Salko, Omerović Ševal, Omerović Smail, Spahić Ešref, Zukić Muharem i Zukić Smail.

147. Njihovi posmrtni ostaci su pronađeni i ekshumirani iz jame Paklenik, te je identifikacijom potvrđeno da se radi o navedenim licima, a o čemu je vijeće zaključilo na osnovu dokaza tužilaštva, i to potvrda o smrti⁶², izvještaj o obdukciji Grobna lokacija Jama Paklenik⁶³, Zapisnik

148. Tužilaštvo BiH uložilo je kao svoj dokaz zapisnik o ekshumaciji Kantonalnog suda u Sarajevu broj Kri-248/00 od 15.08.2000. godine, i 16.09.2000. godine a koji je sastavljen na licu mjesta na lokalitetu jame Paklenik, a povodom ekshumacije masovne grobnice. Navedena lokacija nalazi se na području sela Kalimanići, koje pripada opštini Sokolac.⁶⁴

⁶⁰*Zejnib Delalić i drugi* (predmet „Čelebići”), Predmet br. IT-96-21-T, Prvostepena presuda, 16.11.1998, 439; *Akayesu*, Prvostepena presuda 589; *Dario Kordić i drugi*, Predmet br. IT-95-14/2-T, Prvostepena presuda, 26.02.2001., 236

⁶¹Vidi predmet *Rašević i Todović*, prvostepena i drugostepena presuda, i predmet *Bundalo*, drugostepena presuda

⁶²T-20

⁶³T-19

⁶⁴T- 16 i T-17, T-18

149. Vještak John Clark, specijalista forenzičke patologije, je u septembru 2000. godine bio u timu za obdukciju većeg broja tijela koja su izvađena iz jame Paklenik, a sve po nalogu glavnog tužioca MKSJ.⁶⁵ Vještak dalje navodi kako je obdukciju vršio veliki tim stručnjaka, te da je ista vršena u Visokom. Kada govori o broju tijela nad kojima je vršena obdukcija, vještak ističe:

“Iz jame smo dobili 80 vreća sa tijelima. Brojeve tijelima odnosno oznake je davala Državna agencija za traženje nestalih. Radilo se o vrećama po brojevima od 1 do 75 za cijela tijela. Postojala je još pet drugih vreća u kojima su se nalazili veći broj malih dijelova tijela. Možda naprimjer podlaktica ili slično, tako da su se tu nalazili mali dijelovi tijela. Na kraju smo imali 73 tijela. Dakle, od svih tih vreća 80 vreća utvrdili smo da postoji, da tu postoje 73 muškarca na tom lokalitetu.”

150. Na poseban upit tužioca, vještak ističe da su sva tijela pronađena u odjeći, te da se radilo isključivo o civilnoj odjeći. Kada se radi o starosnoj dobi ekshumiranih tijela, vještak navodi da je postupajući antropolog na osnovu pregleda skeleta utvrdio da se radi o osobama u dobi od 15 do 80 godina, te da su svi bili muškarci.

151. Upitan o tome da li se mogao utvrditi uzrok smrti, vještak je naveo da je od ukupnog broja ekshumiranih utvrđeno da je 74% slučajeva podleglo usljed povreda nastalih od hitaca iz vatrenog oružja, uglavnom jednim hicem a u nekim slučajevima i do pet hitaca. Kod gotovo svih tijela pronađene su dodatne frakture od čega je većina nastala padom tijela u jamu. Za one koji nisu imali tragove povreda nastalih od hitaca, izvjesno je da je u tim slučajevim metak prošao kroz meko tkivo što je takođe mogući uzrok smrti.

152. Vještak Smajić Nijaz, po struci mašinski inženjer, radio je nalaz vještačenja tragova koji su nađeni na lokaciji jame Paklenik, te je istom predloženo i sav pronađeni materijal, odnosno više papirnih i PVC kesa u kojima su se nalazile čahure, zrna, meci i dijelovi zrna. Vještak je u svom nalazu i mišljenju metodom komparativnog upoređivanja i međusobnog upoređivanja čahura, naveo kako je identifikovano “najmanje sedam različitih vatrenih oružja tipa automatske puške ili puškomitraljeza kalibra 7,62 puta 39 milimetara marke, odnosno na principu AK puške 47 Kalašnikov iz kojih su ispaljeni meci od kojih potiču pronađene čahure.”⁶⁶

153. Imajući u vidu navedene dokaze, Vijeće nalazi da prigovor odbrane optuženog Milisavljević Predraga, iznesen u završnoj riječi, kako nije utvrđen tačan broj ubijenih muškaraca civila kritičnog dana na jami Paklenik nije osnovan. Naime, nije sporno da je iz Jame ekshumiran veći broj lica u odnosu na onaj koji je naveden u optužnici, te da neke od žrtava nisu identifikovane i da neke potiču sa područja drugih opština. Međutim, obzirom da se optuženi nisu ni teretili za smrt lica koja se ne mogu dovesti u vezu sa konvojem koji je krenuo iz Višegrada dana 14.06.1992.godine, to se Vijeće nije ni bavilo

⁶⁵ T-21;

⁶⁶ T-11 | T-12

utvrđivanjem okolnosti na koji su ta lica izgubila život, nego je, na osnovu provedenih dokaza, nesporno utvrdilo da je dana 15.06.1992. na jami Paklenik pogubljeno 48 civila Bošnjaka čija imena su navedena u izreci presude, a što je optuženima i stavljeno na teret optužnicom.⁶⁷

154. Kao što će u presudi biti detaljnije obrazloženo, Vijeće je analizom izvedenih dokaza, van razumne sumnje utvrdilo da su optuženi Milisavljević i Pantelić učestvovali, odnosno odlučujuće doprinijeli ubistvu muškaraca Bošnjaka na jami Paklenik. Vijeće je također utvrdilo, van razumne sumnje, da su ubistva izvršena sa diskriminatornom namjerom prema Bošnjacima na nacionalnoj i vjerskoj osnovi. Optuženima je bila poznata nacionalna pripadnost žrtava, a Vijeće je na osnovu konkretnih okolnosti pod kojima je krivično djelo izvršeno, van svake sumnje, zaključilo da su izvršiocu postupali sa diskriminatornom namjerom.

155. Vijeće je našlo dokazanim da je u osnovi progona bila diskriminacija *po etničkoj i vjerskoj osnovi*. Termin Bošnjaci nije bio opšteprihvaćen u vrijeme izvršenja krivičnog djela, ali Vijeće prihvata terminologiju zastupljenu u optužnici. U tom smislu *Bošnjak* je historijski, etnički i kulturološki termin, koji obuhvata između ostalog i jedinstvo vjere/religije, te ovo Vijeće prihvata da se osnov diskriminacije prema grupi Bošnjaka u ovom predmetu može definisati kao vjerski osnov. Etnička, odnosno nacionalna i vjerska osnova usko su povezane i sadržane u terminu *Bošnjak*. Izraz „rasna“ osnova obuhvata i diskriminaciju po osnovu etničke pripadnosti.⁶⁸

(ii) Polazak i kretanje konvoja 14.06.1992. godine

156. Prije analize konkretnih radnji izvršenja i krivične odgovornosti optuženih za iste, Vijeće smatra da je potrebno ukratko opisati tok radnji i događaja koje su prethodile događaju za koje su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš oglašeni krivim.

157. Nakon analize i ocjene provedenih dokaza za Vijeće nije sporno da je dana 14.06.1992. godine sa trga u Višegradu krenuo konvoj sa civilnim bošnjačkim stanovništvom iz sela Smriječe, Žagre, Veletovo, Čengići, Gornji i Donji Dubovik i dr. koji se uz oružanu pratnju u svakom autobusu i kamionu kretao pravcem preko Sjemeča, Rogatice, Sokoca i Knežine. Prilikom zaustavljanja na Išerića Brdu, nadomak sela Kolakovići, vojno sposobni muškarci bošnjačke nacionalnosti razdvojeni su od žena, djece i staraca i isti su vraćeni nazad prema Sokocu, gdje su, pred policijskom stanicom i prenoćili u autobusu.

158. Takođe, provedenim dokazima koji će detaljno biti analizirani u tački 8 oslobađajućeg dijela presude nesporno je utvrđeno da su optuženi Milisavljević i

⁶⁷ T-7- zapisnik o ekshumaciji salica mjesta od 15.08.2000.godine

⁶⁸Vidi: William Schabas, UN Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju, Ruandu i Siera Leone (Cambridge University Press) (2006), str. 219. ; vidi : drugostepena presuda *Bundalo*;

Pantelić navedenog dana bili u pratnji konvoja, sve od njegovog polaska iz Višegrada do dolaska ispred preduzeća Sladara i dalje, međutim, Vijeće nije našlo da su ovim radnjama ostvareni elementi krivičnog djela progona *prisilnim prese, jer, jem* nego je njihovu krivičnu odgovornost temeljilo isključivo na radnjama koje poduzimaju 15.06.1992.godine nakon što postaju svjesni da će izdvojeni civili biti ubijeni.

(iii) Dolazak konvoja 15.06.1992. godine ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici

159. Nakon analize provedenih dokaza, Vijeće je našlo da isti potvrđuju navode optužbe da su, nakon razdvajanja civila na Išerica brdu, muškarci autobusima dovezeni ispred policijske stanice na Sokocu, pa su nakon noći provedene u autobusima, dana 15.06.1992. godine krenuli prema Rogatici i zaustavili se ispred preduzeća „Sladara“, gdje su civili Bošnjaci, nakon što su im oduzeti lični dokumenti i novac, te nakon što su im vezane ruke, a neki od njih i udarani, premješteni u autobus preduzeća „Terpentin“ iz Višegrada koji autobus je zatim sa naoružanom pratnjom krenuo prema mjestu Kalimanići opština Sokolac.

160. Svjedočeci na navdene okolnosti, svjedok Spahić Ferid je naveo da je konvoj, nakon što su prenoćili ispred policijske stanice na Sokocu, naredno jutro 15.06.1992. godine, krenuo u pravcu Rogatice, istim putem kojim su i dolazili prethodnog dana, pa svjedoči

„onaj konvcj, onaj isti konvcj kcji je znači juče otišao za Išeriće, on se sad vraća nazad, samo što je sada sve prazno, a jedino je naš autobus tu negdje uglav, jen, mislim u sredini kolone i jedino je on pun, i dolazimo u Rogaticu kod Silosa. Svi napuštaju autobus, mi ostajemo, ne vidimo šta se dešava na vrhu kolone. Posl je par minuta dolazi jedan vcjnik i kaže da sve dokumente i novac ubacimo u kesu...i tog momenta narod je stav, jao sve, novac, satove, lične dokumnete, ko je šta imao....kese su oduzete, odnešene...autobus je izbačen iz kolone i krenuli smo prema čelu kolone....tu je kao neki plato i tu stcji već priprem, jen autobus firme Terpentin iz Višegrada, to je jedan mar, ji autobus od ovih kcji su bili, on je već okrenut u kontra sr, jeru, jedno desetak metara od nas i mi gledamo šta se ustvari dešava.“⁶⁹

161. Svjedok Spahić dalje navodi da je u tom trenutku došlo vozilo Citroen iz pravca Rogatice i da su iz tog vozila uveli u autobus jednog mladića kome su ruke bile vezane, a na očima je imao povez, te navodi da je vozač tog Citroena bila osoba za koju će kasnije saznati da se zove Vukojić Slaviša i da im je on naredio da pređu u Terpentinov autobus. Svjedok navodi:

„...posl je par minuta sve je to nešto trajalo napo, ju, neki dogovor, došao je taj Slaviša i rekao izlazite jedan po jedan vani na vezivar, je... po izlasku

⁶⁹ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine, str. 37-38

okretali smo se prema autobusu, stavjali smo ruke na leđa i vezali su žicom...nisam onog momenta znao da je žica, kad smo ušli u autobus, kad smo stajali jedva iza drugog video sam da je to žica...bilo je pritegnuto, tako da je, ovaj zadavalo bol....nisam video ko je vezao ruke jer smo mi bili okrenuti prema autobusu i znači ruke idu nazad....poslije vezivanja svih ljudi ujerani smo, nas pet, šest, sedam, ne znam tačno, ali negdje oko tog brčja je brutalno premlaćeno. Ovaj ljudi su bili krvavi.....krv kćja mi se sljevala iz nosa je kapala po autobusu, po sjedištima..”⁷⁰

162. Iskaz svjedoka Spahića potkrijepljen je iskazom svjedoka “M-7” koji je bio vozač Terpentinovog autobusa u kojem su civili dana 15.06.1992. godine ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici prebačeni do proširenja u blizini jame. Ovaj svjedok je naveo

”da je je bilo oko tih pregovora, trebalo je da se vrate ovi ljudi vrate nazad, pošto nije mogao ovaj autobus kćji je vozio Šimšić Drago, velik je, zbog lošeg puta, oni su tražili ovaj da prijeram autobus vamo do ovog autobusa, tu kod „Sladare“...to mi je naredio neko od vojnika iz Rogatice koga ne poznajem...prijer'o sam autobus i izmakao se jedno 20-30 metara sa drugim kolegama vozačima, tu su bili Drago Šimšić, Jovan Božić, Milić Radomir, Sikirić Mladen.”⁷¹

163. Svjedok M-7 dalje navodi:

”nakon toga iz ovog autobusa prevode ljude u mćj autobus, prevode ih ovi vojnici, tu je bio i Predrag i Pantelić Miloš, oni su ih izvodili, vezali i ubacivali u autobus. Stavjali su im ruke na leđa i vezali žicom...tukli su ih, neko rukom neko nogom, tuku svi i Predrag i Miloš.”⁷²

164. Ovaj svjedok također potvrđuje da u tom trenutku dolazi neko luksuzno vozilo iz pravca Rogatice i da dovoze jedno lice koje potom ubacuju u njegov autobus.

165. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima navedenih svjedoka obzirom da su isti jasni, uvjerljivi i u potpunosti saglasni u pogledu opisa dešavanja ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici. Naime, svjedoci su prisutni na samom mjestu događanja i isti na identičan način opisuju položaj autobusa, prebacivanje ljudi iz jednog u drugi autobus, njihovo vezivanje i udaranje te dalje kretanje autobusa. Njihovi iskazi su konzistentni sa iskazima koji su ovi svjedoci davali tokom istrage na navedene okolnosti, a potvrđeni su i iskazima svjedoka Božić Jovana, Gladanac Ljubisava i Simić Milovana koji su opisali kretanje konvoja od Višegrada do dolaska ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici i koji potvrđuju da su na tom mjestu civili prebačeni u Terpentinov autobus, te potvrđuju da je taj autobus vozio svjedok “M-7”. Iskazi svjedoka Spahić Ferida i M7 da su civili Bošnjaci kritične prilike bili vezani potvrđeni su i dokazom Tužilaštva BiH T-9 (dijelovi žice kojom su vezani civili, a koji su pronađeni prilikom eshumacije), te iskazima svejdokinje Jahić

⁷⁰ Navedeni transkript, str. 41

⁷¹ Transkript saslušanja svjedoka “M-7” od 18.12.2012. godine, str. 30

⁷² Navedeni transkript, str. 31-32

Mine koja potvrđuje da su ruke Spahić Ferida bile vezane žicom kada je došao do njih i da su mu oni istu skinuli sa ruku.⁷³

(iv) Učestvovanje optuženih Milisavljević Predraga i Pantelić Miloša u pratnji autobusa, oružanoj pratnji muškaraca do jame Paklenik i ubistva

166. Kao što je već navedeno, krivičnu odgovornost optuženih Vijeće je temeljilo na radnjama koje su optuženi poduzimali nakon što su postali svjesni da će civili biti ubijeni, pa je u tom smislu Vijeće na osnovu provedenih dokaza, našlo dokazanim, van razumne sumnje, da su optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš, kritičnog dana, bili u pratnji autobusa u kojem se nalazilo četrdeset devet civila Bošnjaka, koje su, ispred baraka preduzeća „Sladara“ zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije RS, sproveli do proširenja iznad sela Kalimanići, gdje im je naređeno da izađu i postroje se u kolonu po dvoje, da bi zatim učestvovali u obezbjeđenju kolone do mjesta egzekucije, te najzad, da su se nalazili na samom mjestu egzekucije gdje su civili i ubijeni paljbom iz automatskog oružja.

167. Naprijed navedene činjenice Vijeće je utvrdilo nakon analize iskaza saslušanih svjedoka, kako Tužilaštva, tako i odbrane.

168. Svjedok Spahić Ferid, svjedočeći na glavnom pretresu navodi:

“nakon što su nas vezali ušli smo u autobus Terpentina, napoju je opet neki dogovor...ulazi vozač “M-7” i judi iz pratnje...U jednom momentu na ulasku u autobus pcjavio se Predrag Mllisav.jević, prvi put sam ga uopšte primjetio da je tu....ulazi Predrag koga znam, znam mu i familju ...osjetio sam neki pozitivan elektricitet, da bi ovo moglo na nešto dobro da izađe...on je ušao i sjeo je na onaj dio haube, taj autobus ima onu haubu uzdignutu naprijed i sjeo je na tu haubu, opkrenut prema putnicima, i ja sam, moram priznati da mi je bio drago što je on tu, osjetio sam malo nade i onda sam gledao, pijio sam dugo vremena u r.jega, da nam se pogledi sretnu...”⁷⁴

169. Svjedok opisuje da je optuženi Milisavljević na sebi imao kao maskirni prsluk i automatsku pušku u ruci, malu bradicu kao da se nije brijao dan – dva i crnu kosu. Također, napominje da je znao da Milisavljević Predrag ima mladež na desnoj strani lica i tada je dok je gledao u Predraga koji sjedi na haubi autobusa vidio taj mladež i tako je bio siguran da je to on, a ne njegov brat Nenad.⁷⁵

170. Svjedok dalje opisuje da su nakon izvjesnog vremena stigli do jednog proširenja sa desne strane gdje je autobus stao u blizini neke kuće, pratiodci su ponovo izašli napolje, “ponovo je tu neki kratki dogovor bio...jedan od pratilaca je ušao u autobus i

⁷³ Transkript saslušanja svjedokinje Jahić Mine od 16.02.2013. godine, str. 6-7

⁷⁴ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine, str. 41-42

⁷⁵ Navedeni transkript, str. 46

repetirao pušku a ostali su oko autobusa.... znam da je jedan iz pratnje gledao oko sebe i rekao-ovdje bi to negdje moglo biti....”⁷⁶

171. Iskaz svjedoka Spahića u skladu je sa iskazom svjedoka “M-7” koji je naveo da vidi optužene Milisavljevića i Pantelića ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici 15.06.1992. godine, te je opisao trenutak kada ih vidi kako prevode civile u njegov autobus, te je dalje opisao kako ih vidi u trenutku kada kao pratioci ulaze u autobus “Terpentina”, a kojim su civili dalje odvezeni.

172. Opisujući ulazak pratilaca u njegov autobus, svjedok “M-7” navodi da su kao pratnja ušli vojnici i to kako navodi *“rjih oko četiri iz Rogatice i četvorica iz Višegradske pratnje”* te je jasno potvrdio da je od pratilaca koji su tada ušli poznavao Milisavljević Predraga, Pantelić Miloša, kao i Čeho Borišu i Vuka, dok ostale nije poznavao, te opisuje gdje su pratioci stajali navodeći: *“Predrag je stajao negdje oko vrata, Pantelić je isto bio naprijed, Vuk je stajao vamo, isto na haubi.”*⁷⁷

173. Svjedok “M-7” potvrdio je iskaz svjedoka Spahića i u pogledu mjesta zaustavljanja autobusa, pa tako navodi da su se vozili nekih 45 minuta do sat vremena i onda su im “ovi pratioci iz Rogatice koji znaju put”, rekli da se zaustavili na jednoj zaravni, te opisuje da je sa lijeve strane bila šuma a sa desne neka kuća, te potvrđuje da su tada pratioci tjeroali Bošnjake iz autobusa da pjevaju četničke pjesme.⁷⁸

174. Dovodeći u vezu iskaze navedenih svjedoka Vijeće je utvrdilo sa su optuženi Milisavljević i Pantelić bili u pratnji autobusa kojim su civili ispred baraka preduzeća „Sladara“ u Rogatici odvedeni do proširenja iznad sela Kalimanići u blizini jame “Paklenik”. Vijeće je prihvatilo iskaze ovih svjedoka obzirom da su isti jasni, uvjerljivi i međusobno saglasni. Naime, oba svjedoka saglasno opisuju momenat ulaska pratioca u autobus Terpentina, njihov položaj u prijednjem dijelu autobusa kod haube, opisuju konkretno kojeg optuženog vidi svako od njih, te na identičan način opisuju mjesto zaustavljanja autobusa. Takođe, njihovi iskazi su konzistentni sa iskazima koji su ovi svjedoci davali tokom istrage na navedene okolnosti.

175. Pri tome, Vijeće je svakako imalo u vidu činjenicu da je svjedok Spahić dobro poznavao optuženog Milisavljevića, tako da njegova identifikacija nije upitna, tim prije što je, kako je sam svjedok naveo, njegova pažnja bila usmjerena upravo prema Milisavljeviću koga je gledao kako bi uhvatio njegov pogled, nadajući se da bi mu mogao pomoći. Također, identifikacija Pantelić Miloša i Milisavljević Predraga od strane svjedoka “M-7” ničim nije dovedena u pitanje, obzirom da ovaj svjedok poznaje oba optužena još od prije rata, isti je opisao kako su izgledali u tom periodu i gdje su tačno stajali, navodeći da su stajali naprijed pored vozača, iz čega proizilazi da je svjedok, kao vozač, bio u njihovoj neposrednoj blizini i mogao je da ih nesmetano gleda tokom

⁷⁶ Navedeni transkript, str. 43-44

⁷⁷ Transkript saslušanja svjedoka “M-7” od 18.12.2012. godine, strana 33-34

⁷⁸ Navedeni transcript, str. 34-35

trajanja vožnje. Također, ovi svjedoci nisu imao bilo kakav razlog da neosnovano terete upravo optužene i navode ih kao pratiocce u autobusu, ako isti nisu bili prisutni.

176. Svjedok Spahić dalje navodi da im je je, nakon što su izašli iz autobusa i poredali se po dvojica, formirana kolona koja kreće prema šumi, pa navodi *"formirana je kolona, jedna i čemerna, onda su nas ovi najerali da idemo prema šumi....naređeno je da idemo što brže i gledamo preda se..bilo nas je pedeset ili četrdeset devet,...."*⁷⁹

177. Svjedočeci na ove okolnosti, svjedok "M-7" na potpuno identičan način opisuje izlazak civila iz autobusa, formiranje kolone i odlazak iste u pravcu šume, pa navodi: *"nakon što smo se zaustavili, pratioci su izveli jude iz autobusa...izvodi ih ista ova pratnja kcja je bila...formirali su kolonu po dvcje i okrenuli ih u pravcu šume...."*⁸⁰ Ovaj svjedok je decidno potvrdio da je vidio optužene Milisavljevića i Pantelića kako izlaze iz njegovog autobusa i odlaze sa ostalim pratiocima u pratnji kolone prema šumi.⁸¹

178. Svjedok "M-7" je dalje opisao da on navedeno posmatra sjedeći za volanom autobusa, a kada je kolona krenula prema šumi, on je okrenuo autobus, očistio ga od krvi i izašao. Svjedok je potvrdio da je jedino on ostao pored autobusa, a svi ostali pratioci su otišli. Svjedočeci na ove okolnosti navodi: *"pratnja se nalazila oko kolone, sa obadv.je strane, sa desne i ljeve strane...otprilike je zatočenika bilo oko 50 u koloni, po brcju sjedišta toliko"* on ih prati pogledom nekih 10-15 metara, a onda mu se gube iz vidokruga jer ulaze u šumu.⁸²

179. Dovodeći u vezu iskaze navedenih svjedoka, Vijeće je utvrdilo da su optuženi Milisavljević i Pantelić učestvovali u obezbjeđenju kolone kojom su civili Bošnjaci sprovedeni do mjesta egzekucije. Naime, svjedoci Spahić Ferid i "M-7" saglasni su u pogledu tvrdnje da vide optužene kao pratiocce u autobusu kojim su civili dovezeni od „Sladare“ do proširenja iznad sela Kalimanići, zatim su saglasno opisali dalja dešavanja, ponašane pratilaca i formiranje kolone. Na direktan upit da li vidi optuženog Milisavljevića u tom trenutku, svjedok Spahić navodi da ga ne vidi tu, pojašnjavajući da je on *'isto izašao tamo sa rjima, pom.ješao se sa tim judima"*, dok svjedok "M-7" jasno opisuje do kog trenutka on pogledom prati kolonu koja odlazi prema šumi i jasno navodi da kolonu prati ista ona pratnja koja ih je bila u autobusu, te potvrđuje da vidi Milisavljevića i Pantelića kako sa ostalim pratiocima odlaze u pratnji kolone prema šumi, a da jedino on ostaje pored autobusa.

180. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima navedenih svjedoka i u ovome dijelu nalazeći da su isti jasni, uvjerljivi i međusobno saglasni u pogledu ključnih činjenica. Također, iskazi ovih svjedoka su konzistentni sa iskazima koje su isti davali u toku istrage vezano za navedene okolnosti.

⁷⁹ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine, str. 48

⁸⁰ Transkript saslušanja svjedoka "M-7" od 18.12.2012. godine, str. 35-36

⁸¹ Navedeni transkript, str. 73

⁸² Navedeni transkript, str. 35-36

181. Identifikacija optuženih od strane svjedoka "M-7" nije dovedena u pitanje jer je ovaj svjedok, koji poznaje optužene od prije rata, imao mogućnost da nesmetano, sjedeći za volanom svoga autobusa, posmatra formiranje i kretanje kolone u pratnji obezbjeđenja prema šumi, te je, kako sam navodi pratio njeno kretanje sve dok nisu zašli u šumu, dakle svo vrijeme njegova pažnja je usmjerena upravo prema koloni koju posmatra i on bez bilo kakvih zapreka jasno vidi optužene Milisavljevića i Pantelića. Ovaj svjedok nije imao bilo kakav razlog da neosnovano tereti ove optužene i da navodi da su bili u pratnji kolone prema jami da ih zaista nije i vidio, a njegov iskaz je u skladu sa iskazima svjedoka Spahića koji potvrđuje prisustvo optuženog Milsavljevića na jami, te svjedoka Božića koji potvrđuje prisustvo optuženog Pantelića na mjestu gdje ostatak konvoja čeka povratak Terpentinovog autobusa sa jame, a kojim iskazima je Vijeće također poklonilo vjeru.

182. Opisujući dešavanja na samoj jami Paklenik, svjedok Spahić Ferid navodi

"kolona je stala nekih deset do petnaest metara od jame, jama je obrasla šibjem...neko je povikao stc j i svi smo stali, tada smo svi podigli glave i jednostavno smo razgledali gcje smo...sav taj raspored judi kcji su nas pratili već je bio napravljen...vidim sve jude ispred u koloni..vidim Milisav.jević Predraga stcji gore prvi, pored r.jega stcji jedan mladić, fino kratko ošišan, ljep, crne kose, nosi pancir, oni stcje pored jame... Slaviša Vukčjić je tu sa jednim momkom kcji ima kožni sako, prslučić, visine 185 do 190 cm...oni su prišli koloni i uzeli prvih deset judi, povelih ih napr.jed...jama ne vidim obrasla je šibjem. Milisav.jević i ovaj u panciru stcje par koraka pored jame, puške su im na gotovs....u tom momentu sva pažnja je usmjerena naprijed na čelo kolone, to je scena kcju gledamo i ništa drugo ne vidimo, mozak ti je jednostavno već počeo da luta...tada je Predrag Mllisav.jević, da li je rekao ili je pokazao oružjem da priđu prva dvcjica i oni prilaze i staju na sami rub jame...primjetio sam jedan frišak komad zem.je kao da je napravljena neka stepenica na ulazu u jamu...stali su na tu stepenicu... Predrag je prvi ispalio dva kratka rafala pren.jevši sa jednog na drugi i judi su nestali, jednostavno su pali nazad..."⁸³

183. Svjedok dalje opisuje:

"tog momenta to je jednostavno kraj, došlo je vrijeme da se umre, to je klasično str.je.jar.je, izlaza nema, više nemate kontrolu nad sopstvenom pameću, nad sopstvenim mozgom, judi padaju u trans, zato judi slušaju narebe, oni su opčir.jeni, uspavani...ja sam uspio u jednom momentu da sebi kažem, dobro kraj je, ali ima li izlaza i u tom momentu ja sam ponovo dobio mozak i počeo sam da razmiš.jam o životu a ne o smrti..."⁸⁴

184. Svjedok Spahić zatim opisuje da od tog momenta počinje da gleda oko sebe i primjećuje da iza njega stoji neki "mlad četnik" u smb uniformi sa automatskom puškom uperenom u začelje kolone, a malo dalje od kolone, nekih 7-8 metara stoji jedan "stariji četnik", sa lovačkom puškom o ramenu.

⁸³ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine, str. 50-52

⁸⁴ Navedeni transkript, strana 52.

185. Nakon što je ponovo pažnju usmjerio na čelo kolone, svjedok navodi:

*"primjećujem da nema onih deset judi, znači pobijeni su...Predrag stciji gcje je i stajao, svi stcje na svcjim mjestima...prilaze ponovo Slaviša i ovaj u kožncj jakni i izdvajaju drugih deset judi...ja sam tada na uho reko ovome Rogatičanu do mene "tježi" i ja sam jednostavno, kao da me neka sila gurnula potrčao prema šumici, neko je povikao, eno ga potježe, počela je opšta pucrjava.."*⁸⁵

186. Svjedok je dalje opisao svoje bježanje preko livade i kroz šumu, sakrivanje i na kraju dolazak do muslimanskog sela Kalimanići gdje su ga prihvatili. Bio je nepokretan desetak dana, Jahić Emina ga je liječila i kod nje je ostao oko mjesec dana, nakon čega odlazi u Goražde, a što potvrđuje i svjedokinja Jahić Emina.

187. Upitan da opiše raspored pratilaca oko jame, ovaj svjedok je na skici koju je sam nacrtao⁸⁶, pojasnio i nacrtao položaje pratilaca oko jame, jasno je označio položaj Milisavljević Predraga i mladića s pancirom koji stoji pored njega, zatim stoje Vukojčić Slaviša i mladić u kožnoj jakni, te navodi da je vidio i Čeho Borišu u uniformi rezervnog policajca koga poznaje od ranije, još jednog mladića u radničkoj uniformi, ostali su bili u polukrugu sa druge strane jame i njih nije dobro vidio od šipražja, odnosno tanjih jasenova koji su bili oko jame. Kada govori o ovim pratiocima koje ne vidi od rastinja pojašnjava: *"to su sve likovi kcje sam opisao i sad kad sam se ja okretao, razgledao, oni su negcje tu.."*. Na direktan upit, svjedok pojašnjava da mu ovo rastinje oko jame nije zakljanjalo pogled prema Milisavljević Predragu koji je stajao na samom početku, uz samu jamu i koga jasno vidi jer ne postoji bilo kakva prepreka koja bi mu zaklanjala vidik prema njemu.⁸⁷

188. Iskaz svjedoka Spahića i u ovom dijelu u skladu je sa iskazom svjedoka "M-7". Naime, svjedok M-7 navodi da on ne vidi šta se dešava u samoj šumi, ali potvrđuje da je, dok je stajao pored autobusa, negdje oko pola sata nakon odlaska kolone čuo pucnjeve iz pravca šume gdje je kolona otišla i to prvo pojedinačne, a onda rafalne, te navodi da je sve to trajalo do sat vremena, da nakon toga vidi da iz pravca šume trče dvojica vojnika i pitaju ga da li je vidio nekoga da bježi, na šta je on odgovorio da je stajao pored autobusa i da nikoga nije vidio. Obzirom da je padala noć, ovi pratioci su obustavili dalju potragu za osobom koja je pobjegla.⁸⁸

189. Svjedok "M-7" dalje navodi da su se onda do autobusa vratili svi pratioci koji su i otišli prema jami, među kojima vidi i optužene Milisavljevića i Pantelića kako dolaze, zatim su svi ušli u autobus, padala je noć i kreću nazad prema Rogatici. Svjedok je potvrdio da se niko od civila, koji su u koloni odvedeni prema šumi, nije vratio sa pratiocima, a on nije nikoga pitao gdje su i šta je s njima, jer kako navodi "nismo puno

⁸⁵ Navedeni transkript, str. 53-55

⁸⁶ Skice su uložene u sklopu dokaza Tužilaštva BiH broj T-1

⁸⁷ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 11.12.2012. godine, str.54-55

⁸⁸ Transkript saslušanja svjedoka Spaić Ferida od 04.12.2012. godine, strana 37

razgovarali, ja sam vozio...čuo sam da je jedan od ovih rekao da je pobjegao "žuti" jedan..."⁸⁹

190. Svjedok "M7" opisuje dalje kretanje autobusa pa navodi:

"vratili smo se u Rogaticu...došli smo do „Sladare“, tu su nas čekala ova ostala vozila....svak je otiš'o u svcju....kcji god su išli, ko je bio u pratrji vozila, sjeo je u vozilo i nastavili smo put prema Višegradu...." Na pitanje da li vidi optužene Milisavjevića i Pantelića kada dolaze u Višegrad, svjedok odgovara: "pala je noć, bilo je oko 22-23 sata, nisam nikoga vidio, samo sam parkirao vozilo i otišao kući....narednih dana sam otišao u Užice kod supruge i ojeteta....otišao sam jer je i da je bilo planirano da se voze konvcji, ja sam otišao da ne bi bio, da ne bi vozio..."⁹⁰

191. Iskaz svjedoka "M-7" u ovom dijelu potvrđen je iskazom svjedoka Božić Jovana koji je isti dao u istrazi 13.07.2009. godine pred Tužilaštvom BiH, u kojem iskazu je ovaj svjedok potvrdio da je vidio optuženog Pantelić Miloša kada izlazi iz Terpentinovog autobusa koji se vratio sa jame, te je potvrdio da je nakon toga sva kolona vozila otišla do Višegrada, gdje su došli u večernjim satima.⁹¹

192. Naime, svjedok Božić Jovan je na zapisniku iz istrage potvrdio da je optuženog Pantelića vidio prilikom kretanja konvoja u Višegradu, te da ga vidi naveče dok su spavali na Sokocu i nakon toga ga vidi na Sjemeču kada izlazi iz autobusa koji dolazi sa jame. Pa tako na pitanje pravnog savjetnika:

"kad ste se zaustavili na Sjemeču, kada je autobus stigao, da li je Pantelić sišao sa autobusa?" Svjedok odgovara: "Došao je tim autobusom" , sjedeće pitanje je glasilo "da li je i Čeho Boriša došao tim "Terpentinovim" autobusom?" svjedok je odgovorio "ne mogu da se sjetim, bio je sa nama, da li je došao ne sjećam se".

193. Svjedočeci na glavnom pretresu na iste okolnosti, svjedok je tvrdio da nije vidio, odnosno da nije mogao da vidi da li je optuženi Pantelić izašao iz autobusa koji se vratio sa jame, jer je taj autobus bio iza njih 50-60 metara.

194. Upitan od strane tužioca da pojasni navedene razlike svjedok je, a nakon što je odbrana uložila prigovor na način, da je svjedok izjavio da je Pantelić sišao sa autobusa, ali nije decidno rekao "Terpentinovog" autobusa, svjedok je nastavio pojašnjavati, da se ne može sa sigurnosti izjasniti da li je vidio da Pantelić izlazi iz "Terpentinovog" ili nekog drugog autobusa, nego je ponavljao da su tu bili svi, da je vjerovatno vidio i njega kao i sve ostale, ali da u to vrijeme tog čovjeka nije dobro ni poznavao.

195. Međutim, kada se pažljivo pročita zapisnik iz istrage iz 2009. godine, nesporno je da su se pitanje istražitelja i odgovor svjedoka Božića, odnosili upravo na "Terpentinov" autobus, a ne neki drugi, obzirom da to jasno proizilazi iz slijeda pitanja i odgovora, pa

⁸⁹ Transkript saslušanja svjedoka "M-7" od 18.12.2012. godine, strana 37.

⁹⁰ Navedeni transkript, str. 37-38

⁹¹ Zapisnik o saslušanju svjedoka Božić Jovana od 13.07.2009. godine, str. 16, uložen kao dokaz T-2

tako istražitelj nakon odgovora svjedoka da vidi Pantelića kako silazi sa tog autobusa, nastavlja sa pitanjem "da li je i Čeho Boriša došao tim "Terpentinovim" autobusom", na što svjedok nastavlja sa odgovorima, što jasno upućuje na zaključak na koji je autobus mislio svjedok.

196. Nadalje, svjedok Božić je na glavnom pretresu promijenio svoj iskaz i u dijelu koji se odnosi na njegovo poznavanje optuženog Pantelića na način da je na glavnom pretresu tvrdio da nije siguran da je vidio upravo optuženog Pantelića jer ga je upoznao tek '95. ili '96. godine, obzirom da mu je punica u tom periodu živjela možda stotinjak metara od svjedokove kuće, pa ga je tada viđao. Upitan da pojašni kako je, ako ga je upoznao tek 1995. godine, povezo da je to ista ona osoba koju je vidio prilikom kretanja konvoja u Višegradu, zatim dok su noćili na Sokocu i koju u konačnici vidi da izlazi iz autobusa koji se vraća sa jame, svjedok, izbjegavajući konkretan odgovor, navodi da on to pretpostavlja po viđenju i da je moguće da ga je raspoznavao jer je vozio autobus, vozio radnike, da bi na kraju izjavio "pa dobro, može čovjek da se sjeti da je vidio".

197. Ovakva pojašnjenja svjedoka su potpuno neuvjerljiva i za Vijeće neprihvatljiva. Naime, ovaj svjedok je u istrazi potvrdio da je znao optuženog Pantelića jer ga je vidio u Višegradu, opisao je da se radi o osobi malog rasta za koju je znao da je radila u policiji, jasno je opisao momente tokom kretanja konvoja kada vidi optuženog Pantelića, precizirajući da ga vidi prilikom kretanja konvoja iz Višegrada, zatim ga vidi dok su noćili na Sokocu i ni u jednom trenutku nije doveo u pitanje činjenicu da ga poznaje ili da je nesiguran da se radi upravo o toj osobi koju je očigledno i kasnije često viđao kada je dolazio kod punice čija je kuća udaljena stotinjak metara od svjedokove.

198. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je, poklonilo vjeru iskazu koji je svjedok Božić dao u istrazi 13.07.2009. godine pred Tužilaštvom BiH, a ne njegovom iskazu na glavnom pretresu 19.02.2013. godine, nalazeći da je svjedok, kada je prvi put davao izjavu na navedene okolnosti 2009. godine opisao događaj i prisustvo optuženog Pantelića, na način kako se isti zaista i desio, a da je njegov iskaz na glavnom pretresu 2013. godine izmijenjen sa ciljem da pomogne optuženom Panteliću i umanjii njegovu odgovornost za konkretno krivino djelo. Također, iskaz ovoga svjedoka iz istrage u skladu je sa iskazima svjedoka Spahić Ferida i „M-7“ kojima je Vijeće poklonilo vjeru.

199. Vijeće je sa posebnom pažnjom cijeno iskaz svjedoka Spahić Ferida, obzirom da se radi o svjedoku koji je jedini očevidac dešavanja na jami Paklenik, te koji je jedini uspio izbjeći strijeljanje bijegom sa same jame. Iz tog razloga, Vijeće je detaljno analiziralo sve iskaze koje je ovaj svjedok davao u fazi istrage, a u vezi s njima i materijalne dokaze koji su uloženi kao dokazi suda, te je našlo da su isti, u pogledu ključnih činjenica, saglasni sa njegovim iskazom na glavnom pretresu.

200. Tako iz dokaza za koji je svjedok potvrdio da se radi o njegovoj izjavi koju je pisao rukom dana 04.11.1992. godine na zahtjev članova porodica stradalih, a datoj ubrzo nakon kritičnog događaja, proizilazi da je ovaj svjedok na identičan način, ukratko opisao polazak, kretanje konvoja, zaustavljanje i razdvajanje ljudi na Išerića brdu, povratak na Sokolac, noćenje, zatim dešavanja narednog dana 15.16.1992. u Rogatici,

oduzimanje novca i drugih dragocjenosti, tuču, vezanje ruku, zatim dolazak u blizinu sela Kalimanići, formiranje kolone po dvoje i odlazak do jame, te događaje na samoj jami i tom prilikom je naveo da je "među četnicima" koji su stajali pored jame i vršili likvidaciju bio i Milisavljević Predrag iz Kalata.⁹²

201. Također, u svojoj izjavi koju je svjedok dao 05.12.1992. godine CJB Sarajevo, svjedok veoma opširno i detaljno na identičan način opisuje kretanje konvoja, razdvajanja ljudi na Išerića brdu i sva dešavanja u vezi tuče, i vezivanja ruku kod „Sladare“ u rogatici, te i u ovoj izjavi navodi optuženog Milisavljevića kao "jednog od četnika" koji je bio u pratnji autobusa koji je prevezio muškarce civile do jame "Paklenik", te navodi da na samoj jami vidi Milisavljević Predraga kako otvara vatru iz automatskog oružja u postrojene civile.⁹³

202. Svjedok Spahić Ferid dao je izjavu i pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) dana 03. i 04.11.1997. godine, gdje je također detaljno opisao kretanje i dešavanja u konvoju sa trga u Višegradu, kao i razdvajanje žena, djece i staraca od vojno sposobnih muškaraca civila na Išerića brdu, te u toj izjavi ponovo pominje Milisavljević Predraga kao osobu koju je vidio na jami Paklenik i da je upravo on osoba koja je prva počela pucati u zatočene muškarce civile, zajedno sa još jednom u pancirki.⁹⁴

203. Svjedok je i u svojoj izjavi datoj pred Kantonalnim sudom u Sarajevu dana 14.08.2000. godine na identičan način kao i 05.12.1992. godine, naveo da je vidio Milisavljević Predraga u autobusu u kojem su muškarci civili voženi od „Sladare“ prema jami.⁹⁵

204. I na kraju, u izjavi datoj Tužilaštvu BiH dana 29.06.2012. godine⁹⁶, svjedok je još jednom detaljno opisao događaje koji su prethodili organizaciji konvoja, kao i dan polaska samog konvoja sa trga u Višegradu. Također, svjedok i u ovoj izjavi pominje kako je vidio optuženog Milisavljević Predraga kada je ušao u autobus i sjeo na haubu pored vozača i to u trenutku kada su bili vezani pred polazak ispred preduzeća „Sladara“ prema jami.

205. Vijeće je također detaljno analiziralo iskaze koje je svjedok "M-7" davao u fazi istrage te je našlo da su isti, u pogledu ključnih činjenica, saglasni sa iskazom ovoga svjedoka na glavnom pretresu.

⁹²Dokaz Suda broj S-2

⁹³Dokaz Suda broj S-1

⁹⁴Dokaz odbrane I broj O-I-8

⁹⁵Izjava svjedoka Spahić Ferida broj Kri-248/00 od 14.08.2000. godine uložena kao dokaz odbrane O-I-9

⁹⁶Izjava svjedoka Spahić Ferida broj KT-RZ-134/05 od 29.06.2012. godine uložena kao dokaz Tužilaštva BiH broj T-1

206. Svjedok „M-7“ je u fazi istrage davao dvije izjave pred Tužilaštvom BiH i to 09.06.2009. godine⁹⁷ i 19.07.2012. godine⁹⁸ i u obje izjave je, na identičan način kao i na glavnom pretresu opisao sva dešavanja u toku kretanja konvoja – dolazak na trg u Višegradu, kretanje konvoja preko Sjemeča, Sokoca, Knežine, zatim razdvajanje ljudi na Išerića brdu, noćenje kod preduzeća „Sladara“ u Rogatici. Na identičan način je opisao nastavak kretanja konvoja naredni dan, vezivanje i prelazak civila u autobus Terpentina, formiranje kolone koja zajedno sa svim pratiocima odlazi u pravcu šume, pojašnjavajući da jedino on ostaje pored autobusa da ga očisti jer je bio uprljan krvlju zatočenika. Dalje opisuje da čuje pucnjeve iz pravca u kome je otišla kolona, vidi dva – tri vojnika kako kako trče iz pravca šume govoreći mu da je neko pobjegao, nakon toga se svi pratioci vraćaju i svi zajedno odlaze u Rogaticu gdje su ih čekali ostali autobusi iz konvoja i idu prema Višegradu. Naredni dan, nakon što čuje da se sprema još jedan konvoj, on odlazi kod porodice u Užice.

207. Navodeći imena ljudi koji su bili u pratnji konvoja navedenog dana ovaj svjedok na zapisnik pred Tužilaštvom BiH od 09.06.2009. godine, navodi da su pratioci u njegovom autobusu od Višegrada bili Čeho Boriša i Miličević Mile, te navodi da su među pratiocima bili i Milisavljević *Nenad* i Pantelić Miloš, pojašnjavajući da ih vidi kod „Sladare“ prilikom kretanja konvoja iz Višegrada, zatim ih vidi ponovo naredni dan kada civili ispred „Sladare“ u Rogatici prelaze u autobus Terpentina, vidi ih kada ulaze kao pratioci u autobus koji on vozi do proširenja u blizini jame i pojašnjava da sjede naprijed na haubi autobusa. Na ovome zapisniku svjedok je potvrdio da poznaje lice po prezimenu Milisavljević koga je pomenuo kao pratioca u konvoju, da zna da mu se otac zove Marko, da ima brata blizanca Pedraga koji živi u Beogradu i koji za vrijeme rata nije bio u Višegradu, te da ima i sestru. Takođe je potvrdio da je poznavao Pantelić Miloša, nije se mogao sjetiti imena njegovog oca, ali je znao da da je iz sela Donja Lijeska.

208. Saglasno navedenim iskazima, svjedok „M-7“ je i na zapisniku pred Tužilaštvom BiH 19.07.2012. godine potvrdio da vidi optužene Milisavljevića i Pantelića prilikom polaska konvoja u Višegradu, vidi ih kod „Sladare“ kako izvode i vežu ruke civilima koje zatim prebacuju u autobus Terpentina. Zatim ih vidi kao patioce u autobusu koji on vozi prema jami kako stoje naprijed na haubi, te opisuje odlazak kolone i povratak pratilaca sa jame bez civila Bošnjaka, navodeći da je pretpostavio da su isti ubijeni. Na ovome zapisniku svjedok je na poseban upit dodatno pojasnio od kada poznaje optuženog Milisavljevića te je naveo da zna da je živio u naselju Kalate, da je radio u preduzeću „El-plin“, da je sa prvom suprugom, od koje je razveden, imao dvoje djece te da se ponovo oženio. Pojasnio je da ima brata blizanca Nenada koji je još prije rata odselio u Beograd i sada tamo živi i da tokom proteklog rata nije dolazio u Višegrad, te da ima sestru Nadu koja je prije rata živjela u Sarajevu. Upitan da pojasni od kada poznaje optuženog Pantelića navodi da ga zna od prije rata, da je u to vrijeme bio mlad, da potiče iz siromašne porodice i da je živio između naselja Okolišta i Donja Lijeska.

⁹⁷ Dokaz odbrane O-I-5

⁹⁸ Dokaz odbrane O-I-6

209. Dakle, u svim svojim iskazima svjedoci Spahić Ferid i "M-7" na veoma jasan i uvjerljiv način opisuju dešavanja kritičnog dana, njihovi iskazi su konzistentni, te su u pogledu ključnih činjenica međusobno saglasni, a isti su potkrijepljeni iskazima svjedoka Božić Jovana i drugih svjedoka koji su opisivali dešavanja u konvoju kritičnog dana, a kojima je Vijeće takođe poklonilo vjeru. Prigovori odbrana na pojedine dijelove iskaza ovih svjedoka biće analizirani u posebnom dijelu presude – d)-kredibilitet svjedoka i prigovori odbrane.

210. Prilikom ocjene iskaza navedenih svjedoka Vijeće je svakako imalo u vidu činjenicu da su svjedoci dobro poznavali optužene još od prije rata.

211. Tako, svjedok Spahić Ferid poznaje optuženog Milisavljevića još iz djetinjstva, iz školskih dana, znao je da je živio u naselju Kalate i da je imao brata blizanca Nenada koji je živio u Srbiji, te je detaljno opisao kako je isti izgledao kritične prilike.

212. Svjedok Spahić je optuženog Milisavljevića, kako je sam veoma uvjerljivo objasnio, vidio u trenucima kada je njegova pažnja bila usmjerena upravo na njega, kako u samom autobusu kojim su prevoženi od preduzeća „Sladara“ u Rogatici, kada pokušava da uhvati njegov pogled očekujući da će mu pomoći, tako i kasnije na samoj jami kada mu je pogled prikovan upravo u njega jer je on osoba koju vidi da stoji prva pored jame sa oružjem uperenim u postrojene civile i koja prva puca u iste.

213. U prilog tvrdnji da svjedok Spahić govori istinu, govori i činjenica da on optuženog Milisavljevića ne pominje na svim dionicama konvoja, nego ga navodi samo u onim trenucima kada je siguran u njegovo prisustvo, jasno opisujući okolnosti u kojima ga vidi. Također, kada opisuje jedno lice, koje vidi među pratiocima koji ih vodi prema jami i kaže da ga crte lica podsjećaju na optuženog Pantelića koga i prepozna u sudnici, svjedok Spahić ne želi to izričito tvrditi, nego navodi da ne može biti sto posto siguran da je to ta osoba, obzirom da ga ranije nije poznavao. Također, ovaj svjedok nije imao bilo kakav razlog da neosnovano tereti optuženog Milisavljevića.

214. Svjedok "M-7" je dobro poznavao oba optužena od prije rata, opisuje kako su isti izgledali u tom periodu, ističe da je poznavao Milisavljević Predraga od "malih nogu", da zna da je do rata živio u Višegradu, da je imao ženu i djecu, da mu je poznavao roditelje, brata Nenada, koji je tada bio na terenu u Srbiji i sestru Nadu, koja je prije rata živjela u Sarajevu. Optuženog Pantelića⁹⁹, svjedok "M-7" je, kako sam kaže, poznavao duže vrijeme, upoznao ga je, kako navodi, sedam ili osam godina prije rata, zna da potiče iz siromašne porodice i da tada nije bio zaposlen, te da je živio između naselja Okolišta i Donja Lijeska. Na poseban upit tužioca, svjedok je prepoznao oba optužena u sudnici.

215. Pri ocjeni iskaza svjedoka "M-7", Vijeće je imalo u vidu da je isti kao vozač autobusa učestvovao u konvoju od samog polaska iz Višegrada 14.06.1992. godine pa sve do povratka u Višegrad, te da je bio vozač autobusa u kome su voženi civili, dakle,

⁹⁹ Transkript od 18.12.2012. godine, strana 21

imao je mogućnost da u dužem vremenskom periodu nesmetano gleda optužene, koje je od ranije poznao i koji su, kako je sam objasnio, u momentu vožnje od „Sladare“ prema proširenju u blizini jame, stajali u unutrašnjosti autobusa, na prednjem dijelu pored vozača, odnosno ispred haube, kako je to svjedok objasnio. Također, ovaj svjedok potvrđuje da je vidio optužene samo u onim situacijama kada je siguran u to, te jasno opisuje trenutke i okolnosti u kojima ih vidi. Tako, upitan da li ih vidi i prilikom povratka vozila u Višegrad, svjedok navodi da ih nije vidio, pojašnjavajući da je kad su stigli, samo parkirao autobus i otišao kući. Takođe, svjedok nije imao bilo kakav razlog da neosnovano tereti upravo optužene Milisavljevića i Pantelića, ukoliko zaista nisu bili tu.

216. Kada se iskazi saslušanih svjedoka analiziraju i dovedu u međusobnu vezu kao jedini i jasni, nameće se zaključak da su se optuženi Milisavljević i Pantelić kritičnog dana nalazili na samom mjestu egzekucije, na jami Paklenik, gdje su civili Bošnjaci ubijani paljbom iz automatskog oružja. Iskazi ovih svjedoka su jasni, uvjerljivi, međusobno saglasni i dopunjuju se u pogledu ključnih činjenica, praveći jednu kompletnu i jasnu cjelinu, te su konzistentni sa iskazima koje su svjedoci davali u toku istrage.

217. Vijeće će još jednom, ukratko, dovesti u vezu iskaze svjedoka iz kojih nesporno proizilazi prisustvo optuženih na jami Paklenik i njihovo učešće u egzekuciji civila.

218. Svjedok Spahić, kao jedini očevidac dešavanja na jami Paklenik i jedini koji je uspio izbjeći strijeljanje bijegom sa same jame, veoma jasno, uvjerljivo i konzistentno opisuje dešavanja na samoj jami i učešće optuženog Milisavljevića u samoj egzekuciji. Naime, ovaj svjedok jasno navodi da vidi trenutak kada optuženi Milisavljević puca u pravcu postrojenih civila, nakon čega su „ljudi pogođeni i jednostavno su pali u jamu“. Svjedok je opisao tačnu poziciju gdje je ovaj optuženi stajao, koje radnje je poduzimao, pri tome pojašnjavajući da nije bilo nikakvih vizuelnih prepreka između njega i ovoga optuženog i da je imao mogućnost da ga direktno gleda, te da je sva njegova pažnja bila usmjerena upravo u njegovom pravcu obzirom da je optuženi Milisavljević stajao pored same jame držeći automatsku pušku uperenu u pravcu civila.

219. Svjedok je dalje opisao da je u jednom trenutku njegova pažnja sa dešavanja na samoj jami bila usmjerena na posmatranje okoline i razmišljanju o bijegu, ali da, kada je u jednom trenutku ponovo pogledao u pravcu jame, ponovo vidi optuženog Milisavljevića na istom mjestu sa oružjem u rukama.

220. Kada se iskaz ovoga svjedoka dovede u vezu sa iskazima drugih svjedoka koji potvrđuju prisustvo optuženog Milisavljevića kao pratioca u konvoju¹⁰⁰ od samog njegovog polaska iz Višegrada, zatim iskazom svjedoka „M-7“ koji je potvrdio da je optuženi Milisavljević, zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije RS, učestvovao kao pratilac u autobusu kojim su civili od preduzeća „Sladara“ u Rogatici dovedeni do proširenja iznad sela Kalimanići, zatim ga vidi kao pratioca u obezbjeđenju kolone civila

¹⁰⁰ Vidi oslobađajući dio presude – tačka 7.

prema jami, te najzad potvrđuje da vidi optuženog Milisavljevića kako se sa drugim pratiocima vraća sa jame iz pravca odakle se prethodno čula pucnjava, jasno se može izvesti jedini mogući zaključak, a to je da je optuženi Milisavljević bio prisutan na samoj jami u trenutku egzekucije, te da je, kritičnog dana, pucanjem iz automatske puške učestvovao u egzekuciji civila na jami.

221. Svoju tezu da optuženi Milisavljević nije mogao biti pratilac u konvoju kritičnog dana, odbrana prvooptuženog temelji na tvrdnji da je optuženi Milisavljević od 18.05.1992. godine, dakle i u vrijeme navedenih dešavanja, bio pripadnik specijalnog voda Višegradske brigade VP 7158, a kako je, po tvrdnji ove odbrane, konvoje sa civilima pratila samo policija, a ne i vojska, to optuženi Milisavljević nije ni mogao biti pratilac u konvoju.

222. Odbrana se pozvala na iskaze svjedoka odbrane Nedić Gorana, Tešević Bože i Knežević Saše, koji su potvrdili da je Milisavljević Predrag od 18.05.1992. godine bio pripadnik specijalnog voda Višegradske brigade i da pripadnici tog voda nikada nisu pratili konvoje, te na iskaz svjedoka Dragičević Luke koji je bio komandant Višegradske brigade i koji je, kako odbrana navodi, najbolje morao znati dešavanja na cijelom području Višegrada, a koji je također tvrdio da pripadnici vojske nikada nisu pratili konvoje sa civilima.

223. Za Vijeće nije sporna činjenica, a i samo Tužilaštvo je to tvrdilo u optužnici, da su optuženi Milisavljević i Pantelić bili pripadnici rezervnog sastava policije do 18.05.1992. godine, a nakon toga pripadnici Višegradske brigade VP 7158.

224. Naime, optuženi Milisavljević Predrag bio je pripadnik rezervnog sastava Stanice javne bezbjednosti Višegrad u periodu od 04.04.1992. godine do 18.05.1992. godine, a zatim pripadnik Višegradske brigade VP 7158 u periodu od 18.05.1992. godine do 25.02.1994. godine, a optuženi Pantelić Miloš pripadnik rezervnog sastava Stanice javne bezbjednosti Višegrad u periodu od 04.04.1992. godine do 19.05.1992. godine, a zatim pripadnik Višegradske brigade - VP 7158 u periodu od 19.05.1992. godine do 29.02.1996. godine. Navedeno potvrđuju i svjedoci odbrane Nedić Goran i Knežević Saša kao i materijalni dokazi Tužilaštva BiH – T-33 (Evidencija o angažovanju Odjeljenja za opštu upravu Opštine Višegrad, broj 03-831-14/12 od 05.07.2012. godine) i T-32 (Spisak učešća u ratu svih v/o koji su za vrijeme rata imali ratni raspored u SJB Višegrad), kao i materijalni dokazi odbrane optuženih Milisavljević Predraga i Pantelić Miloša, i to: O-I-13 (kopija vojne knjižice na ime Milisavljević Predrag) i O-II-3 (kopija vojne knjižice na ime Pantelić Miloš).

225. Međutim, ova činjenica sama za sebe ne potvrđuje tezu odbrane prvooptuženog da isti nije kao pratilac, mogao biti prisutan u pratnji konvoja i učestvovati u ubistvu civila na jami.

226. Naime, da su pratioci u konvoju kritičnog dana bili pripadnici i vojske i policije potvrđuju brojni svjedoci koji su bili prisutni prilikom kretanja konvoja sa trga u Višegradu i koji su potvrdili da su oko vozila vidjeli pripadnike i vojske i policije, takođe svjedoci

Spahić Ferid, „M-7“ i Božić Jovan potvrđuju da su pratiodci u konvoju bili i u vojnim i u policijskim uniformama.

227. U prilog činjenici da je optuženi Milisavljević mogao biti u pratnji konvoja kritičnog dana, iako je zvanično bio pripadnik specijalnog voda Višegradske brigade, potvrđuje i odbrana optuženog Pantelić Miloša koja ne spori da je optuženi Pantelić, koji je, kao i Milisavljević, bio pripadnik rezervnog satava policije do 18.05.1992. godine, nakon čega istog dana kao i optuženi Milisavljević postaje pripadnik specijalnog voda Višegradske brigade VP 7158, bio pratilac u konvoju kritičnog dana i to kako odbrana navodi “kao obični vojnik koji je izvršavao zadatak obezbjeđenja konvoja kojim su prevoženi civili”. Također, svjedoci Simić Milovan i Gladanac Ljubo potvrdili su da je Pantelić Miloš bio kritičnog dana pratilac u autobusu koji je vozio vozač nadimka Burduš.

228. Vezano za iskaze svjedoka Nedić Gorana, Tešević Bože, Knežević Saše i Dragičević Luke, na koje se odbrana pozvala, jasno je da ovi svjedoci, od kojih je jedan bio i komandant Višegradske brigade, svojim iskazima da vojska nije učestvovala u pratnji konvoja, žele prikriti eventualno učešće njihove jedinice u ovakvim događajima.

229. U vezi sa navedenim, Vijeće je izvelo jasan zaključak da je i optuženi Milisavljević kao i optuženi Pantelić, koji je od istoga dana bio pripadnik iste vojne jedinice kao i optuženi Milisavljević, mogao kritičnog dana biti u pratnji konvoja kritičnog dana, a da je i bio, Vijeće je nesporno utvrdilo na osnovu dokaza koji su detaljno navedeni i analizirani u prethodnom dijelu presude.

230. Da je optuženi Pantelić Miloš bio prisutan na jami potvrđeno je iskazima svjedoka “M-7”, Božić Jovana i Spahić Ferida. Naime, iskazi ovih svjedoka se međusobno dopunjuju i prave jednu kompletnu i jasnu cjelinu u pogledu ove činjenice. Kao što je već navedeno, odbrana optuženog Pantelića ne spori prisustvo ovoga optuženog kao pratilac u konvoju od njegovog polasaka iz Višegrada pa do dolaska ispred „Sladare“, koju činjenicu su potvrdili i drugi saslušani svjedoci.¹⁰¹ Nadalje, svjedok “M-7” potvrdio je da je optuženi Pantelić, zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije, učestvovao kao pratilac u autobusu kojim su civili od preduzeća „Sladara“ u Rogatici dovedeni do proširenja iznad sela Kalimanići, da su svi ti pratiodci, među kojima potvrđuje da vidi i Pantelića, sa uperenim puškama učestvovali u obezbjeđenju kolone civila koju je on pratio pogledom sve dok nisu zašli u šumu, da je vidio optuženog Pantelića kako se sa drugim pratiodcima vraća sa jame odakle se prethodno čula pucnjava. Iskaz ovog svjedoka u skladu je sa iskazom svjedoka Božić Jovana koji je potvrdio da je vidio optuženog Pantelić Miloša kako izlazi iz “Terpentinovog” autobusa koji se vratio sa jame, prazan bez civila.

231. Iskazi svjedoka “M-7” i Božić Jovana potvrđeni su iskazom svjedoka Spahića koji je bio učesnik kolone sve do jame Paklenik i isti je potvrdio da u svi pratiodci koji su došli sa njima od „Sladare“ u Rogatici učestvovali u obezbjeđenju te kolone sve do jame, i da

¹⁰¹ Vidi oslobađajući dio presude –tačka 7.

je jedino vozač „M-7“ ostao pored autobusa. Također, svjedok Spahić nije naveo da je bilo koji od pratilaca napustio kolonu ili se usprotivio dešavanjima na samoj jami, pojašnjavajući da su se nakon što su došli do jame svi pratioci polukružno rasporedili oko jame. Dakle, ovaj svjedok niti u jednom trenutku ne dovodi u pitanje da su svi pratioci koji su učesvovali u sprovođenju kolone do same jame, bili polukružno raspoređeni oko jame, ali da on nije mogao da vidi koje konkretno radnje poduzima svaki od njih, jer su mu neki bili zaklonjeni rastinjem.

232. Nakon analize iskaza navedenih svjedoka, Vijeće izvodi jedini mogući zaključak, a to je da je i optuženi Pantelić bio prisutan na jami Paklenik za vrijeme egzekucije civila, obzirom da se iskazi ovih svjedoka međusobno dopunjuju i prave jednu kompletnu i jasnu cjelinu u pogledu ove činjenice.

233. Teza odbrane drugooptuženog Pantelić Miloša bila je, da je tačno da je ovaj optuženi učestvovao kao pratilac u konvoju 14. i 15.06.1992. godine, i to kao običan vojnik koji je obezbjeđivao konvoj, da tom prilikom nije poduzimao nikakve radnje nasilja prema civilima, niti je učestvovao u ubistvima na jami Paklenik. Svoju tezu da optuženi nije bio prisutan na jami odbrana temelji na iskazima svjedoka Simić Milovana i Gladanac Ljubisava koji su tog dana bili vozači autobusa sa trga u Višegradu, a koji su izjavili kako su vidjeli optuženog Pantelić Miloša kao pratioca tokom kretanja konvoja, te su naveli da su ga vidjeli i na Sjemeču kako stoji zajedno sa drugim pratiocima, dok su čekali da se vrati autobus „Terpentina“ koji je vozio svjedok „M-7“, koji se kasnije i vratio bez zatočenih muškaraca civila.

234. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazima navedenih svjedoka obzirom isti za Vijeće nisu bili uvjerljivi. Naime, njihovi iskazi međusobno nisu saglasni u pogledu bitnih činjenica, a isti su u suprotnosti sa iskazima svjedoka kojima je Vijeće poklonilo vjeru.

235. Tako, svjedok Gladanac navodi da je on spavao u vozilu dok se kolona nalazila ispred preduzeća „Sladara“ u Rogatici, a kada su ga probudili da konvoj krene dalje, tu više nije bilo autobusa „Terpentina“ jer je isti već otišao sa civilima, a on ne zna gdje, dok je svjedok Simić tvrdio da kada sva vozila konvoja (6 autobusa i teretno vozilo) odlaze ispred preduzeća „Sladara“, „Terpentinov“ autobus sa vozačem „M-7“ ostaje iza njih i tu još traju neki dogovori.

236. Nadalje, svjedok Simić navodi da su se zaustavili na Sjemeču, gdje su izvjesno vrijeme stajali, nakon čega se autobusi vraćaju u Višegrad, ali da on ne zna šta i koga su tu čekali, niti je vidio da je došao autobus „Terpentina“ koji je vozio „M-7“, niti zna da se taj autobus vratio sa ostatkom konvoja prema Višegradu. Jedino što ovaj svjedok zna i što ističe je da u jednom trenutku, dok stoje na Sjemeču i nešto čekaju, vidio Pantelić Miloša kako stoji sa nekim vojnicima koje on nije poznavao. Svjedok Gladanac navodi da on, kada dolaze na Sjemeč gdje se zaustavljaju jer čekaju povratak „Terpentinovog“ autobusa, vidi Pantelića kako stoji ispred autobusa naoružan i gleda u pravcu šume.

237. Oba ova svjedoka su tvrdila da sa Sjemeča kreću i varačaju se u Višegrad oko 13-14 sati, što je potpuno u suprotnosti sa iskazom svjedoka „M-7“ i svjedoka Božića,

koji su jasno potvrdili da su došli u Višegrad oko 22 sata i da je već bila noć. Također, za Vijeće je neuvjerljivo objašnjenje svjedoka Gladanac da su oni krenuli iz Rogatice i zaustavili se na Sjemeču kako bi tu čekali povratak autobusa sa jame jer je tim autobusom otišla pratnja, a to je bilo ratno doba i bilo im je nesigurno da se bez pratnje vraćaju u Višegrad, a istovremeno navodi da su sa njima na Sjemeču ostali neki pratioci i među njima Pantelić, ne pojašnjavajući zašto im ti naoružani pratioci koji su ostali sa njima nisu bili dovoljna pratnja na putu prema Višegradu, tim prije što je to bila dionica puta koja je bila pod isključivim kontrolom vojske RS. Očigledno je da je jedino u čemu se iskazi ovih svjedoka slažu, njihova tvrdnja da vide optuženog Pantelića na Sjemeču i pri tome, veoma neuvjerljivo opisuju trenutak kada ga vide, pa svjedok Gladanac navodi da ga vidi da stoji pored autobusa i gleda prema šumi, a svjedok Simić da stoji u grupi i priča sa nekim vojnicima, a pri tome ovaj svjedok ni ne zna da li je autobus Terpentina već stigao ili nije.

238. Iz navedenih razloga, svjedočenje svjedoka Gladanac Ljube i Simić Milovana, za Vijeće je bilo neuvjerljivo i očigledno sračunato i usmjereno na umanjeње krivične odgovornosti optuženog Pantelića, a isti su u suprotnosti sa iskazima svjedoka Spahić Ferida, „M-7“ i Božić Jovana, kojima je Vijeće poklonilo vjeru.

(b) Znanje i namjera optuženih

239. Krivnja je dokazana ako je učinilac u vrijeme izvršenja djela bio uračunljiv i pri tome postupao sa umišljajem ili ako je postupao iz nehata ako je to zakonom izričito predviđeno.¹⁰²

240. Tokom postupka nije dovedena u pitanje uračunljivost bilo kojeg od optuženih, te Vijeće nalazi da su *tempore criminis* svi optuženi bili u stanju shvatiti značaj svoga djela, odnosno da su mogli upravljati svojim postupcima.

241. Zaključak o namjeri optuženih za izvršenje ovog krivičnog djela Vijeće je izvelo dovodeći u vezu radnje koje optuženi poduzimaju nakon što su postali svjesni da će muškarci biti ubijeni, odnosno okolnosti i prirode samog krivičnog djela.

242. Tužilaštvo tokom postupka nije dokazivalo činjenicu ko i kada je osmislio plan ubistva Bošnjaka na jami, niti je tvrdilo da su optuženi ranije znali za taj plan, nego im se optužnicom stavljalo na teret da su dana 15.06.1992.godine, u namjeri da civili Bošnjaci budu ubijeni, poduzimali radnje pratinje civila u autobusu u kojem su Bošnjaci sprovedeni do proširenja u blizini jame, učestvovanje u obezbjeđenju kolone do mjesta egzekucije, te najzad, učestvovanje u ubistvu četrdeset osam civila na jami Paklenik.

¹⁰² Član 33. KZ BiH

243. Ono što je Vijeće na osnovu provedenih dokaza, van razumne sumnje, moglo utvrditi jeste činjenica da su optuženi postali svjesni da će izdvojeni muškarci biti ubijeni najkasnije u momentu kada je ispred baraka preduzeća „Sladara“ u Rogatici, počelo njihovo vezivanje žicom, udaranje i oduzimanje novca, dragocjenosti i ličnih dokumenata, te prevođenje u autobus „Terpentina“ kojim su i odvedeni u pravcu jame.

244. Naime, nesporno je utvrđeno da su optuženi bili pratioci u konvoju od njegovog polaska iz Višegrada i da su bili prisutni i ispred policijske stanice u Sokocu gdje su u autobusu prenoćili muškarci Bošnjaci, razdvojeni od ostatka civila na Išerića brdu. Ako su optuženi ranije i mogli imati neke sumnje u pogledu dalje sudbine izdvojenih muškaraca, u momentu kada je, naredni dan, ispred baraka preduzeća „Sladara“ u Rogatici, počelo oduzimanje novca, dragocjenosti i ličnih dokumenata od istih, te njihovo vezivanje žicom i prevođenje u autobus „Terpentina“, optuženi su definitivno postali svjesni dalje sudbine ovih muškaraca.

245. Naime, kao pratioci u konvoju, znali su da su vojno sposobni muškarci odvojeni od žena, djece i staraca na Išerića brdu, znali su da su isti prethodni dan voženi sve do „Sladare“ u autobusima bez ikakvog vezivanja, udaranja ili oduzimanja ličnih stvari i dokumenata, da bi 15.06.1992. godine ispred baraka preduzeća „Sladara“ u Rogatici, nakon što su svi pratioci izašli iz vozila, okupili se i obavili dogovor, što su saglasno potvrdili svjedoci Spahić Ferid i „M-7“, počelo oduzimanje novca, dragocjenosti i ličnih dokumenata od civila Bošnjaka, njihovo udaranje i vezanje ruku žicom i ubacivanje istih u manji autobus „Terpentina“ kojim su odvezeni u pravcu jame. Dakle, optuženima je, najkasnije u tom trenutku, moralo biti jasno da su sve radnje koje su tada preduzete prema civilima, odnosno činjenica da su u autobusu prema jami voženi vezani i bez bilo kakvih ličnih stvari ili dokumenata, dakle dodatno osigurani od eventualnog pokušaja bijega i bez bilo kakve mogućnosti kasnije identifikacije, jasno ukazivale kakva će biti dalja sudbina ovih civila.

246. Imajući u vidu navedeno, Vijeće nalazi van razumne sumnje dokazanim da su optuženi postali svjesni da će izdvojeni muškarci biti ubijeni najkasnije ispred baraka preduzeća „Sladara“ u Rogatici 15.06.1992. godine i sve radnje koje optuženi Milisavljević i Pantelić poduzimaju nakon tog saznanja, oni poduzimaju sa namjerom, odnosno umišljajem na lišenje života ovih osoba. Nema dokaza da se bilo ko od optuženih usprotivio ili odbio dalje učešće u ovim aktivnostima, nego su oni upravo svjesni činjenice da će muškarci biti ubijeni, bili naoružani pratioci u autobusu kojim su isti prevezeni do proširenja iznad sela Kalimanići u blizini jame, zatim bili njihova naoružana pratnja koja ih je sprovela do mjesta gdje će biti lišeni života, na kom mjestu i ostaju do završenja egzekucije, dajući svoj odlučujući doprinos ubijanju, a optuženi Milisavljević i poduzimajući radnju pucanja u postrojene civile.

(c) Učešće, odnosno odlučujući doprinos

247. Vijeće je zaključilo da su optuženi Milisavljević i Pantelić u počinjenju navedenog krivičnog djela djelovali kao *saizvršioци*, saglasno odredbi člana 29. KZ BiH, koja propisuje da *“ako više osoba, učestvovaljem u učinjerju krivičnog cjela ili preduzimajući šta drugo, čime se na odlučujuć način doprinosi učinjerju krivičnog cjela, zajednički učini krivično cjelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično cjelo”*.

248. Prema odredbi člana 29. KZ BiH, saizvršilaštvo postoji kada više lica zajednički izvrše krivično djelo učestvovanjem u izvršenju krivičnog djela ili preduzimajući nešto drugo, čime se na odlučujuć način doprinosi izvršenju krivičnog djela. Preciznije, saizvršilaštvo je oblik izvršilaštva koji postoji kada više lica, koja ispunjavaju sve uslove koji se zahtijevaju za izvršioca, na osnovu zajedničke odluke, svjesno i voljno, učine određeno krivično djelo. Za razliku od saučesnika u užem smislu, saizvršioци ne učestvuju u djelu koje ostvaruje neko drugo lice (tuđem djelu), već svi zajednički ostvaruju (svoje) zajedničko djelo, pri čemu svaki od njih u tome daje svoj prilog koji je bitan i bez kojeg krivično djelo ne bi bilo ostvareno ili ne bi bilo ostvareno na zamišljeni način.

249. Analizom iskaza svjedoka koji su detaljno analizirani u prethodnom dijelu presude, Vijeće je utvrdilo, van razumne sumnje, da su optuženi Milisavljević i Pantelić zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije RS bili u pratnji konvoja iz Višegrada na dan 14.06.1992. godine, te da su naredni dan bili naoružana pratnja u autobusu kojim su muškarci Bošnjaci odvezeni u pravcu jame, da su ih kao naoružani pratiloци sprovedli u koloni do mjesta egzekucije, svjesni da će biti ubijeni, te najzad da su bili prisutni na samom mjestu egzekucije gdje su civili i ubijeni.

250. U odnosu na optuženog *Milisavljević Predraga*, Vijeće je van svake sumnje zaključilo da je isti kritičnog dana, zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije RS, znajući da će civili Bošnjaci biti ubijeni, poduzeo radnje kojim je učestvovao u njihovoj pratnji kao naoružani pratilac u autobusu kojim su odvedeni do proširenja u blizini jame, njihovom sprovođenju do mjesta egzekucije, zatim da je svojim prisustvom naoružan onemogućavao bjekstvo civila koji su dovedeni do jame Paklenik, te je na kraju poduzeo i radnju pucanja iz vatrenog oružja u postrojene civile, na koji način je poduzeo radnju kojom je na direktan način učestvovao u izvršenju navedenog krivičnog djela, zbog čega je Vijeće našlo da je individualno odgovoran kao saizvršilac u smislu odredbe člana 29. KZ BiH.

251. U odnosu na optuženog *Pantelić Miloša*, Vijeće je također, van razumne sumnje, zaključilo da je isti kritičnog dana, zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije RS, sa namjerom i znajući da će muškarci biti ubijeni, poduzeo radnje kojima je učestvovao u njihovoj pratnji kao naoružani pratilac u autobusu kojim su odvedeni do proširenja u blizini jame, da je kao naoružani pratilac učestvovao u njihovom sprovođenju do mjesta egzekucije, zatim da je naoružan svojim prisustvom na mjestu egzekucije u najmanju ruku onemogućavao bjekstvo muškaraca, na koji način je omogućio da budu i ubijeni.

252. U odnosu na optuženog *Pantelić Miloša* nisu provedeni dokazi iz kojih bi Vijeće van razumne sumnje moglo zaključiti da je oni kritične prilike i pucao u civile, no bez obzira na to, Vijeće je utvrdilo da je on svim ostalim radnjama koje je poduzeo, od

momenta saznanja da će civili biti ubijeni, pa do momenta kada napuštaju mjesto egzekucije, odlučujuće doprinio ubistvu ovih civila.

253. Odbrana je u završnoj riječi isticala činjenicu da svjedok Spahić Ferid, koji je jedini očevidac dešavanja na samoj jami, nije rekao da je vidio optuženog Pantelića da puca, a da samo njegovo prisustvo na ovom mjestu, ne može biti osnov za njegovu krivičnu odgovornost.

254. Tačni su navodi odbrane da Vijeću nisu predloženi dokazi iz kojih bi moglo sa sigurnošću zaključiti da optuženi Pantelić poduzima radnju pucanja u muškarce postrojne na jami Paklenik. Međutim, suprotno navodima odbrane, Vijeće ne nalazi da samo prisustvo optuženog Pantelića na mjestu egzekucije ne znači ništa i ne povlači njegovu krivičnu odgovornost. Bez obzira na nepostojanje jasnih dokaza o poduzimanju direktne radnje izvršenja, pucanja u postrojene civile, Vijeće nalazi da je poduzimanjem radnji učestvovanja u pratnji civila u autobusu i njihovom sprovođenju do mjesta egzekucije, a nakon što je postao svjestan da će isti biti ubijeni, te svojim prisustvom naoružan na mjestu egzekucije on odlučujuće doprinio izvršenju djela.

255. Naime, činjenica je da je broj civila Bošnjaka u autobusu premašivao broj pratilaca, te nema nikakve sumnje da je svaki od pratilaca morao odigrati odlučujuću ulogu u izvršenju zločina. Naime, naoružani pratioci su sa uperenim oružjem bili pravilno raspoređeni sa obje strane kolone civila koju su provodili prema jami i na taj način su onemogućili svaki eventualni pokušaj bijega, te su se također naoružani polukružno rasporedili oko same jame, što upućuje na zaključak da su svi prisutni pratioci, bez obzira da li su pucali u civile ili nisu, davali svoj odlučujući doprinos da se djelo izvrši, odnosno da bez doprinosa svakog od njih djelo ne bi moglo biti izvršeno.

256. Pri donošenju ovakvog zaključka vijeće je imalo u vidu i sudsku praksu MKSJ i Suda BiH, odnosno standard utvrđivanja činjenica u sličnim predmetima ratnih zločina prema kojem je moguće utvrditi da više počinitelja postupaju zajedno i da su odgovorni kao neposredni izvršioци u ubistvu više žrtava, ako je na osnovu ponuđenih dokaza moguće izvesti zaključak da je svaki od izvršilaca fizički učestvovao u materijalnim elementima krivičnog djela ubistva, zajedno sa ostalim počiniocima, a imajući u vidu okolnosti tog ubijanja i položaj žrtava, kao i standardom da nije potrebno da se utvrdi čijim je metkom je ubijena svaka od žrtava, jer su ti počinioci odgovorni za smrt svih žrtava, bez obzira na to da li je u slučaju svake od njih upravo optuženi ispalio smrtonosni metak.¹⁰³

257. Nema dokaza koji bi ukazivali da je optuženi Pantelić, od momenta kada postaje svestan da će civili biti ubijeni, na bilo koji način manifestovao svoje neslaganje sa

¹⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 47-50. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 664, 670, 741., Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i drugi*, par 162 br. IT-98-32/1-A od 04.12.2012.godine, prvostepena presuda Suda BiH *Zečević i drugi* broj S1 1 K 00 33 65 00 Kri od 28.06.2012.godine

navedenim činom, već suprotno, dokazi pokazuju da on nastavlja poduzimati niz radnji koje posmatrajući u cjelini, nesumnjivo upućuju na jedini mogući zaključak, a to je da se on složio sa ubistvima civila i da je i odlučio da u tome učestvuje.

258. Imajući u vidu navedeno Vijeće je zaključilo da je optuženi Pantelić Miloš odgovoran za počinjeni zločin u kojem je učestvovao kao saizvršilac jer je sa namjerom i znajući da će civili biti ubijeni, poduzeo radnje kojim je učestvovao u njihovoj pratnji kao naoružani pratilac u autobusu kojim su odvedeni do proširenja u blizini jame, da je kao naoružani pratilac omogućio njihovo sprovođenje do mjesta egzekucije, te da je svojim prisustvom naoružan na mjestu egzekucije omogućio da civili sprovedeni do jame budu strijeljani, na koji način je odlučujuće doprinjeo izvršenju zločina, a zbog čega je Vijeće našlo da je odgovoran kao saizvršilac u smislu odredbe člana 29. ZKP BiH.

(d) Kredibilitet svjedoka i prigovori odbrane

259. Obzirom da je odbrana isticala veliki broj prigovora na provedene dokaze to ih je na ovom mjestu Vijeće posebno cijenilo.

260. Tako je osoporavan kredibilitet svjedoka Spahić Ferida , „M-7“ i Božić Jovana pa će se Vijeće na ovome mjestu detaljno baviti analizom ovih prigovora.

261. Odbrana optuženog Milisavljević Predraga svoju tezu da ovaj optuženi navedenog dana nije bio u pratnji konvoja, niti je učestvovao u sprovođenju civila do jame kao ni u ubistvu istih na jami Paklenik, temeljila je u završnoj riječi na izjavi broj 02-11/95 od 11.09.1992. godine, u čijem potpisu stoji ime Spahić Ferida, u kojoj se među licima koja su učestvovala u ubistvima civila na jami Paklenik ne navodi ime optuženog Milisavljević Predraga, dok se među licima koja su učestvovala u likvidaciji navodi ime svjedoka M7.¹⁰⁴

262. Na glavnom pretresu održanom dana 11.12.2012. godine svjedoku Spahiću prezentirana je navedena izjava, te je upitan da se izjasni da li je na toj izjavi njegov potpis, što je svjedok izričito negirao i pojasnio da mu je ta izjava predočena prvi put 01.06.2006. godine u Goraždu kada je on pokušao da je ispravlja križajući i dopisujući nešto na njoj, ali nije uspio jer je bilo previše ispreturano, pa su morali sačiniti novu izjavu. Navedenu izjavu od 01.06.2006. godine Tužilaštvo BiH uložilo je kao dodatni dokaz pod brojem T-47.

263. Pokušavajući naći objašnjenje kako je mogla nastati ova izjava svjedok Spahić navodi

”sve su prilike da je neko tu priču slušao sa strane i jednostavno je pokušao da je prenese na papir, mislim, ne vidim razlog za to, ovo jednostavno n.je

¹⁰⁴Dokaz odbrane I broj O-I-11

mcj potpis...tu je sve nabacano, ispreturano, razbacani su ljudi ..tako da ona ne vrijedi, kad su mi u Goraždu počeli da je čitaju ja sam se našao u čudu....pokušao sam da ispravim što se moglo ispraviti, ali smo odustali i mor'o sam davati novu izjavu..¹⁰⁵

264. Zbog utvrđivanja načina uzimanja sporne izjave tokom ratnog perioda, tačnije 1992. godine, Vijeće je kao svog svjedoka pozvalo Šehović Midhata, koji je u navedenom periodu radio kao operativac pri Sektoru državne bezbjednosti Bosne i Hercegovine, sa sjedištem u Goraždu, koji je zajedno sa još sedam, osam ljudi uzimao izjave od građana koje su se odnosile na ratna događanja na području istočne Bosne. Ovaj svjedok je pojasnio kako su tada pozivali ljude koji su pričali o onome što su vidjeli ili čuli o ratnim dešavanjima, uslovi u kojima su radili su bili veoma loši, nisu imali prostorije nego su izjave u 1992. godini uzimali u kući Isaković Ismeta u Goraždu i to iste nisu odmah pisali mašinom nego su ih uzimali u rukopisu na papir, a tek kasnije su ih prekucavali. Nakon što bi ih prekucali, pozivali su građane da dođu i potpišu ranije date izjave, pa se moglo desiti i da građanin ne dođe i ne potpiše izjavu ili čak i da je neko drugi potpiše. Na pitanje u vezi broja protokola na izjavi (02-11/95), svjedok je pojasnio da je to datum protokola, odnosno da je ista očigledno prekucana 1995. godine..

265. Odbrana prvooptuženog je u završnoj riječi navela da je svjedok Šehović Midhat na glavnom pretresu potvrdio da je on lično saslušao svedoka Spahić Ferida 11.09.1992. godine, te da je ovaj svjedok potvrdio da je svjedok Spahić lično dolazio i potpisao prekucanu izjavu 1995. godine. Međutim, ovi navodi odbrane nisu tačni. Naime, upitan na glavnom pretresu od strane predsjednika vijeća, da se izjasni da li se sjeća Spahić Ferida koji je 11.09.1992. godine davao izjavu o dešavanjima u Višegradu i ubistvima na jami Paklenik, ovaj svjedok je odgovorio da mu ime Spahić Ferid ništa ne znači, da se ne sjeća ni te osobe, ni uzimanja izjave o navedenim događajima, niti je ovaj svjedok potvrdio da se sjeća da je Spahić Ferid došao 1995. godine i potpisao prekucanu izjavu.

266. Zbog svega navedenog, Vijeće smatra da, imajući u vidu način na koji je ova izjava uzeta, dakle pisana je rukom, pa tek kasnije prekucavana i to od strane drugih lica, a ne onih koja su uzimala izjavu, da je navedeno da je ta osoba izjavu dala u svojstvu građanina, a ne svjedoka, dakle bez bilo kakvih pouka i upozorenja, da je ista očigledno prekucana nakon tri godine, da svjedok Spahić negira da je to njegova izjava i da je istu potpisao, a da oni koji su pisali izjavu i ne znaju ko je istu nakon tri godine potpisao, niti znaju ko ju je uopšte prekucao, ista se ne može koristiti kao vjerodostojan dokaz, niti ista može, sve i da ju je potpisao svjedok Spahić, dovesti u pitanje sve druge izjave koje je ovaj svjedok dao pred brojnim organima i sudovima i u kojima je na potpuno saglasan način opisao događanja kritičnoga dana i ulogu optuženog Milisavljevića u istim.

267. Važno je naglasiti da je jedino sigurno da je ova izjava prekucana 1995. godine i da je jedino tada Spahić Ferid mogao potpisati istu, pa se onda kao logično nameće pitanje zašto bi tada ovaj svjedok potpisao izjavu koja nije u skladu sa svim drugim

¹⁰⁵Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 11.12.2012. godine, strana 5.

izjavama koje je dao ranije, tim prije što je i tada imao mogućnost da kaže da pojedini navodi nisu tačni i da traži da se pojedini dijelovi isprave, što je i uradio 2006. godine kada mu je prvi put i prezentirana sporna izjava. Zbog svega navedenog, Vijeće nije prihvatilo prigovor odbrane u pogledu ove uzjave, te nalazi da ista ne može dovesti u pitanje sve druge dokaze kojima je Vijeće poklonilo vjeru, a iz kojih nesporno proizilazi odgovornost optuženih za krivično pravne radnje za koje su i oglašeni krivim.

268. Obzirom da je odbrana optuženog Milisavljević Predraga u svojoj završnoj riječi, uglavnom upoređivala izjave koje je svjedok Spahić davao u toku istrage sa ovom izjavom od 11.09.1992. godine (koja je prekucana 1995. godine), vraćajući se stalno na to da su sve ostale izjave u suprotnosti sa ovom izjavom, jer u toj izjavi nije navedeno ime Milisavljević Predraga, a u svim drugim jeste, to se Vijeće neće ponovo baviti analizom ovih prigovora, obzirom da je u prethodnom dijelu presude data jasna argumentacija o kvalitetu i dokaznoj snazi ove izjave od 11.09.1992. (koja je prekucana 1995. godine), te su detaljno analizirane sve ostale izjave koje je ovaj svjedok dao i kojima je Vijeće poklonilo vjeru obzirom da su iste konzistentne i u potpunosti saglasne u pogledu učešća optuženog Milisavljevića u egzekuciji civila na jami Paklenik.

269. Odbrana prvooptuženog je u završnoj riječi prigovarala iskazu koji je svjedok Spahić dao u istrazi 14.08.2000.godine, navodeći da u toj izjavi nije izjavio da je optuženi Milisavljević bio u autobusu koji je vozio zatočenike do jame Paklenik, dok to u ostalim izjavama pominje. Ovaj navod odbrane je netačan, obzirom da je svjedok na strani 4. ove izjave decidno naveo da je vidio optuženog Milisavljevića u autobusu u kojem su bili vezani muškarci civili. Odbrana je prigovarala ovoj izjavi i u dijelu u kome svjedok navodi da sa mjesta na kome je stajao nije mogao da vidi jamu od od rastinja oko jame, a u izjavi od 04.11.1997.godine je naveo da je u blizini mjesta gdje je prvooptuženi dvojici zatočenika rečeno da priđu, vidio friško iskopanu zemlju, iz čega odbrana dalje izvodi zaključak da su ova dva iskaza u suprotnosti i da svjedok nije mogao vidjeti ni optuženog Milisavljevića pored jame od tog rastinja.

270. Svjedok je ove prigovore odbrane pojasnio na samom glavnom pretresu kada je i pitan od odbane u tom pravcu, pa je objasnio da se sama jama, koja je duboka i ne može vidjeti dok joj se ne priđe jer je oko ulaza bilo neko rastinje, a da je on vidio friško iskopanu zemlju na samom ulazu u jamu *“kao neka stepenica da je napravljena i ova dvjica su presli preko toga i stali kao na neku stepenicu do ispod kojena.”*

271. Ovo objašnjenje svjedoka, Vijeće nalazi potpuno jasnim i uvjerljivim, naime, jasno je da se jama koja je duboka i oko koje postoji rastinje i može vidjeti tek kada joj se priđe, a šiblje koje svjedok navodi da se nalazilo oko ulaza u jamu nije smetnja da on vidi optuženog koji stoji ispred same jame, što je potvrdio i sam svjedok objašnjavajući tačno koga od pratilaca vidi, a koga nije mogao vidjeti jer mu visočije rastinje zaklanja vidik, te je jasno potvrdio da je direktno gledao u Milisavljević Predraga koji je stajao uz samu jamu i ništa mu nije zaklanjalo pogled prema njemu.

272. Odbrana je u završnoj riječi prigovarala i iskazu svjedoka Spahića na glavnom pretresu u dijelu u kojem je tvrdio da je vidio optuženog Milisavljevića kako ulazi kao

pratilac u autobus kojim civili idu prema jami, obzirom da je, kako to navodi odbrana, na upit predsjednice vijeća, decidno odgovorio da nije vidio ovog optuženog kao pratioca u nekom od autobusa, niti ga je vidio prilikom razdvajanja civila na Išerića brdu, te dalje ističu da je svjedok naveo da je vidio kako optuženi Milisavljević na jami puca i ubija dvojicu civila kratkim rafalima, ali da nije vidio trenutak kada se puca u ostale civile jer je svjedok dalje naveo da više ne čuje pucnjavu, nego gleda u kolonu ispred sebe, a potom vidi da prvih deset ljudi jednostavno nema, da on ne zna šta je bilo s ovim ljudima.

273. Ove prigovore Vijeće nalazi potpuno neutemeljenim, naime svjedok Spahić je, kada je govorio da nije vidio optuženog Miliavljevića u pratnji u nekom od vozila ni na Išerića brdu, odgovarao na pitanja u vezi kretanja konvoja 14.06.1992. godine i ovaj svjedok nikada nije ni tvrdio da je vidio ovoga optuženog na toj dionici kretanja konvoja, a na upit predsjednice vijeća o momentu kada vidi optuženog Miliavljevića 15.06.1992. godine, svjedok jasno navodi da ga vidi u trenutku kada ulazi u autobus sa ostalim pratiocima kod „Sladare“ u Rogatici i detaljno objašnjava kako je izgledao i gdje je stajao u tom trenutku, te potvrđuje da ga sljedeći put vidi na jami, pojašnjavajući ponovo trenutak kada vidi da optuženi ispaljuje kratke rafale u dvojicu civila. Također, svjedok Spahić nikada nije ni tvrdio da je vidio da optuženi Milisavljević puca u sve postrojene civile, a koja je bila sudbina civila koji su dovedeni do jame Paklenik, jasno proizilazi iz svih provedenih dokaza.

274. Odbrane oba optužena prigovarale su iskazima svjedoka Spahića i „M-7“, pozivajući se da su svjedoci na različite načine opisivali uniformu koju su kritičnog dana nosili optuženi Milisavljević i Pantelić, pa tako ukazuju da je svjedok Spahić u iskazu iz 1997. godine naveo da je Milisavljević bio u civilu, u izjavi 2008. da je imao tamnu maskirnu uniformu, a na glavnom pretresu je naveo da misli da je imao maskirni prsluk. Navedene razlike u pogledu uniforme koju je Milisavljević nosio kritičnog dana, svjedok je objasnio na način da su tog dana bili pratioci i u vojnim i policijskim uniformama i da se on, nakon toliko vremena, sa sigurnošću ne može sjetiti uniforme koju je Milisavljević tada nosio. Odbrana je ukazivala i da je svjedok „M-7“ u izjavi 2012. godine naveo da su oba optužena bila u policijskim uniformama, dok je na glavnom pretresu izjavio da je Milisavljević bio u smb uniformi. Odgovarajući na navede primjedbe odbrane svjedok „M-7“ je potvrdio da je siguran da je Milisavljević bio u smb, a Pantelić u plavoj uniformi, a da nema objašnjenje zašto je tako navedeno u jednom od zapisnika.

275. Vijeće prihvata ovakva objašnjenje svjedoka, cijeneći protek vremena te, činjenicu da su u to vrijeme pojedinci nosili raznolike uniforme, a sama činjenica koju su tačno uniformu kritičnog dana nosili optuženi, da li su zadržali policijsku uniformu ili su zadužili novu uniformu u jedinici u koju su prešli nepuni mjesec prije kritičnog događaja, za Vijeće nije od odlučujućeg značaja obzirom da je na osnovu provedenih dokaza nesporno utvrđeno da su optuženi kritičnog dana bili u pratnji konvoja i da su bili prisutni na samoj jami prilikom egzekucije civila.

276. Odbrana optuženog Milisavljević Predraga prigovarala je i materijalnim dokazima koji su uloženi od strane Tužilaštva i to na zapisnike o saslušanju svjedoka Spahića, date pred Tužilaštvom BiH 01.06.2006. i 29.06.2012. godine iz razloga jer, kako to odbrana

navodi, isti nisu korišteni od strane Tužilaštva na glavnom pretresu, čime je odbrani uskraćeno pravo da unakrsno ispituju ovog svjedoka.

277. Navedeni prigovori odbrane su u potpunosti neosnovani i netačni. Naime, zapisnik o saslušanju svjedoka Spahića broj KT-RZ-134/05 od 29.06.2012. godine prezentovan je ovom svjedoku od strane Tužilaštva na glavnom pretresu dana 04.12.2012. godine, svjedok je potvrdio potpise na istom, te je potvrdio da je sačinio skice koje su mu prezentovane od strane Tužilaštva, a koje čine sastavni dio zapisnika, s tim što je navedeni zapisnik uložen na glavnom pretresu 11.12.2012. godine, na kome je svjedok Spahić unakrsno ispitivan od strane odbrane. Nadalje, zapisnik broj KT RZ 146/2006. od 01.06.2012. godine korišten je upravo od strane odbrane prvooptuženog prilikom unakrsnog ispitivanja ovog svjedoka na ročištu 11.12.2012. godine, dakle, ne samo da je odbrana imala mogućnost da koristi navedene zapisnike prilikom unakrsnog ispitivanja, nego je jedan od njih i koristila.

278. Odbrana je prigovarala i materijalnim dokazima koji su uloženi od strane Suda i to dokazima Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida od 05.12.1992. godine, Izjava Spahić Ferida u rukopisu od 04.11.1992. godine, Službena zabilješka o prepoznavanju lica sa fotografije broj 2586/02 od 31.10.2002. godine¹⁰⁶, navodeći da isti ne mogu biti korišteni kao dokazi, obzirom da upravo Vijeće svjedoka nije ispitivalo na okolnosti iz izjave, pa samim tim ni odbrana ga nije mogla ispitati unakrsno.

279. Ovaj prigovor odbrane Vijeće nalazi neosnovanim. Naime, navedeni dokazi uloženi su kao dokazi od strane Suda, nakon što je dana OSA dostavila Sudu svu raspoloživu dokumentaciju (izjave, službene zabilješke i dr.) lica Spahić Ferida, koja se odnosi na strijeljanje muškaraca dana 15.06.1992. godine na jami Paklenik. Navedene dokaze Vijeće je uložio kao materijalne dokaze, a nakon što je svjedok Spahić Ferid na glavnom pretresu potvrdio da je dao navedene izjave i da su njegovi potpisi na istim. Dokaze suda uvedene pod oznakama S1 i S2 Vijeće nije smatralo „iskazima iz istrage“ u smislu smislu odredbe čl. 273. stav 1. ZKP BiH, obzirom da iste nisu u skladu sa važećim propisima, odnosno uzete su od Spahić Ferida u svojstvu građanina, bez potrebnih pouka i upozorenja, iz kog razloga Vijeće iste nije ni predočavalo svjedoku kao njegov raniji iskaz, nego su isti, obzirom da je Vijeće ocijenilo da su relevantne za konkretni predmet, uloženi kao materijalni dokazi, koje je sud cijenio u vezi sa ostalim provedenim dokazima.

280. Dokaz suda uveden pod oznakom S3 - službena zabilješka o prepoznavanju lica sa fotografija, na kojoj je navedeno da je Spahić Ferid na fotografiji prepoznao Milisavljević Predraga i potvrdio sa sigurnošću da je dana 15.06.1992.godine bio očevidac kada je Milisavljević učestvovao u strijeljanju grupe od oko 50 civila, Vijeće nije koristilo kao valjan dokaz, niti je na njemu zasnivalo odluku, obzirom da isti nije potpisan

¹⁰⁶ Dokazi S1, S2 i S3

od strane ovlaštenog lica, niti se u prilogu nalazi zapisnik o prepoznavanju sa fotografijama koje su prezentovane svjedoku.

281. Odbrana optuženog Milisavljević Predraga osporavala je kredibilitet svjedoka „M7“ i najprije se osvrnula na izjavu koju je isti dao u toku istrage dana 09.06.2009. godine¹⁰⁷, i to u dijelu gdje svjedok pominje kako je vidio Milisavljević Nenada, a ne Predraga. Na glavnom pretresu održanom dana 18.12.2012. godine, branilac je predočio svjedoku zapisnik od 09.06.2009. godine u kojoj je svjedok izjavio da je vidio Milisavljević Nenada, dok je na zapisniku od 19.07.2012. godine i na glavnom pretresu tvrdio da je vidio Predraga.

282. Svjedok je pojasnio da je siguran da je vidio Predraga, a da je u izjavi 2009. godine pogriješio u imenu jer su blizanci i teško ih je razlikovati kad nisu zajedno, da je saznao da je Nenad bio u Beogradu sve vrijeme rata, a da je Predrag bio u Višegradu i da je bio vojno angažovan, te je u toj izjavi “pobrkao” imana.¹⁰⁸

283. Vijeće je prihvatilo ovo objašnjenje svedoka, nalazeći isto potpuno jasnim, logičnim i uvjerljivim. Svi saslušani svedoci koji su poznavali braću Milisavljević potvrdili su da je Milisavljević Nenad tokom rata bio u Beogradu, dok je Predrag bio u Višegradu. Također, materijalni dokazi potvrđuju da je Milisavljević Predrag bio vojno angažovan na području opštine Višegrad, dok se njegov brat Nenad ne nalazi na spisku vojnih obveznika za to područje. Iz svega navedenog, izvodi se jedini mogući zaključak, da kritičnog dana u pratnji konvoja nikako nije mogao biti Milisavljević Nenad, niti je njega svjedok mogao vidjeti, a što ni odbrana nije tvrdila, nego je, kako su to saglasno potvrdili svjedoci, čije je iskaze Vijeće detaljno analiziralo u ranijem dijelu presude, to bio Milisavljević Predrag.

284. Odbrana drugoptuženog Pantelić Miloša prigovarala je iskazu svjedoka Spahića u dijelu kada ovaj svjedok pominje da u određenim trenucima vidi među pratiocima osobu čije ga crte lica podsjećaju na optuženog Pantelića. Naime, svjedok Spahić naveo je da je, nakon što se autobus zaustavio na jednom proširenju u blizini jame vidio jednu osobu iz pratnje koja je govorila da ima zeta muslimana, opisujući ga kao osobu srednjeg rasta, malo duže, izrazito crne kose, fizički nabijenu, te je naveo da je ta ista osoba, čim su zašli u šumu, prišla svjedoku i pitala koliko je Srba ubio, nakon čega ga je udario kundakom puške u leđa...¹⁰⁹ Upitan da pogleda po sudnici i izjasni se da li se ta osoba nalazi u sudnici, svjedok je pokazao na optuženog Pantelića, te je naveo da je prošlo puno vremena, da ga crte lica podsjećaju na tu osobu, ali ne bi htio da pogriješi, te ne može tvrditi sto posto da je to ta osoba.¹¹⁰

285. Obzirom da svjedok Spahić nije poznao optuženog Pantelića u vrijeme kritičnog događaja, a i sam svjedok je naveo da ga crte lica samo podsjećaju na drugooptuženog,

¹⁰⁷Dokaz odbrane I broj O-I-5

¹⁰⁸Transkript saslušanja svjedoka “M-7” od dana 18.12.2012. godine (str. 40-44)

¹⁰⁹ Transkript saslušanja svjedoka Spahić Ferida od 04.12.2012. godine, strana 48-49

¹¹⁰ Navedeni transkript, strana 47.

ali da ne može tvrditi da je to osoba koju je vidio kritične prilike, to Vijeće svoju odluku o učešću optuženog Pantelića u kritičnom događaju nije ni temeljilo na iskazu ovog svjedoka, iz kojeg se razloga neće ni baviti detaljnom analizom ovog prigovora.

286. Branilac drugooptuženog u svojoj završnoj riječi stavlja naglasak na izjavu broj 02-11/95 od 11.09.1992. (prekucana 1995. godine) za koju tvrdi da je dao Spahić Ferid, a u kojoj je navedeno ime svjedoka "M-7" među licima koja su učestvovala u pratnji i likvidaciji zatočenih civila Bošnjaka, dok se u svim kasnijim izjavama njegovo ime ne spominje, što branilac tumači kao "oduživanje" Spahić Ferida svjedoku "M-7" jer ga je tog dana na jami bliski srodnik svjedoka "M-7" koji je bio u obezbjeđenju pozvao da stane na kraj kolone, zbog čega je na kraju i uspio pobjeći.

287. Obzirom da je Vijeće u prethodnom dijelu presude detaljno analiziralo prigovor odbrane prvooptuženog vezano za izjavu broj 02-11/95 od 11.09.1992. godine, to se na ovom mjestu neće ponavljati, ali će kratko navesti da navedene tvrdnje odbrane o "oduživanju" Spahić Ferida svjedoku "M-7", Vijeće smatra proizvoljnim i neutemeljenim. Naime nejasno je na osnovu čega odbrana gradi navedenu konstrukciju, obzirom da ne postoji niti jedan dokaz koji bi potkrijepio navedene tvrdnje, niti je odbrana dokazivala neke od ovih navoda. Također je nejasno zašto bi svjedok Spahić, koji je kritičnog dana uspio izbjeći strijeljanje na jami, a kojom prilikom je ubijeno 48 njegovih sunarodnjaka, štiti nekoga ko je učestvovao u tako stravičnom zločinu.

288. Odbrana drugooptuženog prigovarala je iskazu svjedoka „M-7“, obzirom da je ovaj svjedok tvrdio da su ostali autobusi čekali povratak Terpentinovog autobusa sa jame, ispred „Sladare“ u Rogaticu, odakle je Terpentinov autobus i krenuo, dok su svjedoci Gladanac Ljubo, Simić Milovan i Božić Jovan tvrdili da su svi autobusi, nakon odlaska Terpentinovog autobusa prema jami, krenuli dalje i onda se zaustvili na Sjemeču gdje su čekali Terpentinov autobus.

289. Obzirom da optužnicom nisu obuhvaćena dešavanja nakon egzekucije civila na jami, to za Vijeće nije relevantno mjesto gdje ostali autobusi čekaju povratak Terpentinovog autobusa sa jame, pa se iz tog razloga nije ni bavilo utvrđivanjem ove činjenice, ali će kratko iznijeti stav da nalazi neubjedljivom i nelogičnom tvrdnju svjedoka odbrane da nakon odlaska Terpentinovog autobusa prema jami, svi autobusi kreću dalje, da bi se potom zaustavili na Sjemeču gdje su čekali povratak Terpentinovog autobusa, jer je nejasno, zašto bi, ako su već bili nesigurni bez pratioca, kako su tvrdili ovi svjedoci, uopšte kretali ispred preduzeće „Sladara“ u Rogatici.

290. Odbrana optuženog Pantelića nadalje je prigovarala iskazu iz istrage¹¹¹ svjedoka Božić Jovana, navodeći da se isti ne može prihvatiti kao vjerodostojan jer nije uzet na zakonit način, odnosno zapisnik nije potpisan od strane svih lica koja su uzimala izjavu.

¹¹¹ T-2 - Zapisnik o saslušanju svjedoka Božić Jovana od 13.07.2009. godine

291. Vijeće nije prihvatilo navedene prigovore odbrane. Prije svega, Vijeće nalazi da je navedena izjava data na zakonit način, svjedok je propisno upozoren u skladu sa odredbama ZKP-a, isti je na glavnom pretresu opisao način uzimanja izjave, navodeći da se sjeća da je bilo prisutno pet-šest osoba, da ga je saslušavao stranac, misli da je bio iz Kambodže, da je bio prisutan prevodilac koji mu je sve prevodio, da je ono što je on govorio neko diktirao, ali nije siguran tačno ko je to bio, te da je on na kraju navedeni zapisnik potpisao, da ga prethodno nije pročitao, ali je slušao diktiranje. Takođe zapisnik je potpisan i od strane lica koja su bila prisutna i koja su uzimala izjavu.

2. progon zatvaranjem- kvalifikacija koja nije prihvaćena

292. Tužilaštvo BiH je, tačkom 8. izmjenjene optužnice, optuženima Milisavljević Predragu i Pantelić Milošu, pored krivičnog djela progona ubistvom kao zločina protiv čovječnosti, na teret stavilo i da su krivično djelo zatvaranja, za koje Vijeće nije utvrdilo postojanje potrebnih elemenata da bi njihove radnje moglo okarakterisati kao krivično djelo zatvaranja.

293. Naime, zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti predstavlja lišavanje slobode nekog pojedinca, bez odgovarajućeg pravnog postupka, u sklopu širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv protiv civilnog stanovništva.¹¹²

294. Nužni *mens rea* ovog osnovnog djela jeste "*namjera da se to lice proizvoljno liši slobode, ili logični zaključak da će to cjelo vjerovatno dovesti do proizvoljnog lišavanja slobode*".¹¹³ Umišljaj da se žrtve liše slobode odnosi se, ne samo na konkretno hapšenje, već i na njihovo držanje u zatvoreništvu.¹¹⁴

295. Međutim, optužnicom se optuženi terete da su „.....te nakon što su im oduzeti lični dokumenti i novac, optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš *u namjeri da civili Bošnjaci budu ubijeni*, uniformisani i naoružani zajedno sa drugim naoružanim pripadnicima srpske policije i vojske bili u pratnji autobusa u kojem se nalazilo četrdeset devet vojno sposobnih civila Bošnjaka.....“, iz čega proizilazi da su radnju pratnje zavezanih civila u autobusima poduzeli, ne u namjeri njihovog zatvaranja, odnosno proizvoljnog lišavanja slobode, nego u namjeri da ih liše života, a što su i uradili.

296. Dakle, obzirom da je Vijeće već utvrdilo da su muškarci ubijeni, njihov boravak u prevoznim sredstvima je jedna od etapa, odnosno po svojoj prirodi predstavlja fazu u činjenju djela progona ubistvom, te se može reći da su ova da djelo ubistva, odnosno njegove posljedice, konzumiraju eventualne prethodne posljedice zatvaranja ili drugog teškog oduzimanja slobode u prevoznim sredstvima po principu *lex consumes derogat*

¹¹² Presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kordić i Čerkez*; par. 302

¹¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Rašević i drugi*, str. 66

¹¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Mejakić i drugi*, str. 200

legi consumptae, pa imajući u vidu navedeno vijeće nije našlo da su ostvareni elementi djela progon –zatvaranjem.

C. ODMJERAVANJE KAZNE

297. Svrha kažnjavanja propisana je članom 2. Krivičnog zakona BiH koji propisuje da visina i raspon krivično pravne sankcije moraju biti „neophodni“ i „srazmjerni“ prirodi i jačini opasnosti za zaštićena dobra.

298. Kada se radi o zločinu protiv čovječnosti, jasno je da su priroda i jačina opasnosti izuzetno veliki, odnosno radi se o jednom od najtežih krivičnih djela propisanih Zakonom.

299. Prilikom odmjeravanja visine kazne optuženima, Vijeće je shodno članu 48. KZ BiH cijenilo sve okolnosti koje su od uticaja da kazna bude veća ili manja.

300. U tom smislu, Vijeće je cijenilo da je djelo naročito teško obzirom da su žrtve izabrane na diskriminatornoj osnovi, te da su u smrt na naročito brutalan način, zajedno odvedeni članovi istih porodica, kao i da su neke porodice ostale bez većine ili svih muških članova. Ove činjenice ukazuju na potrebu najstrožeg kažnjavanja izvršilaca ovog zločina.

301. Niti jedna kazna ne može adekvatno odraziti težinu oduzimanja života ovolikog boja ljudi, duševnu bol nanesenu njihovim porodicama, ili još teži zločin koji je počinjen kada je takvo oduzimanje života počinjeno na diskriminatornoj osnovi. Međutim, ma koliko da je ovaj zločin bio stravičan, postoje i oni koji su počinili teža djela, kao što je krivično djelo genocida ili počinjenje većeg broja masovnih ubistava, kao i sami tvorci i kreatori ovih zločina.

302. Prilikom odmjeravanja kazne Vijeće je imalo u vidu da optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš nisu osuđeni kao organizatori zločina i kreatori monstruoznog plana izdvajanja muškaraca i njihovog ubijanja na jami Paklenik. Međutim, nakon što su saznali sa kojim su ciljem muškarci izdvajeni, oni ni u jednom trenutku nisu izrazili svoje neslaganje sa onim što se dešava, nego su nastavili poduzimati radnje kojima učestvuju, odnosno odlučujuće doprinose ostvarenju tako strašnog zločina. Da nije bilo njihovog doprinosa i doprinosa ostalih saizvršilaca, oni koji su osmislili plan i izdali naređenje za ubistvo muškaraca, ostali bi usamljeni u svojoj namjeri i plan za egzekuciju muškaraca Bošnjaka ne bi ni mogao biti sproveden.

303. Vijeće nije našlo olakšavajuće okolnosti na strani optuženih, a koje bi uticale na odluku o visini kazne. Naime, lične okolnosti kao što su činjenice da su sada porodični i da imaju malodobnu djecu zanemarive su, imajući u vidu masovnost i težinu zločina za koji su oglašeni krivim.

304. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je optuženima Milisavljević Predragu i Pantelić Milošu izreklo kazne zatvora u trajanju od po 20 (dvadeset) godina, nalazeći da je ista

srazmjerna težini počinjenog djela i ličnim svojstvima optuženih, te da će se ovim kaznama ispuniti svrha kažnjavanja.

V. NALAZI SUDA – OSLOBAĐAJUĆI DIO PRESUDE

305. Prije svega, Vijeće se na ovom mjestu neće upuštati u detaljno ispitivanje postojanja općih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, obzirom da su optuženi oslobođeni optužbi da su počinili krivičnopravne radnje navedene u tačkama 2-8 oslobađajućeg dijela izreke presude, pa se neće upuštati u detaljnu elaboraciju po pitanju ispitivanja, kako postojanja širokog ili sistematičnog napada, tako i subjektivnog odnosa optuženih spram tog napada¹¹⁵, posebno imajući u vidu da se Vijeće ovim okolnostima bavilo u osuđujućem dijelu presude.

1. Progon mučenjem- tačka 2. oslobađajućeg dijela izreke presude

306. Tačkom 2. oslobađajućeg dijela izreke presude, optuženi Milisavljević Predrag oslobođen je optužbi da je izvršio progon civilnog bošnjačkog stanovništva *mučenjem*, na način pobliže opisan u izreci presude, tako što je u noći 13. maja 1992. godine u prostorijama Stanice javne bezbjednosti Višegrad u dva navrata izvodio i tukao oštećenog Tufekčić Junusa, nanoseći mu tako fizičke i psihičke povrede.

307. U odnosu na ovu tačku optužnice, Tužilaštvo je provelo dokaz salušanjem jednog svjedoka i to oštećenog Tufekčić Junusa. Vijeće je prilikom ocjene iskaza ovoga svjedoka pošlo od činjenice da, ako se odluka Suda temelji na iskazu samo jednoga svjedoka, onda taj iskaz mora biti takav da ne ostavlja ni najmanju sumnju u njegovu tačnost i istinitost.

308. U skladu s tim, Vijeće se bavilo detaljnom i svestranom analizom iskaza ovog svjedoka, prije svega u pogledu identifikacije lica koja su ga kritične prilike mučila, te je našlo da isti nije pouzdan u tom pravcu i nije takvog karaktera da bi Vijeće samo na osnovu njega moglo izvesti nesporan zaključak o krivičnoj odgovornosti optuženog Milisavljevića za navedeno krivično djelo.

309. Naime, svjedok Tufekčić je u svom iskazu na glavnom pretresu, opisao način na koji je doveden u PS Višegrad, te je naveo da se 13.maja 1992. godine vraćao iz Višegrada, kada su ga na barikadi u blizini mjesta Okolišta, zaustavila dvojica

¹¹⁵ Ovaj stav Vijeća saglasan je stavu Vijeća apelacionog odjeljenja u predmetu Vuković Rajko i Ranko br. X-KR-07/405 iznesen u presudi X-KRŽ-07/405 od 30.06.2009. godine, par. 32

naoružanih lica sa šubarom i kokardom na glavi, tražili su mu dokumente i nakon što su utvrdili da se njegovo ime nalazi na spisku koji su imali kod sebe odveli su ga u SP Višegrad. NAKon toga ga odvođe u jednu prostoriju u podrumu iz koje ga je oko 23 sata naredne noći izveo njegov komšija Raković, iza koga je stajao Milisavljević Predrag. Oni ga odvođe u drugu prostoriju, gdje je zatekao dvojicu braće Papića. Tu su ga ispitivali o naoružanju i udarali ga po glavi i tijelu rukama i "drvetom". Na upit ko ga te prilike udara drvetom svjedok odgovara *"Pa Raković, ovi Papići, vjerovatno me je i ovaj. Šta je znam, znate kad Vas, kad Vas svi b.ju, ja sa sjećam toga dobro."* To je trajalo 15 do 20 minuta, osjetio je bol od udaraca i "samo je gledao kako da izvuče živu glavu".¹¹⁶

310. Svjedok dalje opisuje da su ga potom vratili u prostoriju iz koje je izveden, da bi ga Raković opet izveo iste večeri, negdje iza ponoći i odveo ga u istu prostoriju gdje je zatekao iste osobe, među njima i optuženog Milisavljevića i tom prilikom su ga opet svi udarali. Navodi da nije mogao vidjeti trenutak kada ga koji od njih udara i čime pa je pojasnio *"...ne znam kako da vam opišem kakav je to osjećaj kad vas neko udara i da vi zapazite sve ko vas udara, je li vas udario, čime vas je udario, je li vas udario jače ili slabije, udaraju."*¹¹⁷.

311. Obzirom da je svjedok na glavnom pretresu u nekim momentima navodio da je odmah prepoznao Milisavljević Predraga kada ga vidi da dolazi po njega sa Rakovićem, a u nekim da su mu to kasnije rekli zatvorenici, na direktan upit je naveo da je on sumnjao da je to jedan od dvojice braće Milisavljević, a da su mu zatvorenici kasnije potvrdili da je to Predrag. Opisujući kako je izgledala osoba koja ga je kritične prilike udarala, svjedok je naveo da je to bio mladić, deblji, da je imao između 23 i 25 godina.

312. Objašnjavajući kako je poznavao optuženog Mllisavljevića, svjedok je naveo da sa njim nikada nije imao kontakt, da ga je poznavao samo iz viđenja, a da je znao da imaju dvojica braće Milisavljevića - Predrag i Nenad.

313. Za razliku od navedenog, u izjavi koju je ovaj svjedok dao u istrazi pred Državnom agencijom za istrage i zaštitu dana 19.01.2010. godine¹¹⁸, isti je na potpuno različit način govorio o osobama koje su ga te prilike izvodile i udarale, pa je tada naveo da ga je te noći, iz prostorije u kojoj je bio, izveo samo Raković Dragoslav, koji ga i odvodi u prostoriju u kojoj zatiče dva njemu nepoznata lica i tada ga ta trojica udaraju rukama, nogama i palicama po svim djelovima tjela. Takođe, u ovom iskazu svjedok potpuno različito opisuje dalja dešavanja, pa tada navodi da ga nakon toga jedne noći odvođe u Užice, odakle ga opet vraćaju u SJB Višegrad gdje ga ponovo tuku Raković i dvojica braće Papića, da bi na kraju ove izjave, na poseban upit tužioca da se izjasni da li mu je poznata osoba pod imenom Milisavljević Predrag, svjedok izjavio da mu nije poznato ko je Milisavljević Predrag i nije mu poznato kakva je bila njegova ratna uloga.

¹¹⁶ Transkript saslušanja svjedoka Tufekčić Junusa od 26.02.2013. godine, strana 16 i 17 transkripta

¹¹⁷ Transkript saslušanja svjedoka Tufekčić Junusa od 26.02.2013. godine, strana 18.

¹¹⁸ Zapisnik o saslušanju svjedoka Tufekčić Junusa broj 17-04/2-3-04-2-48/10 od 19.01.2010. godine, uveden kao dokaz odbrane broj O-I-3

314. Odbrana je tokom unakrsnog ispitivanja predočavala ovom svjedoku i druge dijelove izjave iz 2010. godine u kojima je svjedok na različit način govorio o datumu dolaska u stanicu policije i svom prethodnom odvođenju u Užice, Pale i Rudo. Pojašnjavajući ove razlike svjedok je potvrdio da je on dao ovu izjavu 2010. godine djelatnicima SIP-e i potvrdio je da su njegovi potpisi na istoj, a da je do greške sigurno došlo prilikom kucanja, te je ustvrdio da je on na svakoj izjavi tražio ispravku pa je nisu ispravili.

315. Na okolnosti kontradiktornosti izjave iz istrage i na glavnom pretresu, odbrana je predložila saslušanje istražitelja SIPA-e Fuks Davora i Selimović Sulejmana, koji su 2010. godine uzimali izjavu od svjedoka Tufekčića. Isti su naveli da su obojica bili prisutni pri uzimanju izjave, kojom prilikom je svjedok propisno bio upozoren na svoja prava i obaveze, te da se nije moglo desiti da svjedok nešto izjavi, a da se to ne unese u zapisnik, kao i da svjedok nije stavio bilo kakvu primjedbu na zapisnik koji je i pročitao prije potpisivanja. U toku unakrsnog ispitivanja svjedoka Selimović Sulejmana od strane postupajućeg tužioca, isti je potvrdio da je svjedok Tufekčić, a što je na kraju i konstatovano u navedenog izjavi, na pitanje da li poznaje Milisavljević Predraga odgovorio da istog ne poznaje i da ne zna koja je bila njegova ratna uloga.

316. Vijeće je prihvatilo iskaze svjedoka Fuks Davora i Selimović Sulejmana, nalazeći da su isti jasni i uvjerljivi, isti su navedenu izjavu uzeli od svjedoka, kao ovlaštena lica u skladu s odredbama ZKP-a, pojasnili su da je svjedok pročitao izjavu prije nego je potpisao, te da nije imao nikakvih primjedbi i da bi oni svakako napravili ispravku da je svjedok na to ukazao.

317. Odbrana optuženog Milisavljević Predraga uložila je još jednu izjavu koju je svjedok dao 2012. godine datoj u Tužilaštvu, a u kojoj je naveo da je tučen jednom u noći između 14. i 15. maja, od strane Raković Dragoslava i Milisavljević Predraga. Odbrana je ukazivala da se ova izjava razlikuje od drugih izjava ovoga svjedoka kada je u pitanju broj izvođenja na premlaćivanje jer je svjedok na glavnom pretresu rekao kako je izvođen dva puta u tri dana koliko je proveo u prostorijama SJB Višegrad, u izjavi iz 2010. godine pominje više izvođenja, a između prva dva navodi kako je bio odveden na Pale, odakle su ga pretučenog vratili nakon dvadeset dana, nakon čega pominje tuču od strane Rakovića i dvojice Papića, dakle ne pominje Milisavljevića, dok u izjavi od 2012. godine pominje samo jednu tuču i to u noći između 14. i 15. maja 1992. godine i tada navodi da ga je tukao i Milisavljević.

318. Odbrana je dalje ukazivala da je svjedok u ovoj izjavi, kao i na glavnom pretresu tvrdio da je Milisavljević Predrag bio mlađi od svjedoka, nakon čega je branilac ukazao svjedoku da je optuženi Milisavljević 1958. godište, dok je svjedok 1964. godine, dakle optuženi nije mlađi od svjedoka i nije u vrijeme kada ga je svjedok vidio imao 23-24 godine, kako je to svjedok tvrdio na glavnom pretresu, nego 34 godine. Svjedok je, pojašnjavajući navedene razlike, izjavio da je on njemu u to vrijeme tako izgledao.

319. Da bi Vijeće moglo svoju odluku zasnovati na iskazu samo jednoga svjedoka, taj iskaz mora biti isti mora biti uvjerljiv, konzistentan i dosljedan, odnosno takav da ne ostavlja ni najmanju sumnju u svoju tačnost, što iskaz svjedoka Tufekčića, svakako nije.

320. Za Vijeće nije sporno da je ovaj svjedok tokom svog boravka u prostorijama SJB Višegrad izvođen i tom prilikom tučen od strane više lica, ali nije moglo, van razumne sumnje, izvesti zaključak da je optuženi Milisavljević Predrag jedna od tih osoba.

321. Naime, svjedok Tufekčić Junus je davao različite informacije u vezi ključnih okolnosti, a to je ko je osoba koja mu je kritične prilike zadavala udarce, pa je tako na glavnom pretresu, kako je već istaknuto, naveo da ga je tom prilikom udarao i optuženi Milisavljević, dok je u iskazu iz istrage iz 2010. godine naveo da su ga tukli izvjesni Raković i još dva njemu nepoznata muškarca, da bi u istom iskazu na direktno pitanje istražitelja odgovorio da mu nije poznato ko je Milisavljević Predrag i koja je njegova ratna uloga.

322. Također, iskaz ovog svjedoka na glavnom pretresu bio je neprecizan u pogledu njegovog opisa i godina starosti optuženog Milisavljevića. Tako je svjedok tvrdio da je osoba koja ga je kritične prilike udarala, a koju on prepoznaje kao Milisavljevića, bila mlađa od njega i da je u to vrijeme imala 23-25 godina, što je velika razlika u odnosu na 34 godine, koliko je optuženi Milisavljević imao u tom periodu.

323. Prilikom ocjene same mogućnosti identifikacije optuženog od strane ovoga svjedoka svakako treba imati u vidu činjenicu da je svjedok, kako je sam naveo na glavnom pretresu, optuženog Milisavljevića poznavao samo iz viđenja, nikada nisu kontaktirali, a prostorija u kojoj su ga udarali bila je osvijetljena samo svjetlošću iz hodnika. Takođe, svjedok je na različit način opisivao vrijeme svog dolaska i boravka u policijskoj stanici.

324. Kao svjedoke odbrane optuženog, Vijeće je saslušalo i svjedoke Raković Dragoslava, Nedić Gorana, Tešević Božu, Knežević Sašu i Miličević Gorana.

325. Svjedoci Nedić Goran, Tešević Božo i Knežević Saša su tokom mjeseca maja 1992. godine bili aktivni policajci SJB Višegrad i dobro su poznavali optuženog Milisavljevića, tvrdili su kako je Milisavljević u tom periodu bio rezervni policajac i da rezervni policajci nisu bili zaduženi da vrše bilo kakva saslušanja, nego su to radili vojni policajci i da oni nikad nisu čuli da je optuženi Milisavljević bilo koga zlostavljao. Također, svjedok Miličević Goran, koji je poznavao optuženog još iz preduzeća "El plin" u Višegradu gdje su zajedno radili, naveo je da nikada nije čuo da je optuženi Milisavljević vršio bilo kakva maltretiranja i zlostavljanja u SJB Višegrad, te da tamo nije ni mogao ulaziti u svojstvu rezervnog policajca, niti su imali svoju prostoriju gdje bi se mogli zadržavati. Svjedok Raković Dragoslav svjedočio je da on nije tokom 1992. godine vršio nikakva privođenja u SJB Višegrad, te da optuženog Milisavljevića poznaje iz viđenja i da ga nije video u ratu.

326. Vijeće se neće baviti detaljnom analizom iskaza navedenih svjedoka odbrane, obzirom da se radi o svjedocima koji nemaju neposredna saznanja o kritičnom događaju

niti znaju gdje je optuženi bio u kritično vrijeme, nego samo svjedoče da nisu čuli da je optuženi učestvovao u konkretnim radnjama, a kako je to već navedeno, oslobađajuća presuda je donesena na osnovu prethodno pomenutih i detaljno analiziranih dokaza.

327. Imajući u vidu navedeno, iskazi svjedoka Tufekčić Junusa u dijelovima koji se odnose na identifikaciju optuženog Milisavljevića, kao osobe koja ga kritične prilike izvodi i nakon toga udara, su neprecizni i nepouzđani, isti nisu potvrđeni drugim provedenim dokazima, odnosno iskazima drugih svjedoka, zbog čega nemaju onu dokaznu snagu koja je neophodna da bi se na jednom takvom iskazu mogla temeljiti osuđujuća presuda iz kog razloga je optuženi vodeći se principom *in dubio pro reo* i oslobođen optužbi po ovoj tački optužnice uz primjenu odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH.

2. Progon seksualnim zlostavljanjem - tačka 3. oslobađajućeg dijela izreke presude

328. Tačkom 3. oslobađajućeg dijela izreke presude optuženi **Milisavljević Predrag** oslobođen je optužbe da je izvršio progon civilnog bošnjačkog stanovništva vršeći radnje *seksualnog nasilja*, na način поближе opisan u izreci presude, tako što je u noći između 13. i 14. maja 1992. godine u prizemnoj prostoriji SJB Višegrad, zajedno sa još jednim pripadnikom srpske policije izveo iz prostorije zatočene civile Zulanović Ahmu i Tufekčić Junusa, koje su odveli u drugu prostoriju, gdje su prema istim poduzimali radnje seksualnog zlostavljanja.

329. U odnosu na ovu tačku optužnice Tužilaštvo je provelo dokaz saslušanjem svjedoka Zulanović Ahme i Tufekčić Junusa.

330. Svjedok *Zulanović Ahmo* opisao je način na koji je priveden u Stanicu javne bezbjednosti Višegrad i zatvoren u prizemnu prostoriju s još nekoliko zatočenika, zatim opisuje kako su ga te noći, zajedno sa još jednim zatvorenikom kojeg tada nije poznavao, a kasnije saznaje da se zove Junus, izvela dvojica nepoznatih momaka, koji su bili u crnim odijelima, nižeg rasta, starosti oko 25 godina i odveli u neku kancelariju.

331. Svjedok je potom detaljno opisao događanja u noći između 13. i 14. maja 1992. godine i sva poniženja i seksualna zlostavljanja koja je preživio tom prilikom, te je potvrdio da je, dok se to seksualno zlostavljanje dešavalo, sa njim u prostoriji bila i osoba za koju kasnije saznaje da je Tufekčić Junus, ali nije vidio šta se sa njim dešava jer je bio iza njega, a nije se smio okretati. Takođe je ovaj svjedok izjavio da su neki zatvorenici pominjali neke blizance da su ih izvodili, ali nisu pominjali nikakva imena.

332. Međutim, ovaj svjedok nije mogao dati odgovor na pitanje ko su osobe koje su poduzimale navedene radnje prema njemu i Junusu, jer kako je objasnio on nije ni poznavao osobe koje su ih izvele te noći, niti je vidio osobe koje su vršili seksualno zlostavljanje prema njemu, jer ih tom prilikom nije ni smio gledati. Također, svjedok Zulanović Ahmo je na glavnom pretresu izjavio da on nije ni poznavao optuženog

Milisavljević Predraga, a na poseban upit tužioca da pogleda po sudnici da li eventualno može prepoznati lice koje je tu noć poduzimalo ove radnje prema njemu, svjedok je izjavio da ne može.

333. Svjedočeći na iste okolnosti, svjedok *Tufekčić Junus* je naveo da su ga jedne noći iz prostorije u kojoj je nalazio u SJB Višegrad, izveli zajedno sa Zulanović Ahmom i odveli u prostoriju u u podrumu, kako navodi, izveo ih je Milisavljević Predrag, a to zna jer su mu to rekli zatvorenici koji su tu bili. Svjedok zatim opisuje da u toj prostoriji zatiču još dva lica, koji potom, zajedno sa Milisavljevićem poduzimaju radnje seksualnog zlostavljanja prema njemu i opisuje sva poniženja i zlostavljanja koja je preživio tom prilikom. Svjedok je potvrdio da je i Zulanović Ahmo bio sa njim u istoj prostoriji, ali da on nije gledao šta se sa njim dešava, objašnjavajući da ga tada nije zanimao Zulanović, niti niko drugi, samo je gladao kako da odatle izađe živ.¹¹⁹

334. Međutim, ni ovaj svjedok nije bio siguran u pogledu identifikacije optuženog Milisavljevića, pa je tako na glavnom pretrsu naveo da je slabo poznavao Milisavljevića, da za njegovo ime čuje od drugih, da je prostorija u kojoj se to dešavalo bila slabo osvijetljena pa navodi

“...i sad iskreno, neću da grješim, bilo je tu meni nepoznatih osoba i iskreno, možda sam u pravu a možda i nisam da je bio ovaj Milisavljević. Mjje su pretpostavke bile da je on....i možda sam ja davao izjavu da je on, da je on bio, ali sad ne znači, Bog jedan ima, istina je, možda sam pogrješio, a mja pretpostavka je bila tada i jedan mi je sličio na tu osobu” svjedok je da je naveo “za ime Milisavljević sam Predraga, tada sam čuo od ovjeh. Jedna slična osoba od tih pet, od tih pet kcji su nas udarali mogla bi biti on. Nisam 100 posto siguran da je to bio on, pretpostavljam 50 posto.”¹²⁰

335. Dakle, oba ova svjedoka saglasna su u opisu događanja navedene noći i za Vijeće nije sporno da se događaj i desio na način kako su ga oni i opisali. Međutim, obzirom da se svjedok Zulanović nije mogao izjasniti ko je kritične prilike poduzimao radnje seksualnog zlostavljanja prema njemu, a svjedok Tufekčić je, u konačnici izjavio da nije siguran da je Milisavljević Predrag ta osoba, Vijeće je i ovaj put bilo suočeno sa nedostatkom dokaza u pogledu činjenice da je upravo optuženi Milisavljević osoba koja je počinila navedene radnje iz kog razloga ga je Vijeće, vodeći se principom *in dubio pro reo*, uz primjenu odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH, u odnosu na ovu tačku optužnice oslobodilo navedene optužbe.

3. Progon drugim nečovječnim djelima- tačka 4. oslobađajućeg dijela izreke presude

¹¹⁹ Transkript svjedočenja svjedoka Tufekčić Junusa od 26.02.2013. godine, strana 22.

¹²⁰ Transkript svjedočenja svjedoka Tufekčić Junusa od 09.04.2013. godine, strana 33., 34. i 69.

336. Tačkom 4. oslobađajućeg dijela izreke presude optuženi Pantelić Miloš oslobođen je optužbi da je izvršio progon civilnog bošnjačkog stanovništva *drugim nečovječnim cjelima*, na način pobliže opisan u izreci presude, tako što je u drugoj polovini maja 1992. godine u mjestu Donja Lijeska u opštini Višegrad, uniformisan i naoružan ušao u kontejner u kojem je bio zatočen Čakar Uzeir, i tom prilikom ga snažno udario dva do tri puta, otvorenom šakom u predjelu lica, nanijevši mu time snažne fizičke i psihičke povrede.

337. U odnosu na ovu tačku optužnice Tužilaštvo je provelo dokaz saslušanjem svjedoka oštećenog Čakar Uzeira. Obzirom da je Tužilaštvo svoju optužbu temeljilo na iskazu samo jednoga svjedoka, taj iskaz mora biti takav da ne ostavlja ni najmanju sumnju u njegovu tačnost i istinitost, iz kojeg razloga se Vijeće bavilo detaljnom i svestranom analizom iskaza ovoga svjedoka, prije svega u pogledu identifikacije osobe koja mu je kritične prilike zadala udarce i nanijela povrede.

338. Svjedočeci na glavnom pretresu održanom dana 18.06.2013. godine, svjedok Čakar opisuje svoje privođenje u kontejner u Donjoj Lijesci, te navodi da su ga na putu prema kući presreli Trifković Slavko, Tanasković Nenad i Racković Vito, koji ga sprovode u kontejner u kome je zatekao izvjesnog Hajdarević Muniba. Ubrzo zatim, otvaraju se vrata i on vidi da u kontejner ulazi Pantelić Miloš, koga on inače dobro poznaje jer su prve komšije, Pantelić mu psuje majku i udara ga dva, tri puta, šamarima, nakon čega je svjedoku potekla krv iz usne. Nakon toga vidi da na vrata ulazi i Tanasaković Nenad koji ga također udara. Svjedok dalje navodi da je nakon kraćeg vremena u kontejner ušao Rajak Novo koga on dobro poznaje i koji ga je pita ko ga je tukao, ali on mu nije smio reći, da bi mu nakon toga Novo pomogao i pustio ga da ide.¹²¹

339. Svjedok je, prije saslušanja na glavnom pretresu pred ovim Vijećem, dao svoj iskaz u predmetu protiv optuženog Rajak Nove, pred Kantonalnim sudom u Sarajevu dana 08.02.2006. godine, a u kojem iskazu je govorio i ovom događaju.¹²²

340. Naime, svjedok je na samom početku navedenog iskaza opisao način na koji je priveden u kontejner koji se nalazio u naselju Donja Lijeska, odnosno da su ga, prilikom povratka kući u naselje Crni Vrh, presreli uniformisani pripadnici Užičkog korpusa i odveli u kontejner. Zatim opisuje da je kontejner bio prazan, da u njemu nije zatekao nikoga, pa na direktno pitanje da li je tada u kontejner ulazio bili ko poznat ili nepoznat, svjedok odgovara da je prvo ušao jedan i ošamario ga, potom je ušao drugi koji ga je takođe ošamario, da bi u unakrsnom ispitivanju, kada je pojašnjavao navedene okolnosti naveo da je taj koji je tada ušao u kontejner i udari ga imao čarapu na glavi. Dalje je opisao da je onda došao Rajak Novo koji mu je pomogao da ode.

¹²¹ Transkript saslušanja svjedoka Čakar Uzeira od 18.06.2013. godine, str.10

¹²² Izjava svjedoka Čakar Uzeira broj K-53/04 od 08.02.2006. godine, str. 6 (dokaz odbrane II, broj O-II-1)

341. Branilac optuženog Pantelić Miloša predočio je svjedoku navedene razliku između njegovih iskaza, te je tražio da svjedok pojasni zašto optuženog Pantelića nije spomenuo u izjavi iz 2006. godine, nego je tada rekao da ga je te prilike tukao neko s čarapom na glavi. Odgovarajući na ovo pitanje svjedok je naveo kako ga 2006. godine niko nije ni pitao za Pantelića, te da je to razlog zašto istog nije spomenuo.

342. Vijeće ovakvo objašnjenje svjedoka nalazi neubjedljivim, naime, očigledno je da je svjedok i u predmetu *Rajak* pred Kantonalnim sudom u Sarajevu svjedočio između ostalog i o događaju u kontejneru u Donjoj Lijesci i tom prilikom je konkretno pitan da li je tada u kontejner ulazila neka poznata osoba, ali isti tada ni u jednom kontekstu nije pomenuo Pantelić Miloša koga je, kako je sam svjedok potvrdio, dobro poznao jer su prve komšije, nego naprotiv kaže da u kontejner ulazi i udara ga osoba sa čarapom na glavi. Također, svjedok nije dao objašnjenje zašto je na zapisniku iz 2006. godine tvrdio da je kontejner u koji je došao bio prazan, dok je na glavnom pretresu tvrdio da je u njemu bio Hajdarević Munib.

343. Odbrana je vezano za ovu tačku optužnice saslušala svjedoke Rajak Novu i Čakar Muju. Svjedok Rajak Novo potvrdio je da je vidio Čakar Uzeira navedenog dana u kontejneru u Donjoj Lijeci, ali nije vidio bilo kakve povrede na njemu, niti mu je Uzeir rekao da ga je neko tukao, te je potvrdio da je zamolio komandira Marković Pericu da pusti Čakar Uzeira i tako je i bilo. Svjedok je također naveo da on te prilike nije vidio optuženog Pantelića koga inače poznaje, niti je vidio da Čakar Uzeira neko udara, niti je vidio povrede na njemu, a ni sam Čakar Uzeir mu nikada nije rekao da ga je neko te prilike tukao. Ovaj svjedok je potvrdio da je Čakar Uzeir svjedočio u predmetu koji se protiv njega vodio pred Kantonalnim sudom u Sarajevu i to je svjedočio u njegovu korist, upravo pominjući i ove događaje i ne sjeća se da je tada pominjao Pantelić Miloša u bilo kom kontekstu. Također, svjedok Čakar Mujo, koji je dalji rođak optuženog Čakar Uzeira i koji ga je viđao 1992. godine u naselju Crni Vrh tvrdi da mu isti nikad nije pričao da ga je neko tukao, odnosno da ga je tukao Pantelić Miloš.

344. Imajući u vidu da navedene razlike u iskazima svjedoka Čakar Uzeira koje se prije svega odnose na ključnu činjenicu - ko je osoba koja mu kritične prilike zadaje udarce, Vijeće nalazi da se samo na ovom iskazu, koji je nekonzistentan, neprecizan i neproverljiv, odnosno nije potvrđen iskazima drugih svjedoka, te je u suprotnosti je sa iskazom svjedoka Rajak Nove, ne može utvrditi odgovornost optuženog Pantelić Miloša za navedene radnje, zbog čega je istog usljed nedostatka dokaza, uz primjenu odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH, u odnosu na ovu tačku optužnice oslobodilo navedenih optužbi.

4. Progon mučenjem, zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem slobode i uništavanjem imovine u selima Holjaci, Kabernik i Osojnica - tačka 5.

oslobađajućeg dijela izreke presude

345. Tačkom 5. oslobađajućeg dijela izreke presude optuženi Pantelić Miloš oslobođen je optužbe da je izvršio progon civilnog bošnjačkog stanovništva lišenjem slobode odnosno zatvaranjem, mučenjem i uništavanjem imovine većih razmjera, na način pobliže opisan u izreci presude, tako što je u maju 1992. godine, zajedno sa više pripadnika srpske vojske i policije učestvovao u lišenju slobode preko dvadeset civila Bošnjaka iz sela Holijaci, Kabernik i Osojnica, kao i paljenju kuća u tim selima i to štale Arnautović Muje i kuće Podžić Alije, kao i zatvaranju i mučenju Šabanović Salke u osnovnoj školi u Orahovcima.

346. Tužilaštvo je na ove okolnosti saslušalo svjedoke Šabanović Salku, Cero Islama, Cero Jasmina i Bektaš Esada.

347. Obzirom da je ovom tačkom optužnice optuženom Panteliću na teret stavljeno da je izvršio progon kao djelo u osnovi zločina protiv čovječnosti i to lišenjem slobode odnosno zatvaranjem, mučenjem i uništavanjem imovine većih razmjera, to će Vijeće posebno analizirati njegovu odgovornost za svaku od tih radnji.

348. Prije svega, optuženom je stavljeno na teret da je dana 31. maja 1992. godine, zajedno sa više pripadnika srpske vojske i policije, napao sela Osojnica, Kabernik, Holijaci i Orahovci u opštini Višegrad, kojom prilikom su lišili slobode i zatočili preko dvadeset vojno sposobnih civila Bošnjaka.

349. Svjedočeći na navedene okolnosti, svjedoci Cero Jasmin i Cero Islam detaljno su opisali dolazak srpskih vojnika u selo Osojnicu, pretresanje kuća i odvođene civila, međutim ovi svjedoci su potvrdili da u tim trenucima nisu vidjeli optuženog Pantelić Miloša koga su od ranije dobro poznavali.

350. Svjedočeći na iste okolnosti, svjedok Šabanović Salko naveo je da je toga dana čuo pucjavu iz pravca Osojnice, nakon čega su u njegovo selo Kabernik došli vojnici i naredili im da izađu iz kuća. Njemu su prišla dvojica vojnika, obojica su imali masku na glavi, a jedan je imao imao crne kožne rukavice sa odrezanim prstima na rukama.¹²³ Povelili su ih dalje zajedno sa drugim mještanima i nakon što su došli u blizinu Butkovih stijena, vojnici su skinuli čarape sa glave i tada je svjedok prepoznao Pantelić Miloša koga je poznao od ranije i Tanasković Nenada koga je takođe poznao.¹²⁴

351. Međutim, svjedočeći na iste okolnosti u toku istrage, na zapisnik pred Državnom agencijom za istrage i zaštitu od 17.01.2008. godine, svjedok Šabanović je potpuno drugačije govorio o osobama koje ga odvođe iz kuće, pa je tada naveo da je pred njegovu kuću tada došlo pet do šest srpskih vojnika, tada ne govori da je iko od tih vojnika imao masku na glavi, nego naprotiv navodi da je pred kućom odmah prepoznao

¹²³ Transkript saslušanja svjedoka Šabanović Salke od 12.03.2013. godine, strana 8.

¹²⁴ Navedeni transkript, strana 12.

Tanasković Nenada, pri tome tvrdeći da je upravo on imao kožne rukavice na rukama, a da je Pantelić Miloš bio prisutan i da je bio u civilu.¹²⁵

352. Pokušavajući objasniti navedene razlike na glavnom pretresu svjedok je izjavio *"moguće da sam ih zamjenio, ali nije, Pantelić je imao rukavice...moguće da sam ih zamjenio"*.¹²⁶

353. Odgovarajući dalje na pitanja na glavnom pretresu, da li je siguran da su sve vrijeme puta od kuće pa do Butkovih stijena sa njima bile iste osobe sa maskama ili su se usput mijenjali, svjedok je odgovorio *"dolazili su, mijenjali se, išli su neki po selima, neki su prolazili kraj nas..."*¹²⁷, te je, pojašnjavajući kako je onda znao da je ta osoba koja je na Butkovim stijenama skinula masku i koju je prepoznao kao Pantelića, bila i ispred njegove kuće, svjedok je odgovorio da to zna jer je osoba koja mu prilazi ispred kuće imala rukavice na rukama, a rukavice je imao i taj što je skinuo masku.

354. Vijeće nije prihvatilo iskaz svjedoka Šabanović Salke u ovome dijelu, nalazeći da je isti kontradiktoran sa njegovim iskazom iz istage u pogledu ključne činjenice, da li je optuženi Pantelić osoba koja ga kritične prilike izvodi iz kuće i dalje sprovodi, a isti je u suprotnosti i sa iskazima drugih svjedoka koji su svjedočili na ove okolnosti.

355. Tako svjedoci Cero Jasmin i Cero Islam navode da vide trenutak kada je Šabanović Salko pridružen koloni i vide da ga dovode nepoznati vojnici, dakle među njima ne vide Pantelić Miloša koga inače poznaju, te su saglasni da niko od vojnika koji su bili u pratnji toga dana, nije imao masku na licu, a svjedok Cero Islam navodi i da je većina vojnika taj dan imala rukavice sa odrezanim prstima na rukama, a što je u potpunoj suprotnosti sa iskazom svjedoka Šabanovića, koji je tvrdio da je samo Pantelić taj dan nosio rukavice i da je upravo po tome bio siguran da je to on kad je skinuo masku sa lica.

356. Također, svjedok Bektaš Esad opisao je način na koji je on odveden iz sela Osojnica, ali on nije poznavao vojnike koji ih odvode, a svjedok Tufekčić Junus je svjedočio je da je čuo da su u odvođenju bošnjačkog stanovništva iz sela Orahovaci i Holijaci učestvovali Zečević Sloba i Racković, a nije čuo da su pominjali da je i Pantelić u tome učestvovao. Imajući u vidu navedeno, Vijeće nije moglo, van razumne sumnje, utvrditi odgovornost optuženog Pantelića za navedene radnje.

357. Nadalje, optuženom Panteliću stavljeno je na teret da je istog dana, na način bliže opisan u izreci presude, počinio progon *uništavarjem imovine većih razmjera* na način da je učestvovao u paljenju kuća Bošnjaka i to konkretno štale Arnautović Muje u naselju Počivale i kuće Podžić Alije u naselju Jabukovac.

¹²⁵ Transkript saslušanja svjedoka Šabanović Salke od 19.03.2013. godine, strana 14.

¹²⁶ Navedeni transkript, strana 14.

¹²⁷ Navedeni transkript, strana 29.

358. Na ove okolnosti svjedočili su svjedoci Šabanović Salko, Cero Islam, Cero Jasmin i Bektaš Esad. Nakon detaljne analize iskaza ovih svjedoka i njihovog dovođenja u međusobnu vezu, Vijeće je nesporno utvrdilo da su civili Bošnjaci koji su navedenog dana izvedeni iz svojih kuća i sprovedeni u grupi putem kroz navedena sela, naišli i vidjeli da gore brojne kuće Bošnjaka, međutim nema jasnih i pouzdanih dokaza o radnjama i ponašanju optuženog Pantelića u navedenim situacijama.

359. Naime, svjedoci Šabanović Salko, Cero Islam i Cero Jasmin, koji poznaju optuženog Pantelića i koji su su kritične prilike svo vrijeme bili zajedno dok ih provode kroz sela i gledaju kako gore kuće, daju različite iskaze u pogledu ponašanja i radnji optuženog Pantelić Miloša u datim situacijama.

360. Tako svjedok Šabanović Salko navodi da je vidio optuženog Pantelića u toku kretanja grupe civila i to ga vidi na Butkovim stijenama kada je skinuo masku koju je nosio na licu, dok niko od drugih svjedoka ne pominje da je bilo ko od pratilaca imao masku na licu u bilo kom dijelu puta, čak to izričito negiraju na direktan upit na glavnom pretresu.

361. Također, svjedok Šabanović navodi da su u putu naišli na zapaljenu kuću Arnautović Muje, ali da on ne zna niti je vidio ko je zapalio istu.¹²⁸

362. Saglasno njemu i svjedok Cero Jasmin je potvrdio da su, prolazeći kroz selo, naišli i vidjeli da gori kuća Arnautovića, ali da on ne zna ko je istu zapalio¹²⁹, dok svjedok Cero Islam, koji je bio zajedno s njima, tvrdi da je vidio kako Pantelić Miloš prilazi štali i kako je ona poslije planula.¹³⁰

363. Dakle, dva svjedoka su izjavila da su vidjela da je kuća već gorjela kad su oni naišli i potvrđuju da oni nisu vidjeli ko je istu zapalio, dok je treći svjedok, koji je bio zajedno s njima, izjavio kako je kuća planula kasnije, odnosno tek nakon što je Pantelić Miloš otišao u pravcu kuće, što je on i vidio. Kako je iskaz svjedoka Cero Islama ostao usmaljen, odnosno isti je u suprotnosti sa iskazima svjedoka Šabanović Salke i Cero Jasmina, to Vijeće samo na osnovu tog iskaza nije moglo utvrditi odgovornost optuženog za ovu radnju.

364. Iskazi ovih svjedoka različiti su i po pitanju okolnosti u kojima je zapaljena kuća Podžić Alije. Tako, svjedok Šabanović uopšte ne pominje da je vidio da gori kuća Podžića, nego samo uopšteno kaže da vidi usput dosta zapaljenih kuća ali ne zna ko ih je zapalio, svjedok Cero Islam navodi da je, dok su prolazili, vidio dim kod kuće Podžić Alije¹³¹, ali on ne zna ko je zapalio, dok svjedok Cero Jasmin, koji je svo vrijeme bio zajedno sa njima, navodi da je vidio da je Pantelić polio ovu kuću benzinom, a da je neko

¹²⁸ Transkript saslušanja svjedoka Šabanović Salke od 12.03.2013. godine, strana 11.

¹²⁹ Transkript saslušanja svjedoka Cero Jasmina od 26.03.2013. godine, strana 50.

¹³⁰ Transkript saslušanja svjedoka Cero Islama od 19.03.2013. godine, strana 45.

¹³¹ Transkript saslušanja svjedoka Cero Islama od 19.03.2013. godine, strana 43.

drugi zapalio.¹³² Pri tome, svjedok Cero Jasmin tvrdi da su njegov brat Islam i Bektaš Esad bili prisutni kad je zapaljena kuća Podžića i to su mogli vidjeti, dok ovi svjedoci tvrde suprotno. Očigledno je da je ikaz svjedoka Cero Jasmina ostao usamljen i nepotkrijepljen iskazima svjedoka Cero Islama i Bektaš Esada, te se samo na njemu nije mogla utvrditi odgovornost optuženog Pantelića za navedene radnje.

365. Svjedok Bektaš Esad također je svjedočio na navedene okolnosti, međutim ovaj svjedok nije poznavao optuženog Pantelića, što jasno proizilazi iz njegovog svjedočenja na glavnom pretresu.¹³³ Ovaj svjedok je također potvrdio da je, dok su prolazili kroz navedena mjesta vidio dim iz pravca kuća, ali on nije vidio ko je zapalio te kuće, samo je potvrdio da je, kad su došli na Počivale, vidio da je Tanasković Nešo zapalio kuću nekog šumara i to opisuje na način da je Tanasković sa još jednom osobom otišao motorom do te kuće i zapalio je.

366. Za Vijeće nije sporna činjenica da je kritične prilike zapaljeno i izgorjelo više kuća Bošnjaka, među kojima i štala Arnautović Muje i kuća Podžić Alije, također svjedoci su naveli da vide optuženog Pantelića u pojedinim momentima tokom njihovog kretanja kroz navedena mjesta, međutim na osnovu iskaza ovih svjedoka koji su međusobno kontradiktorni, odnosno nisu saglasni u pogledu bitne činjenice, odnosno učešća optuženog Pantelića u konkretnim radnjama, Vijeće nije moglo utvrditi njegovu odgovornost van razumne sumnje.

367. Optuženi Pantelić teretio se i za *zatvaranje* civila u osnovnoj školi u Orahovcu i *mučerja* Šabanović Salke u školi u Orahovcima. Svjedočeći na navedene okolnosti, Šabanović Salko je na glavnom pretresu naveo da je za vrijeme boravka u školi u Orahovcu dva puta vođen u prostoriju u podrumu gdje je ispitivan o naoružanju i tom prilikom ga je Pantelić udario šakom dva-tri puta, od kojih udaraca su mu izbijena dva zuba, nakon toga je vraćen u prostoriju na spratu, da bi ga opet naredno jutro izveli u istu prostoriju gdje ga Pantelić, ponovo udara šakom par puta u lice.

368. Međutim, svjedočeći na iste okolnosti 2007. godine u predmetu Tanasković¹³⁴, ovaj svjedok je izjavio da je optuženi Pantelić Miloš bio među osobama koje su ga uvele u prostoriju, ali ga ne navodi kao osobu koja mu zadaje udarce, nego tvrdi da ne zna ko ga je udario. Na istom zapisniku svjedok je dalje svjedočio da su u toj prostoriji bili prisutni i Pantelić, Tanasković, Jovica i Brane Lakić, te je izričito naveo da ga niko od njih nije udario, navodeći da je tu bilo još onih koji su ga udarali ali ne želi da kaže ko su, jer se mora vratiti u svoj grad.¹³⁵

369. Nakon što su mu prezentovane navedene razlike svjedok je bio izričit da ga je Pantelić udario kritične prilike, da su mu najviše od toga ispali zubi i da on nikada nije

¹³² Transkript saslušanja svjedoka Cero Jasmina od 26.03.2013. godine, strana 48., 68.

¹³³ Transkript saslušanja svjedoka Bektaš Esada od 26.03.2013. godine, strana 30., 35.

¹³⁴ Transkript iz predmeta Tanasković Nenad, broj X-KR-05/165 od 20.3.2007. godine, predloženi svjedoku Šabanović Salki na glavnom pretresu održanom dana 19.03.2013. godine (str.17. i18.)

¹³⁵ Transkript saslušanja svjedoka Šabanović Salke od 12.03.2013. godine, strana 15.

rekao da ga on nije udarao, te je naveo da za neke za koje je znao da su ga udarali nije htio da kaže, a za Pantelića zna i hoće da kaže, jer ga je u jednoj drugoj prilici, kada je došao pred njegovu kuću uvrijedio i udario pred ženom i djecom, što je svjedoku teško palo.¹³⁶

370. Imajući u vidu da navedene razlike u iskazima ovog svjedoka koje se prije svega odnose na ključnu činjenicu, ko je osoba koja mu kritične prilike nanosi udarce, te cijeneći činjenicu da se radi o svjedoku koji je dobro poznao optuženog, a ne navodi ga kao osobu koja mu zadaje udarce u svom iskazu iz 2007. godine, kada prvi put svjedoči na ove okolnosti i kada je njegovo sjećanje na navedeni događaj sigurno bilo svježije i potpunije, Vijeće nalazi da se samo na iskazu ovog svjedoka koji je nekonzistentan, neprecizan i neprovjerljiv, odnosno nije potvrđen iskazima drugih svjedoka, ne može utvrditi odgovornost optuženog Pantelić Miloša za navedene radnje.

371. Za Vijeće nije sporno da je Šabanović Salko kritične prilike izvođen iz prostorije i da su mu tom prilikom naneseni udarci, koju činjenicu su potvrdili i svjedoci Cero Islam i Cero Jasmin koji su vidjeli da je isti vraćen u prostoriju sa modricama i krvavim tragovima po licu, ali ovi svjedoci nisu vidjeli ko mu je zadao te udarce, niti im je Šabanović Salko ikada pričao o tome. Također, svjedok Čakar Mujo koji je dobro poznaje Šabanović Salku i koga je viđao posle rata, nije potvrdio da mu je je isti ikada pričao ko ga je zlostavljao.

372. Da bi se odluka Vijeća mogla temeljiti na iskazu samo jednog svjedoka, onda taj iskaz mora biti takav da ne ostavlja ni najmanju sumnju u njegovu tačnost i istinitost, međutim iskaz svjedoka Šabanovića, u ovom dijelu, nema takvu dokaznu snagu da bi se samo na osnovu njega mogla temeljiti osuđujuća presuda.

373. Takođe, nije sporno da se optuženi Pantelić, kritične prilike nalazio oko škole u Orahovcima kada su dovedeni civili, koju činjenicu su potvrdili i svjedoci odbrane Trifković Momčilo i Trifković Boško koji su naveli da su te prilike, bili raspoređeni na održavanju linija iznad škole i da su vidjeli da su u školu dovedeni neki civili koji su tu prenoćili, te potvrđuju da su kod škole vidjeli i Pantelića Miloša, međutim ovi svjedoci ne navode da su vidjeli da je optuženi Pantelić poduzimao bilo kakvu radnju prema ovim civilima, niti su drugi svjedoci to potvrdili.

374. Također, Tužilaštvo je ovom tačkom optužnice, optuženom Panteliću na teret stavilo progon *zatvararjem*, na način da je zajedno sa drugim pripadnicima vojske i policije *„zatočene civile muškarce bez ikakvog pravnog osnova zatočio u učionicu osnovne škole u Orahovcima...“*. Iz ovakvog činjeničnog opisa ne proizilaze bilo kakve radnje optuženog kojima je on doprinio protivpravnom zatvaranju civila, a imajući u vidu da nije dokazano njegovo učešće u radnjama koje su prethodile zatočavanju civila u osnovnu školu u Orahovcima, Vijeće nije imalo osnova za utvrđivanje njegove odgovornosti niti po ovom osnovu.

¹³⁶ Transkript saslušanja svjedoka Šabanović Salke od 12.03.2013. godine, strana 33.

375. Dakle, ovom tačkom optužnice Tužilaštvo je optuženom Panteliću stavilo na teret više radnji izvršenja krivičnog djela progona i to: lišenjem slobode, zatvaranjem, mučenjem i uništavanjem imovine većih razmjera, međutim na osnovu provedenih dokaza, Vijeće nije moglo van razumne sumnje utvrditi njegovu odgovornost, odnosno, u ovom slučaju, radi se samo o indicijama koje ne predstavljaju takav zatvoren krug iz kojeg se može van razumne sumnje izvesti takav zaključak koji bi ujedno isključivao svaku drugu mogućnost, ili na osnovu koje bi bio oglašen krivim, iz kojeg razloga ga je Vijeće, vodeći se principom *in dubio pro reo*, i oslobodilo optužbe za navedene radnje.

376. Poštujući citirani zakonski princip Sud je usljed nedostatka dokaza, uz primjenu odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH donio oslobađajuću presudu.

5. Progon zatvaranjem u selu Kabernik - tačka 6. oslobađajućeg dijela izreke presude

377. Tačkom 6. oslobađajućeg dijela izreke presude Vijeće je optuženog Pantelić Miloša oslobodilo od optužbe da je počinio progon civilnog bošnjačkog stanovništva *zatvaranjem*, tako što je u 12. juna 1992. godine u selu Kabernik u opštini Višegrad učestvovao u lišenju slobode civila Tvrtković Hameda i njegovog sina Tvrtković Huseina.

378. Na ove okolnosti salušani su svjedoci, očevici događaja, i to: M-2, Tvrtković Himzija i Tvrtković Rašid, te je pročitana iskaz svjedokinje Aličehić Derviše.

379. Svjedok "M-2" na glavnom pretresu opisuje dešavanja u selu Kabernik dana 12. juna 1992. godine, te navodi da je toga dana bila kod komšija Čančara u blizini svoje kuće kada je naišla grupa srpskih vojnika sa vozilom TAM žute boje, koji su nju i komšije Mameledžija Esada, Čančar Omera, Čančar Aliju i Čančar Besimu, utjerali na karoseriju kamiona, te ih odveli do njene kuće, gdje su u vozilo također utjerani Tvrtković Hamed i Tvrtković Husein, dok je nju Racković Vito, kako svjedokinja opisuje "bacio sa kamiona" i u tom trenutku je vidjela Pantelić Miloša, koga poznaje iz škole i zna da je živio u naselju Okolište, pa objašnjava: *"..ja sam njega vicjela u momentu kad me Vito bacio odozgo sa kamiona, on mi je došao na facu..imao je poluautomatsku pušku u ruci..ja sam se izgubila tada, ništa nisam znala...oni su se pokupili, otišli, pucaju, vrište, rjevaju"*.¹³⁷ Objasnjavajući šta je Pantelić Miloš radio u trenutku kada ga ona vidi, svjedokinja navodi: *"stcji, normalno stcji, ništa drugo"*¹³⁸ *....gledao je, ma muklo je gledao, izgubjeno.."*, te navodi da Pantelić nije poduzimao bilo kakvu radnju prema licima ispred njene kuće.¹³⁹

¹³⁷ Transkript saslušanja svjedoka "M-2" od 23.04.2013. godine, strana 45.

¹³⁸ Navedeni transkript, strana 46.

¹³⁹ Navedeni transkript, strana 68.

380. Odbrana je prezentovala svjedoku zapisnik iz istrage pred Tužilaštvom BiH od 07.08.2012. godine¹⁴⁰ u kome je svjedokinja, kada je nabrajala srpske vojnike koji su bili na kamionu, navela Racković Vitu, Boška i Trifunović Nenada, Zečević Milana, Jovana i Stanimira, dok je za Pantelić Miloša izjavila da ga ona lično nije vidjela, ali je čula od drugih da je i on bio. Pojašnjavajući navedene razlike svjedokinja je izjavila da je ona tada bila u velikom strahu, da je bila potpuno izgubljena i da ona Pantelića ne vidi na kamionu nego kako stoji pored kamiona.

381. Vijeće je, nadalje, nakon što je našlo da su ispunjene zakonske pretpostavke iz odredbe člana 273. stav 2. ZKP BiH, na glavnom pretresu održanom dana 10.12.2013. godine pročitao iskaz svjedokinje Aličehić Derviše dat pred Tužilaštvom BiH dana 24.08.2012. godine.¹⁴¹ Na navedenom zapisniku, svjedokinja Aličehić Derviša opisuje da vidi jedan žuti kamion kako prolazi kroz selo i nakon nekih pola sata se vraća iz pravca Čančara, a na njegovoj karoseriji vidi Mameledžija Esada, Čančar Omera, Čančar Aliju, Čančar Besimu i svjedokinju „M-2“. Kada se vozilo zaustavilo, čuje Racković Vitu kako naređuje Tvrtković Hamedu i Tvrtković Huseinu da se popnu na karoseriju vozila, a da svjedokinja „M-2“ siđe. Dalje navodi da je naređeno i Tvrtković Rašidu da se penje na kamion, ali on je rekao da ide po džemper i uspio je pobjeći. Na poseban upit, svjedokinja izjavljuje da je kritične prilike oko žutog kamiona, osim Racković Vite, vidjela i svoje komšije u maskirnim uniformama i naoružane Zečević Milana, Trifković Nešu, Zečević Slobodana i Pantelić Miloša, za kojeg navodi da ga je od ranije poznavala jer je živio u selu Okolište.¹⁴²

382. Odbrana je, vezano za ovu tačku optužnice saslušala svjedoke Tvrtković Himziju i Tvrtković Rašida, koji su bili prisutni ispred kuće, kada su kritičnog dana na karoseriji kamiona odvedeni njihovi najbliži srodnici Tvrtković Hamed i Tvrtković Husein.

383. Svjedokinja Tvrtković Himzija, čiji su muž i sin odvedeni kritičnog dana, navodi kako je tog dana bila u svojoj kući u selu Kabernik, zajedno sa mužem Hamedom, sinovima Huseinom i Harisom i djeverom Tvrtković Rašidom. Sjeća se da je na žutom kamionu bilo pet ili šest lica, od kojih je prepoznala Marković Mladena, Marković Ristu i izvjesnog obučara iz Višegrada kojeg su zvali Cigo, kamion je produžio dalje, da bi se kasnije vratio i na njemu je vidjela civile Mameledžija Esada, Čančar Omera, Čančar Aliju, Čančar Besimu i svjedoka „M-2“, koju je Vito skinuo s kamiona, a naredio je svjedokinjom mužu Hamedu i sinu Huseinu da se popnu. Isto je naredio i Tvrtković Rašidu, njenom djeveru, koji ih je zamolio da ode u kuću da se obuče, te je tako i uspio pobjeći. Potvrdila je da nikada nije saznala za sudbinu svoga muža i sina.

384. Ova svjedokinja je potvrdila da je dobro poznavala Pantelić Miloša još od djetinjstva, ali ga ne vidi te prilike među ostalim vojnicima. Na direktan upit branioca, da li

¹⁴⁰ Navedeni transkript, strana 59.

¹⁴¹ Dokaz Tužilaštva BiH broj T-40

¹⁴² Zapisnik o saslušanju svjedoka Aličehić Derviše broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 24.08.2012. godine, strana 5. i 6.

među vojnicima koji su se tu nalazili vidi Pantelić Miloša svjedokinja navodi: *"nisam ga vicjela, nje bio uopšte tada...ne mogu reći da sam ga vicjela kad nisam."*¹⁴³

385. Svjedok Tvrtković Rašid, brat nestalog Tvrtković Hameda, svjedoči da je kritičnog dana bio pred bratovom kućom, vidio je da dolazi kamion iz sela Čančari i da su na kamionu Racković Vito, izvjesni Marković i još drugih lica kojima ne zna imena. Ističe kako je Vito naredio njegovom bratu Hamedu, bratiću Huseinu i njemu da se popnu na kamion, on je zamolio da ode do kuće da uzme džemper, te je uspio pobjeći kroz voćnjak.¹⁴⁴

386. Ovaj svjedok potvrđuje da je poznao Pantelić Miloša još kao dijete i tvrdi da ga nije vidio tog dana među vojnicima ispred kuće. Obzirom da je svjedok izjavio da je negdje '80-ih godina odselio iz Kabernika i da od tada nije imao kontakt sa Pantelićem, upitan je da se izjasni da li je znao kako je izgledao Pantelić 1992. godine i da li bi ga mogao prepoznati da ga je tada vidio, svjedok je izjavio *"kako da ga ne bi prepoznao, ako nije bio maskiran, pa kako ga ne bi prepoznao, ja bi ga prepoznao tu"* na dalje pitanje da li je iko od prisutnih vojnika bio maskiran svjedok potvrđuje da nije.¹⁴⁵

387. Nakon analize iskaza navedenih svjedoka, Vijeće je nesporno utvrdilo da su navedenog dana iz svoje kuće u selu Kabernik odvedeni civili Tvrtković Hamed i njegov sin Tvrtković Husein, međutim Vijeće se i ovaj put suočilo sa nedostatkom dokaza u pogledu tvrdnji da je optuženi Pantelić Miloš osoba koja je učestvovala u njihovom lišenju slobode i koja je bila sa njima na kamionu kada su odvedeni u pravcu Donje Lijeske od kada im se gubi svaki trag.

388. Naime, Vijeće je poklonilo vjeru iskazima svjedoka Tvrtković Himzije i Tvrtković Rašida da kritičnog dana ispred njihove kuće, u trenutku kada su odvedeni Tvrtković Hamed i Husein, nije bio prisutan optuženi Pantelić, obzirom da su isti, po ocjeni Vijeća, uvjerljivi, jasni, pouzdani i međusobno saglasni. Oni jasno potvrđuju da vide sva događanja ispred kuće kritičnog dana, njihova pažnja je bila usmjerena upravo prema vojnicima koji su prisutni oko vozila i saglasno potvrđuju da među njima ne vide Pantelić Miloša koga su dobro poznavali još od djetinjstva. Ovi svjedoci nisu imali nikakvog razloga da štite optuženog Pantelića, tim prije, to su taj dan odvedeni bliski članovi njihove porodice o kojima, nakon tog dana nemaju nikakva saznanja. Za Vijeće je posebno bilo upečatljivo svjedočenje svjedokinje Tvrtković Himzije koja, iako zna da se optuženi Pantelić tereti da je kritičnog dana učestvovao u odvođenju njenoga muža i sina, ne želi svjedočiti drugačije od onoga što je vidjela pa navodi *"jesam, poznavala sam ga od djetinjstva, znala ga Boga mi, a tada nje bio"*.¹⁴⁶

389. Nasuprot tome, Vijeće nije poklonilo vjeru iskazima svjedoka "M-2" i Aličehić Derviše u dijelu koji se tiču njihove tvrdnje da su kritične prilike vidjele optuženog

¹⁴³ Transkript saslušanja svjedokinje Tvrtković Himzije od 04.03.2014. godine, strana 12. i 14.

¹⁴⁴ Transkript saslušanja svjedoka Tvrtković Rašida od 03.12.2013. godine, strana 27.

¹⁴⁵ Transkript saslušanja svjedoka Tvrtković Rašida od 03.12.2013. godine, strana 34.

¹⁴⁶ Transkript saslušanja svjedokinje Tvrtković Himzije od 04.03.2014. godine, strana 14.

Pantelić Miloša. Naime, svjedokinja "M-2" tvrdila je da je optuženog Pantelića vidjela samo u jednom trenutku kada je Vito "baca sa kamiona" i pri tome opisuje da je u tom trenutku bila izgubljena i da nije znala za sebe, iz kojeg razloga Vijeće nalazi da ista nije mogla u tako kratkom trenutku i u takvom stanju straha i izgubljenosti sa sigurnošću prepoznati da se radilo upravo o optuženom Panteliću. Također, svjedokinja Aličehić Derviša samo u jednom trenutku pominje da je pored kamiona vidjela optuženog Pantelića, ne opisujući šta je on u tom trenutku radio ili kako se ponašao, a kako je iskaz ove svjedokinje samo pročitao na glavnom pretresu, dakle ista se nije mogla unakrsno ispitati na navedene okolnosti, a isti je neprecizan i konfuzan, to mu Vijeće nije moglo pokloniti vjeru i svoju odluku temeljiti na istom. Također, iskazi ove dvije svjedokinje u suprotnosti su sa iskazima svjedoka Tvrtković Himzije i Tvrtković Rašida kojima je Vijeće poklonilo vjeru.

390. Zbog svega naprijed navedenog, Vijeće je, rukovodeći se principom *in dubio pro reo*, uz primjenu odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH donio oslobađajuću presudu i optuženog Pantelić Miloša oslobodilo optužbe za navedene radnje.

6. Progon uništavanjem imovine u selu Kabernik- tačka 7. oslobađajućeg dijela izreke presude

391. Tačkom 7. oslobađajućeg dijela izreke presude optuženi Pantelić Miloš oslobođen je optužbe da je u drugoj polovini juna 1992. godine u selu Kabernik učestvovao u paljenju kuće Tufekčić Junusa i time počinio progon - *uništavanje imovine većih razmjera*.

392. Tužilaštvo BiH je na navedene okolnosti saslušalo svjedoka-oštećenog Tufekčić Junusa. Ovaj svjedok je na glavnom pretresu naveo da je sa porodicom i ostalim mještanima napustio selo Kabernik 18. juna 1992. godine, da bi se nakon dva do tri dana vratio kako bi uzeo namirnice. Tom prilikom je vidio dolazak pet srpskih vojnika iz pravca Donje Lijeske, među kojima je prepoznao i optuženog Pantelić Miloša, koga je znao kao Pantu i poznavao mu je roditelje i brata.¹⁴⁷

393. Svjedok dalje navodi da je ove vojnike posmatrao iz svoje bašte s udaljenosti od nekih 150 metara od kuće, vidio je da su sa sobom imali oružje i "koktele", te da obilaze oko njegove kuće, nakon čega su ispalili tri do četiri rafala u kuću dozivajući: "*Juka, hej' da vidiš kako ti gori*", zatim su bacali zapaljive "koktele" i bombe, usljed čega je kuća i zapaljena.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Transkript saslušanja svjedoka Tufekčić Junusa od 26.02.2013. godine, str. 9. i 10

¹⁴⁸ Transkript saslušanja svjedoka Tufekčić Junusa od 26.02.2013. godine, strana 33.

394. Upitan od strane odbrane na glavnom pretresu da pojasni sa koje je tačno udaljenosti sve ovo posmatrao, svjedok je izjavio da je sve ovo gledao sa udaljenosti nekih 70 metara iz bašte pored kuće, a nakon što je branilac optuženog Pantelić Miloša svjedoku predočio njegovu izjavu iz istrage iz 2010. godine u kojoj je naveo da je sve ovo posmatrao sa udaljenosti od preko 500 metara, iz šume iznad Kabernika sa lokaliteta Hrida, svjedok je izjavio da je to tada pogrešno napisano u zapisniku, a da su Hridi "širok pojam".¹⁴⁹

395. Vezano za sadržaj izjave iz 2010. godine, odbrana je saslušala kao svjedoke Selimović Sulejmana i Fuks Davora, istražitelje Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) koji su uzimali navedenu izjavu od ovog svjedoka 2010. godine i isti su potvrdili da su doslovno unosili u zapisnik ono što je svjedok rekao, te potvrdili da je svjedok tada izjavio da je sve to posmatrao sa udaljenosti preko 500 metara.¹⁵⁰

396. Odbrana je kao svjedoka na ove okolnosti pozvala Mirković Nenada čija se kuća nalazi u neposrednoj blizini kuće Tufekčić Junusa i koji je bio u dobrim odnosima sa istim, što je potvrdio i sam svjedok Tufekčić na glavnom pretresu, navodeći da je sa Mirković Nenadom prvi komšija, da su uvijek bili u dobrim odnosima, da mu je upravo on savjetovao da se jedno vrijeme skloni od kuće jer ga ne može zaštititi od paravojnih formacija koje dolaze, te da u i nakon rata ostali u dobrim odnosima.

397. Svjedok Mirković je potvrdio da je bio prvi komšija sa Tufekčić Junusom, da su zajedno čuvali straže, da mu je, kad su se pojavile paravojne formacije rekao da ide jer više nije sigurno. Junus ga je poslušao i otišao je. Dalje navodi da je tog dana vidio dokazak nekog vozila na kome je bilo sedam do osam nepoznatih vojnika, zaustavili su se ispred Junusove kuće, čuo je neku galamu i lupu i pretpostavio da su provalili u kuću, nije čuo pucnjavu niti bombe, samo je nakon nekih pola sata vidio da gori krov Junusove kuće. To vozilo sa vojnicima je krenulo i zaustavilo se pred njegovom kućom, vojnici su sišli sa vozila, bili su u maskirnim odjelima i namazani, tražili su da se predstavi i pitali je li Srbin, a među njima nije bio Pantelić Miloš.

398. Svjedoci Trifković Boško, Šabanović Salko i Cero Islam potvrdili su da poznaju Tufekčić Junusa, da znaju da je njegova kuća zapaljena u junu 1992. godine i da je izgorjela, ali ovi svjedoci nemaju bilo kakva saznanja o tome ko je učestvovao u paljenju iste, niti im je Junus ikada o tome pričao.

399. Iz iskaza navedenih svjedoka nesporno je da je utvrđeno da je kuća Tufekčić Junusa zapaljena i da je ista izgorjela, međutim, dokazi Tužilaštva nisu bili takvog kvaliteta koji bi Vijeću omogućili da, van razumne sumnje, donese zaključak u pogledu činjenice da je i optuženi Pantelić Miloš učestvovao u paljenju iste. Naime, ako se odluka Suda temelji na iskazu samo jednog svjedoka, onda taj iskaz mora biti takav da ne

¹⁴⁹ Transkript saslušanje svjedoka Tufekčić Junusa od 09.04.2013. godine, str. 53. i 54.

¹⁵⁰ Transkript saslušanja navedenih svjedoka od 18.02.2014. godine, str. 33. i 34.

ostavlja ni najmanju sumnju u njegovu tačnost i istinitost, što nije slučaj sa iskazom svjedoka Tufekčić Junusa.

400. Iskaz ovog svjedoka u odlučujućim dijelovima nije konzistentan, jasan i uvjerljiv, svjedok u svojim iskazima navodi različita mjesta odakle posmatra dešavanja ispred svoje kuće i paljenje iste, pa nekada navodi da je to posmatrao iz bašte pored svoje kuće sa udaljenosti od 70 metara, nekada sa udaljenosti od 150 metara, a u prvom iskazu iz istrage iz 2010. godine naveo je da je sve ovo posmatrao iz šume iznad Kabernika na lokalitetu Hridi sa udaljenosti preko 500 metara¹⁵¹, sa koje lokacije, kako tvrdi svjedok Mirković, nije mogao vidjeti dešavanja oko kuće. Imajući u vidu da iskaz svjedoka Tufekčića nije provjerljiv, odnosno nije potkrijepljen iskazima drugih svjedoka, te je u suprotnosti sa iskazom svjedoka Mirković Nenada, to Vijeće na osnovu samo tog iskaza nije moglo utvrditi krivicu optuženog Pantelić Miloša, iz kojeg razloga ga je Vijeće, vodeći se principom *in dubio pro reo* uz primjenu odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH donijelo oslobađajuću presudu i optuženog Pantelić Miloša oslobodilo optužbe za navedene radnje.

7. Progon prisilnim preseljenjem i zatvaranjem bošnjačkog stanovništva sela Smriječje, Veletovo, Čengići, Žagre, Gornji i Donji Dubovik i Hanište - tačka 8. oslobađajućeg dijela izreke presude

401. Tačkom 8. oslobađajućeg dijela izreke presude optuženi Tasić Ljubomir, Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš su oslobođeni optužbe da su na način opisan u izreci presude, počinili progon civilnog bošnjačkog stanovništva *zatvaranjem* i *prisilnim presejerenjem*

402. Razmatrajući navode optužnice kojim se optuženi terete da su progon izvršili i *prisilnim presejerenjem*, Vijeće je krenulo od zakonske definicije prema kojoj je deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva zapravo prisilno iseljenje osoba sa teritorije na kojoj su zakonito prisutne, protjerivanjem ili drugim mjerama prisile, bez osnova dopuštenih po međunarodnom pravu.

403. Odbrana je u završnoj riječi isticala da odlazak bošnjaka konvojem 14.06.1992.godine iz Višegrada nije predstavljao prisilno preseljenje, nego se radilo o dobrovoljnom odlasku civila koji su prethodno izrazili želju da napuste svoja mjesta, navodeći da prilikom organizacije i odlaska bošnjaka nije bilo nikave prisile, te da je u organizaciji navedenog konvoja učestvovao Crveni krst, odnosno da se radilo o premještanju stanovništva iz razloga njihove bezbjednosti.

¹⁵¹ Transkript saslušanja svjedoka Tufekčić Junusa od 09.04.2013. godine, strana 55.

404. Suprotno tome, Vijeće nalazi da iz provedenih dokaza nesporno proizilazi da je bošnjačko stanovništvo sela Smriječje, Veletovo, Čengići, Žagre, Gornji i Donji Dubovik i Hanište, dana 14.juna 1992.godine prisilno raseljeno sa teritorije na kojoj su zakonito živjeli, na drugu lokaciju i to bez osnova dopuštenog po međunarodnm humanitarnom pravu.

405. Provedeni dokazi pokazuju da se radi o *premještarju pod prinudom* jer žrtve nisu imale stvarnog izbora osim odlaska. Na navedeno upućuju brojni dokazi o opštoj diskriminatornoj prijetnji, ograničavanju slobode kretanja, napadima na naselja žrtava, te dokazi o tome da je među žrtvama bilo opće poznato da su počinjeni drugi teški zločini.

406. Tako svjedok Spahić Ferid navodi da se nakon što je Užički korpus napustio Višegrad, u maju 1992. godine, bezbjedonosna situacija veoma pogoršala, muškarci su se skrivali po šumi, žene su ostajale u kući i povremeno su odlazile na pijacu u Višegrad, odakle su donosile informacije o ubistvima po Višegradu. Svjedok M4 takođe potvrđuje da je to vrijeme neka vojska prolazila kroz sela i palila kuće, zbog čega su bježali iz kuća i spavali po šumama. Takođe potvrđuje da su muslimani otpušteni sa posla, pa je tako i njen muž dobio otkaz, a uveden je i policijski sat.

407. Svjedok Tabaković Mirsada je navela da je radila u firmi "Alhos" do kraja maja 1992. godine, te opisuje da je, u to vrijeme, kod nje i drugih radnih kolega bio prisutan veliki strah jer su u firmu svakodnevno dolazili naoružani srpski vojnici a neki su nosili kokarde na glavi. Prilikom odlaska na posao nailazila je na pet, šest punktova gdje je bila legitimisana od strane naoružanih i uniformisanih muškaraca koji su joj upućivali prijetnje „*možete još kcji dan...nećete još dugo...plivat ćete niz Drinu*”. Svjedokinja dalje navodi da su uniformisana i naoružana lica svakodnevno dolazila i vršila prerese stanova, te odvodili muslimansko stanovništvo, najčešće muškarce, tako su 19. maja odvedeni njen suprug, djever i svekar, kao i komšije Zukić Džemail i Faruk, dok je njena komšinica Zukić Behija ubijena.

408. Svjedok Čelik Sabahudin je potvrdio da su jedne prilike kada je došao na posao, na portirnici umjesto portira bili naoružani ljudi, vidio je nekih spisak ljudi koji više nisu poželjni u firmi, promijenjen je direktor, umjesto muslimana postavljen je srbin. Prilikom dolaska na posao nailazio je na punkt na mostu u Višegradu, a lijevo od mosta je bio postavljen tenk. Svjedok dalje navodi da se svakodnevno moglo čuti o ubistvima i nestancima muslimana u Višegradu, te da je među mještanima nastala panika kad su čuli da je u mjestu Dragomilje iz autobusa kojim je stanovništvo prevoženo iz Višegrada prema Titovom užicu izvedeno oko petnaest muškaraca i ubijeno.

409. Stanovnicima drugih sela takođe je bilo poznato šta se desilo u mjestu Dragomilje. To je potvrdio i svjedok Čelik Meho, stanovnik sela Smriječje. On je opisao okolnosti pod kojima su se skrivali po šumama, te da je na njegovo selo pucano iz pravca sela Jagodinska Kosa, da bi 3.juna 1992.godine u njegovom selu ubijene njegova supruga i tri žene prezimena Čelik, a u zaseoku Bare ubijene su dvije žene prezimena Karaman.

410. Svjedok Mutapčić Mirsada opisala je pretres njene kuće u naselju Bikavac u Višegradu, a nakon što je jedanest muškaraca iz te ulice odvedeno iz svojih kuća, ona i njen suprug su odlučili da potraže sigurnost u selu Žagre gdje su živjeli njeni roditelji i braća sa porodicama. Svjedokinja dalje navodi da je njen suprug krenuo u pomoć svojim roditeljima, nakon što su 27. maja granatirana sela Turjak, Zlatnik i Zanožje, da bi istog dana bio odveden zajedno sa svojim ocem i komšijama, te je kasnije saznala da joj je suprug toga dana i ubijen. Njen otac, svjedok Karaman Ibrahim je naveo da su nakon napada na ova sela, kao i nakon spaljivanja susjednih sela Bare i Smrječje i ubistava u tim selima, osjećali stalnu opasnost jer nisu imali oružje, odnosno ono koje su imali su predali srpskim snagama.

411. Svjedok M-3 opisao je da je u selu Veletovo vladao veliki strah, znali su za dešavanja u Višegradu i nisu smjeli da idu u Višegrad. Čuli su za događaj u Dragomilju i ubistvo muškaraca, te su čuli da su u selu Smriječje ubijene i u svojim kućama zapaljene žene. Mještani su bili u stalnoj neizvjesnosti, te su pokušali da izađu sela, ali su bili su prinuđeni da se vrate jer je na njih pucano pri prelasku mosta. Svjedokinja Omerović Mula takođe je potvrdila da su dva puta mještani sela pokušali da izađu preko mosta ali su se oba puta vratili jer je na njih pucano i nisu mogli da prođu preko mosta.

412. Konačno, situaciju u kojoj su se našli neposredno prije odlaska iz sela, svjedok Spahić Ferid je opisao na sljedeći način:

„...mi smo bili u bezizlaznoj situaciji. Jednostavno više smo znali, ubistva se vrše masovna. Iza nas je gore granica Srbije, izgubili smo sve informacije prekidom ovih električnih žica...nikakve informacije nismo imali, tako da smo jednostavno, ta nas je šuma totalno iscrpila. I poslije ubistava žena u ovome selu, kad smo svi morali ići u šume i ojeca, i žene, i stari, i mladi i ta ishrana je postala totalno neadekvatna, tako da smo jednostavno bili psihološki gotovo uništeni“.¹⁵²

413. Jasno je iz svega navedog da su stanovnici tih sela bili u "bezizlaznoj situaciji" čime je isključena svaka dobrovoljnost njihovog odlaska i čime je njihovo preseljenje *obiježeno prisilom*. Na suprotan zaključak ne utiče činjenica da su tražeći izlaz i spas i sami izrazili spremnost i potrebu da izađu iz svojih sela u kojima su bili izloženi velikoj opasnosti, bez bilo kakve mogućnosti odbrane i zaštite osim skrivanja po okolnim šumama.¹⁵³

414. Iako je odbrana u toku postupka tvrdila suprotno, jasno je da za takvo premještanje nije bilo osnova u međunarodnom humanitarnom pravu, te je Vijeće odbacilo sve tvrdnje odbrane da se radilo o *pravno dopuštencji evakuaciji stanovništva*.

¹⁵² Strana 22 transkripta

¹⁵³ *Tužilac protiv Radoslava Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, *Presuda (PV)*, 1.9.2004, par. 569 : Predstavnici bosanskih Muslimana nekoliko puta su se sastali sa predstavnicima opštinskih vlasti bosanskih Srba i razgovarali o premještanju stanovnika bosanskih Muslimana iz Bosanskog Novog iz bezbjednosnih razloga, između ostalog i u Karlovac. Međutim, Pretresno vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati **otišli pod pritiskom, dakle ne svojom voljom, iako je to urađeno uz saradnju ili na insistiranje predstavnika bosanskih Muslimana.**"

415. Naime, nije dokazano da je za tako nešto bilo imperativnih vojnih razloga, niti su civili premješteni privremeno *unutar područja* pod kontrolom snaga koje su izvršile premještanje. Evakuacija iz humanitarnih razloga ne smije uključivati prebacivanje zaštićenih osoba *na mjesta izvan okupirane teritorije*, osim ako je fizički neizvedivo učiniti drugačije. Međutim, bosanski muslimani, koji su 14.juna autobusima izvezeni iz Višegrada, po razdvajanju vojno sposobnih muškaraca na Išerića Brdu, premješteni su u selo Kolakoviće, opština Olovo, odnosno na područje na teritoriji Bosne i Hercegovine koje u tom momentu nije bio pod kontrolom srpskih vojnih i civilnih snaga. Nakon što su na Išerića brdu izbačeni iz autobusa, a vojno sposobnim muškarcima zabranjen izlazak iz autobusa, stanovništvu je rečeno da idu u „*Aljinu državu*“, što je jasno ukazivalo da se više ne mogu vratiti u svoja mjesta življenja pod kontrolom snaga bosanskih srba.

416. Nadalje, kada se radi o stvarnoj evakuaciji, postoji obaveza vraćanja stanovništva po okončanju neprijateljstava, međutim, dokazi pokazuju da su sve njihove kuće uništene i spaljene. Atmosfera terora i progona bosanskih muslimana opštine Višegrad, u kojoj je i došlo do organizovanih odlazaka, dokazuje naprotiv, da je premještanje izvršeno u skladu sa dobro organizovanom politikom, čiji je cilj bio protjerati bosansko-muslimansko stanovništvo sa područja ove opštine, a u cilju stvaranja etnički čiste teritorije naseljene srpskim stanovništvom, na šta ukazuju brojni dokazi koji su analizirani prilikom analize opšteg elementa djela u prvom dijelu presude.

417. U to vrijeme Bosna i Hercegovina je bila država koju je formalno priznala međunarodna zajednica, pa su višegradski civili raseljeni unutar granica Bosne i Hercegovine, zbog čega se u skladu sa međunarodnim običajnim pravom njihovo premještanje karakteriše kao *prisilno rasejavanje*, a ne deportacija (mada u praksi ima i drugačijih stavova)¹⁵⁴.

418. Činjenica je da su u organizaciju prisilnog rasejavanja bile uključene i humanitarne organizacije, odnosno tadašnja opštinska organizacija Crvenog krsta. Međutim, suprotno navodima odbrane, Vijeće nalazi da ova činjenica ne utiče na zaključak da se radilo o pravno nedopuštenom preseljenju stanovništva. U vezi s naknadnom pravnom procjenom ponašanja neke od zaraćenih strana, pomoć humanitarnih organizacija nije faktor koji rasejavanje čini zakonitim¹⁵⁵

419. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće nalazi da su su premještanja bosanskih muslimana iz opštine Višegrad, bila protivzakonita.

¹⁵⁴ Interesi koji se nastoje zaštititi zabranom deportacije jesu pravo i očekivanje osoba da budu u mogućnosti ostati u svojim domovima i zajednicama bez upletanja od strane agresora, bio on iz iste ili druge države. Pretresno vijeće stoga smatra da je razlog za pripisivanje krivične odgovornosti *actus reus* prisilnog uklanjanja, u suštini iskorjenjivanja, pojedinaca sa teritorije i iz okruženja na kojima su se zakonski nalazili, u mnogim slučajevima decenijama i generacijama, a ne destinacija koja je posljedica takvog uklanjanja.” *Tužilac protiv Milomira Stakića*, predmet br. IT-97-24-T, *Presuda* (PV), 31.7.2003, par. 677:

¹⁵⁵ Par.683, presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu Stakić- broj IT-97-24-T od 31.07.2003.godine

420. Međutim, kada su u pitanju konkretni optuženi u ovom predmetu, na glavnom pretresu nisu izvedeni dokazi koji bi jasno i van svake sumnje ukazivali na odgovornost optuženih Tasića, Pantelića i Milisavljevića za takvo prisilno raseljavanje stanovništva.

421. Prije svega, Tužilaštvo u ovom postupku nije provodilo dokaze o tome koja je organizacija i koje civilne i vojne strukture su organizovale, osmislile i sprovele plan prisilnog preseljenja bošnjačkog stanovništva opštine Višegrad, niti je dokazivalo da su optuženi imali neku ulogu ili da su poduzimali određene radnje u tom pravcu.

422. Takođe, Tužilaštvo nije optužnicom teretilo optužene da su u inkriminisano vrijeme obavljali bilo kakvu rukovodnu funkciju (*de jure ili de facto*), nego im je stavljeno na teret da su određene radnje poduzimali kao vojnici, odnosno pripadnici jedinica vojske RS i to Višegradske brigade VP 7158, koje činjenice su nesporno dokazane tokom postupka, a iste ni odbrana optuženih nije osporavala.¹⁵⁶

423. Na osnovu provedenih dokaza Vijeće je našlo da je Tužilaštvo dokazalo, a što ni odbrana ovoga optuženog nije osporavala, da je optuženi Tasić Ljubomir bio prisutan na sastanku sa „predstavnicima bošnjaka“ u kafani „Rzavski bregovi“ dana 13.06.1992.godine, zatim da je bio prisutan u Bosanskoj Jagodini i na trgu u Višegradu pred polazak konvoja, međutim, Vijeće nije našlo dokazanim, van razumne sumnje, da je optuženi Tasić Ljubomir bio u pratnji konvoja nakon njegovog polaska iz Višegrada, odnosno da se nalazio na mjestu razdvajanja na Išerića brdu.

424. Ono što je bilo neophodno utvrditi jeste da li, iz onih radnji koje jesu dokazane i ponašanja optuženog na kojima Tužilaštvo temelji njegovu krivicu, kao i svih okolnosti pod kojima je preseljenje izvršeno, jasno proizilazi jedini mogući zaključak - da je preseljenje, koje u konačnici jeste bilo nedozvoljeno, odnosno suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, upravo *kao takvo* bilo obuhvaćeno i njegovim umišljajem, a u cilju ostvarenja progona nesrpskog civilnog stanovništva sa područja opštine Višegrad.¹⁵⁷

425. U pogledu tvrdnje tužilaštava da je optuženi Tasić na sastanku u kafani „Rzavski bregovi“ naredio iseljenje bošnjačkog stanovništva navedenih sela, Vijeće nakon analize provedenih dokaza nije moglo pouzdano zaključiti da se radilo o naređenju.

426. Naime, svjedok Spahić Ferid je objasnio kako je došlo do sastanka u kafani „Rzavski bregovi“ pa je naveo da su se, zbog teških uslova života i straha za svoju

¹⁵⁶ T-33- Obavještenje Administrativne službe, Odjeljenja za opštu upravu vojne evidencije opštine Višegrad o vojnom angaovanju Milisavljević Predraga, Pantelić Miloša Tasić Ljubomira i dr., broj: 03-831-14/12 od 05.07.2012. godine

¹⁵⁷ *Tužilac protiv Blagcja Simića i drugih, predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda (PV), 17. 10. 2003, par. 137: Značenje riječi "počinio", što je najviši stepen učešća u zločinu, nije sporno. Za zaključak o izvršenju potrebno je lično ili fizičko, neposredno ili posredno učešće optuženog u predmetnom krivičnom djelu, ili zaključak da je optuženi kriv za propust s jednakim ishodom ako se utvrdi da je imao obavezu činjenja i potrebno znanje. Neophodna mens rea je da je optuženi imao namjeru da se kao posljedica njegovog ponašanja dogodi krivično djelo.* (akcenat dodat naknadno)"

bezbjednost, dana 13.06.1992. godine, na Žegarskom mezarju iskupili bošnjaci sela Dobrun, Žagre i Okrugla da bi napravili dogovor „šta i kako dalje“. Tada je naišao komšija Đorđe Gacić u automobilu i kada ih je vidio zaustavio se i rekao im „*Ljudi etničko je čišćenje, imate konvkcje kcji su zakazani za sutra, imaju pravci Skopje, Olovo i Kladarj...Vidite šta se radi...Ima sastanak danas u Bosanskcj Jagodini u kafani „Rzavski bregovi“, biće Ljupko Tasić, ako hoćete da neko dođe na taj razgovor*“.¹⁵⁸ Svjedok Spahić je izjavio da Đorđe Gacić tada nije rekao da ga je bilo ko poslao da im ovo prenese, a on je ovo njegovo obraćanje shvatio kao želju da im pomogne.¹⁵⁹ Dogovoreno je da na sastanak krenu Spahić Ferid i Derviš Kasapović kao „predstavnici bošnjaka“ iz navedenih sela.

427. Navdeno potvrđuje i svjedok Čelik Meho koji je naveo da je 13. juna, čuo od žena iz sela Žagre da je došao Gacić Đorđe, komšija srbin, u kojeg su imali povjerenja i koji im je donosio hranu, te je rekao da po jedan muškarac iz sela *Smrječe i Žagre* trebaju otići kod Tasić Ljubomira u Jagodinu na dogovor. Svjedok navodi da je iz sela Žagre otišao Kasapović Derviš, a iz sela Smriječje Spahić Ferid.

428. O tome šta je tačno razgovarano na sastanku u kafani Spahić Ferid naveo je sljedeće :

„... rekao je da imaju ti konvkcji sutra organizovani. Ide se u tri pravca. Skopje, Olovo, Kladarj. Da se možemo izjasniti za kcji pravac želimo. Da je vcjska tu na granici, misli se na ovaj Užički korpus kcji je napustio grad, da su oni tu na granici, da će usljediti čišćenje terena. Koga nađu u šumi biće ubjen...I ovaj da se odlučimo jednostavno, hoćemo li ići, nećemo li ići... ovaj konvcj je najavjen na radju i pratiće ga Crveni krst prema tome malte ne sto posto je bezbjedan,...i ja sam ga onda zamolio da stavi naše te komšje da budu u tcj pratrji konvcja. On je reko' da će vicjeti šta će, šta može uraditi po tom pitarju...“¹⁶⁰

429. Svjedok Krtnić Gina je potvrdila da se tom prilikom slučajno zadesila u kafani i da je vidjela da su stanovnici sela došli kako bi razgovarali sa Ljupkom Tasićem i Simić Slađanom o tome da ih doprate do zbornog mjesta u Višegradu odakle je kretao konvoj.

430. Nakon sastanka Spahić Ferid i Derviš Kasapović su se dogovorili da krenu da obilaze sela i prenose ljudima šta je rečeno na sastanku. O tome kako su nakon sastanka saopštili mještanima sela o polasku konvoju Spahić navodi :

„ ...ja i Derviš, idemo kroz ta sela, upoznali smo stanovnike, ja sam im reko' judi situacja je taka, nemojte spavati, razmišjejte. Vidite hoćete li ili nećete ići na taj konvcj. Ja nisam nikome ni utjeđivo' ga, ni govorio da krene, ni da ne krene. Ja sam reko' ja vjerujem u te komšje i ja idem, a Vi odlučite“¹⁶¹

¹⁵⁸ Strane 19, 20 i 23 Transkripta

¹⁵⁹ Strana 33 i 34 transkripta

¹⁶⁰ Strana 21 i 22

¹⁶¹ Strana 22 i 23

431. Dakle, sam svjedok Spahić, koji je bio prisutan na sastanku, potvrđuje da im je Tasić Ljubomir rekao da sami odluče hoće li ili ne da idu, te da ga je sam svjedok zamolio da pokuša omogućiti da njihove komšije srbi budu u pratnji tog konvoja radi sigurnosti. Takođe, ovaj svjedok sam, bez naredbe Tasića obilazi sela i prenosi drugim stanovnicima šta je bilo na sastanku i kaže im da sami odluče hoće li ili ne da idu na konvoj, dakle ni on to drugima ne prenosi kao ultimatum ili naredbu, nego im prenosi šta je rečeno na sastanku, i to na način da on ima povjerenja u komšije i da će on ići, a oni da sami odluče.

432. U prilog navedenom govori i činjenica da je većina svjedoka ovo saopštenje interpretira na način da su shvatili da im je Spahić prenio da je Tasić Ljupko savjetovao da odu iz razloga što ih nije mogao zaštititi, odnosno da su stekli utisak da je optuženi Tasić u neku ruku smatrao da će se oni vratiti kada po njih ne bude opasnosti, iz kojeg razloga su mu kasnije i predavali svoju imovinu na čuvanje.

433. Tako svjedok Čelik Sabahudin kaže da je Spahić Ferid „*pregovarao i dogovarao sa Ljupkom Tasićem i da je Ljupko rekao da im je bolje da idu nego da ostanu u šumi jer će vjjska naići i da će biti čišćenje šuma, te je rečeno da ujutru u sedam svi budu u Bosanskcj Jagodini*”, svjedokinja Kasapović Sena navodi da je Ferid rekao da su se *„... dogovorili na sastanku da moraju ići, da im n.je sigurno, da ih oni ne mogu više štitiiti, ko što je to istina, jer je sa svju, sva su sela okolo stradala“*.

434. Svjedokinja M5 je navela” on je nama rekao da smo bezbjedni da idemo na taj konvoj, da ne smijemo ostati, da će nas ta vojska strana što je došla poubijati”

435. Svjedok Čelik Meho navodi da je njima u selu Žagre, Kasapović Derviš po povratku sa sastnaka. prenjeo da im je saopšteno *„...naređenje, od koga, da li je to opština, da li neko treći, četvrti, uglavnom da je Ljubomir saopštio da sutra moraju iseliti sela Smr.ječje, Žagare, Velatovo, Dubovici, za Skopje ili Olovo, kud ko želi,... a ko ostane da će biti ubjen od četnika“*. Dakle, i ovaj svjedok koji je ovo shvatio kao naređenje, nije znao od koga isto dolazi, samo je shvatio da moraju ići jer im nije bezbjedno.

436. Dovodeći u vezu iskaze navedenih svjedoka Vijeće nalazi dokazanim da je optuženi Tasić Ljubomir bio na sastanku u kafani “Rzavski bregovi” i da je rekao mještanima navedenih sela da se sprema čišćenje terena i da će srpski vojnici ubiti svakoga koga nađu prilikom pretresanja terena, da su organizovani konvoji i da treba da im nije bezbjedno da ostanu, te da odluče da li će ići ili ne. Međutim, ono što takođe proizilazi iz iskaza saslušanih svjedoka, prije svega svjedoka Spahić Ferida koji je bio prisutan na sastanku, je da se ne može zaključiti da se u konkretnom slučaju radilo o prijetnji, odnosno da je umišljaj optuženog Tasića išao u tom pravcu ili je on te prilike samo upozorio svoje komšije šta se može desiti ukoliko ostanu. U prilog zaključku da se nije radilo o prijetnji govore i iskazi svjedoka koji su potvrdili da su oni razumjeli da im opasnost prijete od neke „*druge vjjske*“, a ne od samog optuženog Tasića, odnosno od njihovih komšija pripadnika druge dobrunske čete.

437. O tome kakav je bio odnos optuženog Tasića prema komšijama bošnjacima govori i iskaz svjedoka M-6 koji navodi da su Ljupko Tasić i druge komšije bili veoma dobri prema njima, dolazili su i govorili im da se ne kreću puno, da je došla neka strana vojska i da im više nije sigurno. Ljupko je došao i rekao:

„da se spremimo da ćemo sutra kretati na nekoliko dana. Mora nas izvući jer će doći neka vojska nje, nje nam bio siguran opstanak....Ljupko jeste rek'o- komšija moraćete otići, i Milja isto, to je bilo sa ujemom nekom onako, ipak da to ne podnesemo loše, i onda objašnjavao nam je da ćemo se uskoro vratiti, sve ćemo sačuvati, oni su tako rekli.“¹⁶²

438. Svjedoci Tasić Milovan i Totić Rade navode da su kao pripadnici Druge dobrunske čete pri odlasku do komande u *Veletovu* svaki dan prolazio kroz centar sela *Čengići*, da su sa stanovnicima tog sela bili u dobrim odnosima, da su svraćali da popiju kafu kafu sa Salkom i Ramizom Omerović. Svjedok Totić dalje navodi da je na dan uoči polaska konvoja bio u selu sa pripadnicima druge čete Simić Slađanom i Šijaković Nešom kada se, kako navodi, stanovništvo raspitalo o tome kako ići, šta ponijeti, i uglavnom su razgovarali sa Slađanom u kojeg su imali puno povjerenje jer im je bio komšija, te su pitali šta mogu da ponesu, da li može kamion da dođe po njih u selo, obzirom da ima i starijih ljudi i da su bili uplašeni zbog dešavanja zbog čega su molili da komšije njihove budu s njima u autu i da ih obezbjeđuju

439. Dakle, osim činjenice koju su potencirali neki svjedoci, da je na sastanku u kafani sa “predstavnicima Bošnjaka” optuženi Tasić upotrijebio termin „*etničko čišćenje*“, dok su drugi navodili da je upotrebio termin „*čišćenje terena od strane vojske*“, tužilaštvo nije provelo bilo kakve druge dokaze koji bi ukazivali da je optuženi Tasić u momentu premještanja civilnog stanovništva bio svjestan teritorijalnih ciljeva zbog kojih je bio osmišljen plan prisilnog premještanja.

440. Svjedoci su nadalje potvrdili da su vidjeli optuženog Tasić Ljubomira u Bosanskoj Jagodini gdje se iskupljalo stanovništvo radi odlaska konvojem, navode da se on tu kratko zadržao, prošao je se svojim vozilom i nije poduzimao bilo kakve radnje u vezi organizacije vozila, ulaska ljudi u iste i sl.

441. Tako svjedok Spahić Ferid opisujući dešavanja u Bosanskoj Jagodini navodi

“u jednom momentu objavio Ljupko Tasić sa svojim vozilom “Lada-Niva”, tu se kratko zadržao i nestao, ja nisam stupio sa njim u kontakt, uopšte. Autobusi su su došli ljudi su se ukrcali i krenuli smo, autobusi su bili samo sa šoferom, bez pratnje, bez obezbjeđenja”. Svjedok je takođe potvrdio da tom prilikom niko nije izdavao bilo kakve naredbe vezano za ulazak ljudi u vozila i sam polazak“¹⁶³.

¹⁶² Strana 12 transkripta

¹⁶³ Strana 25, 43 transkripta

442. Svjedokinja Omerović Mula je navela da je vidjela Tasić Ljubomira kada dolaze u Bosansku Jagodinu kako stoji oko kamiona i razgleda hoće li svo stanovništvo Žagara i Smriječa poći, nije se dugo zadržao, oni su posjedali u vozilo i krenuli za Višegrad.¹⁶⁴

443. Svjedok M5 potvrđuje da se u Jagodini iskupilo stanovništvo sela Žagre, Veletovo, Smriječe, Gornji i Donji Ljubovik, te da je tu vidjela Tasić Ljupka kome je njen muž dao ključeve od auta na čuvanje i on im je tada rekao da će ih čekati auto kad se vrate.¹⁶⁵

444. Niko od svjedoka nije naveo da su se u Bosanskoj Jagodini komšije srbi i sam optuženi Tasić prema njima loše ponašali, naprotiv, mnogi svjedoci su naveli da komšijama nije bilo drago zbog toga što se dešava i zbog činjenice da oni napuštaju svoje domove, te su su naveli da su kod komšija srba u Jagodini, između ostalog i optuženog Tasića, ostavili svoje stvari na čuvanje.

445. Tako svjedok Spahić Ferid navodi da je sa prijateljem Mušanom dogovarao:

“ pošto je imo' tih mašina, motokultivator i tu propratnu opremu i zamolio me da odemo to da odvučemo u Bosansku Jagodinu, da ostavimo to dole kod tih naših komšija, ako nekad neki povratak bude, da to bude sačuvano bar. I kad smo mi sišli do Bosanske Jagodine, ovaj doje su već bili ti mještani, pcjedini mještani sela Žagre, kcji su već svcje mašine i auto dočerali dole. Tako da smo mi tu, taj motokultivator i te propratne stvari odvukli pred Đorđevu kuću. Đorđa Gacića i ostavili. Tada nas je Đorđe Gacić ispratio. Mislim da smo otišli na jedno piće u kafanu „Rzavske bregove“ da smo popili piće i da nas je on ispratio preko mosta, reako je kad vi odete, mcja noga preko mosta više neće kročiti...”¹⁶⁶

446. Svjedok Šijaković Milija navodi da je bio pripadanik druge čete i da je kritičnog dana prisustvovao kretanju stanovništva iz *Jagodine* jer su komšije tražili da ih oni prate, a iz razloga jer je bilo nesigurno, te je ličnim vozilom odvezao Mušana Čelik do Višegrada.

447. Vezano za tvrdnju tužilaštva da je optuženi Tasić bio prisutan prilikom ulaska stanovnika sela Čengići u kamion, svjedočio je svjedok M3 koji je naveo da je vidio Tasić Ljubomira u momentu ulaska u kamion u Čengićima, kao stoji i pita da li su svi iz sela izašli, pa je nakon što mu je rečeno da je jedna osoba ostala u selu, on odgovorio da će biti „etničko čišćenje i da neće niko ni za koga odgovarati.” Svjedok je dalje naveo da je pri samom ulasku u kamion, primjetio da su ispred kamiona parkirana putnička vozila Tasić Ljubomira i Kovačević Milojka, te je na glavnom pretresu tvrdio da je vidio kako Tasić sa svojim vozilom ide ispred kamiona sve do Jagodine, da bi nakon što to je upitan da pojasni kako i u kom trenutku vidi to vozilo u pratnji, izjavio da on ustvari nije vidio da

¹⁶⁴ Strana 50 transkripta

¹⁶⁵ Strana 10 transkripta

¹⁶⁶ Strana 23 transkripta

Ljupkovo vozilo ide u pratnji na putu prema Jagodini, jer je bila cerada na kamionu pa nije ni mogao vidjeti.¹⁶⁷

448. Za Vijeće, iskaz ovoga svjedoka nije bio dovoljno uvjerljiv i pouzdan da bi, samo na osnovu njega našlo utvrđenom, van razumne sumnje, činjenicu prisustva optuženog Tasića u mjestu Čengići prilikom polaska kamiona, takođe, isti nije potvrđen iskazima drugih svjedoka, koji su to jutro kretali iz sela Čengići i koji nisu naveli da su te prilike vidjeli optuženog Tasića. No, čak i da je dokazano njegovo prisustvo na tome mjestu, sama po sebi, ta činjenica nije inkriminirajuća po optuženog, a opet sve dovodeći u vezu nedostatka bilo kakvog dokaza o postojanju diskriminatorne namjere na strani optuženog u relevantnom periodu.

449. Nadalje, Vijeće nalazi dokazanim činjenični navod optužnice da je Tasić bio prisutan na trgu u Višegradu prilikom polaska konvoja, što ni odbrana ovoga optuženog nije osporavala. Međutim, Vijeće nije našlo dokazanim, van razumne sumnje, da je isti te prilike izdao naredbu da se naprave spiskovi putnika po autobusima i da ih je nakon toga odnio u hotel Višegrad gdje je bila komanda Višegradske brigade.

450. Naime, iskazi svjedoka u pogledu ove činjenice su bili protivrječni. Tako svjedok Spahić Ferid navodi da po dolasku konvoja u Višegrad iz hotela izlazi Ljupko Tasić, pozove ga i kaže mu da napravi spiskove ljudi po autobusima i da naznači koje im je krajnje odredište, što je on i uradio i popisao ljude u svom vozilu, te je onda je sve spiskove predao Ljupku koji ih odnosi nazad u hotel gdje se nalazila komanda.¹⁶⁸

451. Međutim, drugi svjedoci su davali potpuno različite izjave o spiskovima, pa su tako neki tvrdili da spiskove niko nije pravio, neki da su pravljani, ali da oni ne znaju ko je to radio, svjedok Čelik Meho je izjavio da je spiskove pravio Kustura Ismet¹⁶⁹, svjedok M4 je tvrdila da su spiskove pravili neki nepoznati vojnici¹⁷⁰, svjedok M6 je naveo da je pitao Ljupka Tasića u Višegradu koliko je ukupno putnika i da je on otišao u Crveni krst i donio neki papir na kome je bio pečat Crvenog krsta i rekao da ih ima 523¹⁷¹. Svjedokinja Kasapović Sena pak tvrdi da je vidjela kako je Spahić Ferid predao spisak Knežević Bati, tadašnjem predsjedniku Crvenog krsta.

452. Takođe, veliki broj svjedoka, kako oštećenih, tako i vozača autobusa su naveli da su u blizini hotela Višegrad bile smještene prostorije Crvenog krsta i da su neki putnici iz autobusa izlazili i odlazili do nekog stola koji je bio postavljen ispred prostorija Crvenog krsta da se lično upišu na spiskove.

453. Za Vijeće nije sporno da su neki spiskovi tada i pravljani, ali činjenica da su spiskovi pravljani, u ovakvoj situaciji samo se može cijeniti u prilog isključenja postojanja

¹⁶⁷ Strana 42 transkripta

¹⁶⁸ Strana 27 transkripta

¹⁶⁹ Strana 19 transkripta

¹⁷⁰ Strana 13 transkripta

¹⁷¹ Strana 19 i 37 transkripta

bilo kakvog znanja i namjere o tome šta će se u konačnici desiti sa stanovništvom odnosno muškarcima iz konvoja, jer da je takvu namjeru i dijelio, zasigurno ne bi bili pravljani materijalni dokazi o preciznom broju i identitetu lica u autobusima.

454. Takođe, bez obzira da li je optuženi Tasić odnio neki spisak u pravcu hotela Višegrad (gdje prema iskazima svjedoka bio i punkt Crvenog krsta) ili je spisak dat predsjedniku Crvenog krsta kako kaže svjedokinja Kasapović, ovu radnju Vijeće nije moglo naći kao inkriminirajuću po optuženog, a opet sve dovodeći u vezu sa nedostatkom bilo kakvog dokaza o postojanju diskriminatorne namjere na strani optuženog u relevantnom periodu

455. Dakle, dovodeći u vezu navedene iskaze svjedoka, Vijeće nalazi nespornim da je optuženi Tasić 14.16.1992.godine, bio prisutan u Bosanskoj Jagodini prilikom odlaska mještana bošnjačke nacionalnosti, te da je bio prisutan i na trgu u Višegradu u neprednoj blizini autobusa. Međutim, samo njegovo prisustvo na tim mjestima ne povlači krivičnu odgovornost za preseljenje stanovništva. Naime, niko od saslušanih svjedoka nije tvrdio da je optuženi Tasić te prilike neprijateljski ponašao prema njima, da je izdavao bilo kakve naredbe vezano za ulazak u vozila, naredbe za kretanje konvoja, niti je Tužilaštvo provelo dokaze da je optuženi Tasić poduzimao bilo kakve konkretne aktivnosti koje bi bile usmjerene na organizaciju i planiranje konvoja.

456. U skladu sa navedenim, Vijeće nije moglo, van razumne sumnje, utvrditi da li je on, kao pojedinac, bilo koju radnju preduzeo sa ciljem protjerivanja bošnjačkog stanovništva ovih sela, ili je, svojim prisustvom na pojedinim mjestima prilikom odlaska stanovništva, postupao u dobroj vjeri, odnosno, smatravši da radi u cilju zaštite stanovništva. Drugim riječima, u pogledu ove odlučne činjenice, koja konstituiše element djela prisilnog preseljenja kao zločina protiv čovječnosti, Vijeće je ostalo u sumnji, zbog čega je odluku donijelo u korist optuženog.

457. U prilog navedenom govori i činjenica da ni jedan provedeni dokaz nije ukazivao na postojanje diskriminatorne namjere kod optuženog, zbog čega nije dokazano da je bilo koju radnju preduzeo u namjeri uskraćivanja prava oštećenim na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, kao element krivičnog djela progona koje je optuženom stavljeno na teret. Naime, dio jurisprudencije MKSJ-a ukazuje na to da je obilježje diskriminacije neophodan element *actus reus* deportacije kao zločina protiv čovječnosti (*vidi npr. Tadić Prvostepena presuda, par. 715; Kupreškić, Prvostepena presuda, par. 621; Kordić i Čerkez, Prvostepena presuda, par. 189, 203*). Dokazi o članstvu u diskriminacijskoj organizaciji smatrani su nedovoljnim za utvrđenje diskriminatorne namjere (*vidi Krncjelac, Prvostepena presuda, par. 487*). Ovaj uslov proizlazi iz toga što se deportacija promatra kao jedan od metoda progona kao zločina protiv čovječnosti (*vidi Krncjelac, Prvostepena presuda, par.432*)¹⁷²

¹⁷² www.cmn.cx/cms_bcs/index.php?folder=2828&id=1149#__RefHeading__2056_80684221

458. Namjeru optuženog Tasića da učestvuje u prisilnom preseljenju, Tužilaštvo je u najvećoj mjeri očigledno gradilo na tezi da je isti bio u pratnji konvoja od Višegrada do mjesta razdvajanja na Išerića brdu, međutim, dokazi koji su provedeni na okolnost njegovog prisustva u pratnji nakon što je konvoj napustio Višegrad, nisu bili takvog kvaliteta da bi se zaključak na temelju takvih dokaza mogao izvesti van razumne sumnje.

459. Većina saslušanih svjedoka je potvrdila da su optuženog Tasić Ljubomira zadnji put vidjeli na trgu u Višegradu pred polazak konvoja, te potvrđuju da ga nisu vidjeli u pratnji konvoja nakon njegovog polaska iz Višegrada, niti ga vide na bilo kojoj dionici puta od Višegrada do Išerića brda, niti na samom mjestu razdvajanja na Išerića brdu.

460. Tako svjedok Spahić Ferid iz čijeg je iskaza vidljivo da je tokom cijelog puta bio skoncentrisan na sva dešavanja oko sebe i koji je pokušavao da nađe izlaz iz svake situacije, koji je za sve osobe koje je poznao jasno naveo na kom dijelu puta ih vidi, na direktan upit na glavnom pretresu, izričito tvrdi da optuženog Tasića ne vidi ni u jednom trenutku nakon polaska konvoja iz Višegrada, dakle ne vidi ga ni u pratnji konvoja, niti ga vidi na Sokocu, niti na Išerića brdu, niti na putu prema Rogatici, niti na bilo kojoj dionici kretanja konvoja nakon Višegrada.¹⁷³

461. Iskaz ovoga svjedoka je potvrđen iskazima svjedoka, Čelik Meho, Čelik Sabahudin M6, M3, koji saglasno potvrđuju, da optuženog Tasića, nakon polaska konvoja iz Višegrada ne vide na bilo kojoj dionici kretanja konvoja, niti ga vide na Išerića brdu tokom razdvajanja.

462. Takođe, svjedok Karaman Ziza potvrđuje da nije vidjela optuženog Tasića nakon polaska konvoja iz Višegrada, niti je čula da je neko rekao da ga je vidio da ide u pratnji.¹⁷⁴ Ni vozači koji voze autobus od Višegrada prema Išerića brdu- M7¹⁷⁵, Božić Jovan¹⁷⁶, Gladanac Ljubisav¹⁷⁷ potvrđuju da ne vide optuženog Tasića u pratnji na bilo kom dijelu puta od Višegrada prema Išerića brdu, niti na samom Išerića brdu.

463. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima ovih svjedoka obzirom da su isti saglasni jasni i uvjerljivi, ovi svjedoci dobro poznaju optuženog Tasića, potvrđuju da ga vide u pojedinim trenucima do polasaka konvoja iz Višegrada i jasno opisuju te momente, ali su saglasni u tvrdnji da ga ne vide nakon kretanja konvoja iz Višegrada na bilo kojoj dionici kretanja konvoja, niti na samom Išerića brdu prilikom razdvajanja. Vijeće je posebno imalo u vidu da njegovo prisustvo negiraju i svjedoci vozači autobusa, koji su poznavali optuženog Tasića i koji bi ga sigurno primjetili na nekoj dionici puta, tokom zaustavljanja i pauza, da je isti zaista bio prisutan, te činjenicu da ga nije vidio ni svjedok Spahić, koji je dobro poznao optuženog Tasića i koji je tokom cijelog puta obraćao pažnju na sva dešavanja i tražio pogledom poznate ljude, nadajući se da će mu pomoći,

¹⁷³ Strana 40 transkripta

¹⁷⁴ Strana 24 transkripta

¹⁷⁵ Strana 22 transkripta

¹⁷⁶ Strana 15 transkripta

¹⁷⁷ Strana 25 transkripta

464. Nasuprot tome, svjedoci Mujkić Ajka, Tabaković Mirsada, Karaman Ibrahim i svjedok M5, su naveli da su vidjeli optuženog Tasića na Išerića brdu prilikom razdvajanja ljudi, ali njihovi iskazi su međusobno kontradiktorni, isti su neuvjerljivi i neprecizni, tako da Vijeće istima nije poklonilo vjeru u pogledu prisustva optuženog Tasića na Išerića brdu.

465. Tako svjedokinja Mujkić Ajka navodi da je vidjela Tasić Ljubomira u momentu kada su počeli sa razdvajanjem žena i djece od muškaraca na Išerića brdu. Nakon što su odvojili i njenog muža ona je vidjela Tasić Željka i prišla mu da pita da joj spasi muža, a on je drsko rekao da bježi jer je ne poznaje.¹⁷⁸ Dalje je, na poseban upit objasnila da je tada vidjela i Tasić Ljubomira sa leđa, i to u grupi sa ostalim vojnicima, sa udaljenosti oko deset metara, da ga nije ga prepoznala, nego je prepoznala tog drugog Tasić Željka i "priletela mu"¹⁷⁹, da bi kasnije ustvrdila da je Ljupka prepoznala iako ga vidi sa leđa jer ga je znala godinama¹⁸⁰, a na pitanje zašto nije zatražila pomoć od Ljupka Tasića koga kako kaže dobro poznaje, nego od Tasić Željka, svjedokinja odgovara "*ne znam, u tom strahu nisam.*"¹⁸¹

466. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazu ove svjedokinje u pogledu prisustva optuženog Tasića na ovome mjestu, obzirom da je isti neuvjerljiv, nejasan i neprecizan, za Vijeće je neubjedljivo objašnjenje svjedokinje da ona u trenutcima straha, panike i opšteg meteža koji je nastao nakon izlaska ljudi iz autobusa i njihovog razdvajanja, mogla da prepozna sa leđa da se radi upravo o Tasić Ljubomiru, tim prije što je navela da ga vidi u uniformi, u grupi sa ostalim uniformisanim vojnicima, a potvrdila je da je, kada su izašli iz vozila na Išerića brdo, bio mrak i da je padala kiša "*mrak je bio i kiša je ljevala, pa ne vidiš ko ide pred tobom, tako je bio mrak i magla...*" "*kiša je padala iz neba iz zemlje...magla to je zaljepila da ništa nisi vidio*".¹⁸²

467. Dodatno njen iskaz dovodi u pitanje iskaz svjedokinje M4 koja navodi da po izlasku iz autobusa takođe traži pomoć od Željka Tasića, kako bi i njen muž izašao iz autobusa u kojem su ostali muškarci, te da navodi da zajedno sa njim vidi Čeho Borišu od kojeg takođe traži pomoć, ali da te prilike ne vidi Ljupka Tasića. Ova svjedokinja takođe potvrđuje da je na Išerića brdu u trenutku kada dolaze već padao mrak, da je nastala opšta panika i vriska žena koje traže Ljupka kojeg nema, i da "*jedni viču nema Ljupka, ili je otišao ili se sakrio, a neki da su ga vicjeli...ja nisam stvarno tu.*"¹⁸³

468. Takođe svjedok Spahić je potvrdio navode svjedokinje M4 obzirom da je i on naveo da na Išerića brdu, mjestu razdvajanja nije vidio Ljupka Tasića, potvrdio je da je nakon što su ljudi razdvojeni, nastao opšti metež, žene su "*plakale, zapomagale, zvale*

¹⁷⁸ Transkript sa pretresa od 21.05.2013.godine strana 19

¹⁷⁹ Strana 22 transkripta

¹⁸⁰ Strana 37 transkripta

¹⁸¹ Ibid strana 37

¹⁸² Strana 26 i 36 transkripta

¹⁸³ Transcript sa pretresa od 23.04.2013.godine strana 17

*su dajte nam Ljupka, dajte nam Ljupka da vidimo šta se dešava...i u jednom momentu se pojavio Tasić Željko, pr. jeratni policajac i pitao o čemu se radi...*¹⁸⁴

469. Nadalje, svjedok M-5 je navela da je na Išerića Brdu prilikom razdvajanja i izlaska iz autobusa vidjela optuženog Tasić Ljubomira, ali za razliku od svjedokinje Mujkić Ajke, ona tvrdi da ga vidi kako sjedi kao suvozač u kabini vozila "TAM", te navodi da nije izlazio iz vozila, samo je posmatrao šta se dešava. Na posebne upite pojašnjava da ga je vidjela u momentu kada su im rekli da krenu na brdo, te potvrđuje da je u tom momentu sitna kiša padala, da je tada bilo oko hiljadu ljudi, da je nastao metež, vriska i plakanje, djeca su se unervozila od straha, ona je jedno dijete nosila u rukama a jedno držala za ruku. U tom trenutku sa njom su bile i njene zaove, jetrva i njihova djeca kao i svekar i svekrva, dok su joj suprug i tri djevera ostali u autobusima, a njih je vojska gurala da idu prema brdu. Ova svjedokinja je takođe, svjedočeći na glavnom pretresu tvrdila da je optuženog Tasića vidjela kao pratioca na putu od Višegrada do Išerića brda i to da ga je primjetila u vozilu "TAM" u trenutku kada se voze po okukama, da bi potom ustvrdila da, u stvari nije sigurna da je to bio on, ali pošto ga vidi posle na Išerića brdu to je zaključila.¹⁸⁵

470. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazu ove svjedokinje u dijelu koji se tiče prisustva optuženog Tasića na Išerića brdu. Naime, Vijeće nalazi neuvjerljivo i nepouzdanom tvrdnju svjedoka da ona u situaciji straha i panike jer su joj muž i tri djevera ostali u autobusima, u momentu kada jedno dijete nosi u rukama, a drugo vodi za ruku, kada pada kiša i tmurno je, može biti sigurna da je osoba koju vidi samo u jednom trenutku i koja pri tome samo sjedi u vozilu, upravo optuženi Tasić Ljubomir iz kog razloga i nije moglo biti sigurno u njenu identifikaciju optuženog. Takođe njen iskaz je u suprotnosti sa iskazom svjedokinje Mujkić Ajke, koja je tvrdila da je optuženog Tasića vidjela sa ostalim vojnicima oko vozila.

471. Iskaz svjedokinje M5 u suprotnosti je i sa iskazom svjedoka Mutapčić Mirsade koja se te prilike kreće u grupi zajedno sa njom. Svjedokinja Mutapčić navodi da nakon izlaska iz autobusa na Išerića brdu ne vidi vozilo "TAM" niti je vidjela Ljupka Tasića pa navodi "*nisam, nisam ga vidjela, stvarno nisam*", pa objašnjava da se ona "*borila sa svojom cjecom*", sa svojom majkom i da je vidjela oca kako "*bježi uz neki proplanak*", dok su joj četiri brata ostala u autobusima. I ova svjedokinja potvrđuje da u tim trenutcima bio sumrak i da ih je, kad su došli do sela Kolakovići, koje jedan kilometar udaljeno od Išerića brda, već "*ufatio mrak*".¹⁸⁶

472. Svjedok Karaman Ibrahim, otac svjedokinje Mutapčić navodi da je vidio da na Išerića brdu Tasić Ljubomir uzazi u autobuse i naređuje da izađu žene, djeca i starci,

¹⁸⁴ Strana 33 transkripta

¹⁸⁵ Transkript strana 31

¹⁸⁶ Transkript sa pretresa 14.05.2013.godine strana 65

potvrđuje da je tada nastao metež, gužva i on je iskoristio trenutak i pobjegao prema šumi, a u autobusu su mu ostala četiri sina koji su posle ubijeni na Jami Paklenik.¹⁸⁷

473. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazu ovoga svjedoka u dijelu koji se odnosi na činjenicu da je optuženi Tasić ušao u vozila i naredio im da izađu, obzirom da je isti nedovoljno uvjerljiv u pogledu ove činjenice i kontradiktaran je sa iskazima svih drugih svjedoka. Naime, niti jedan od saslušanih svjedoka nije potvrdio da je Tasić Ljubomir ušao u autobus i naredio im da izlaze iz vozila, nego naprotiv navode da su to uradili nepoznati vojnici, a kako se radi o svjedocima koji su dobro poznavali optuženog Tasića, to je izvjesno da bi ga neko od njih vidio i prepoznao, da je zaista i bio tu, a pri tome treba imati u vidu da je svjedok Karaman Ibrahim na glavnom pretresu optuženog Milisavljevića prepoznao kao Tasić Ljubomira.

474. Takođe, za razliku od svih drugih svjedoka koji su potvrdili da je kritične prilike na Išerića brdu počeo da pada mrak, da je bilo tmurno i da je padala, svjedok Karaman je opisao da je te prilike bilo lijepo vrijeme i da je sijalo sunce. Na kraju, prilikom ocjene iskaza ovoga svjedoka Vijeće je imalo u vidu ličnu tragediju koju je ovaj svjedok preživio, odnosno činjenicu da je toga dana izgubio četiri sina, te je na neki način kod davanja iskaza bio podložan subjektivnoj intenciji da krivi optuženog Tasić Ljubomira za sve što se dogodilo, pa je tako u jednom trenutku ustvrdio da su mu sinove pobili Ljubomir Tasić i Simić Rade, a upitan da se izjasni kako mu je to poznato izjavi *"pa čitali smo u novinama Dnevni avaz, pa ko će drugi pobiti.."*¹⁸⁸

475. Svjedokinja Tabaković Mirsada je navela da je na Išerića brdu vidjela Tasić Ljubomira, pa je tako opisala da je nakon izlaska ljudi iz vozila nastala panika, plač, vriska djece, padala je kiša, ona se okrenula i vidi Ljupka Tasića kako stoji, odnosno kao da ulazi u vojno vozilo-pic gauer, vidi ga iz profila sa udaljenosti oko 25 metara. Svjedočeći na ove okolnosti svjedokinja u svojim iskazima iz istrage i to datim Centru službi bezbjednosti Sarajevo SDB sektor 8.07.1992. godine i Sektoru kriminalističke policije Goražde od 24.09.2003. godine koji su joj prezentovani na glavnom pretresu, nije pominjala da je vidjela Ljupka Tasića na Išerića brdu. Navedene razlike svjedokinja je objasnila na način da kada je davala ove ranije izjave nije znala da su ljudi ubijeni i da je niko nije pitao za Ljupka Tasića.

476. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazu ove svjedokinje u ovome dijelu, nalazeći da isti nije konzistentan, uvjerljiv, jasan i pouzdan, a isti je i u suprotnosti sa iskazima drugih svjedoka kojima je Vijeće poklonilo vjeru. Takođe, činjenica da svjedokinja navodi da optuženog Tasića vidi u okolnostima opšteg straha, meteža i panike, dodatno dovodi u sumnju da je on u tim okolnostima mogla pouzdano zaključiti da je osoba koju vidi samo u trenutku i koju vidi iz profila dok ulazi u auto, upravo optuženi Tasić Ljubomir.

¹⁸⁷ Strana 32 i 33 transkripta

¹⁸⁸ Strana 32 transkripta

477. Dodatno ovi iskazi su dovedeni u sumnju i iskazima svjedoka odbrane Krtnić Gine, Totić Rade, Stjepić Miroslava i Šijaković Milije. Tako svjedok Stjepić Miroslav navodi da je 14.06.1992.godine bio u autu zajedno sa Tasić Ljubomirom, da su to jutro krenuli iz komande druge čete u Veletovu prema hotelu na Bikavcu "gdje je bila kao neka pozadina, neka skladišta" pa su išli po redovno sljedovanje hrane za jedinicu. U putu su prošli su kroz Jagodinu gdje su vidjeli puno naroda koji se okuplja, tu su se zaustavili i nakratko izašli iz vozila da se pozdrave. Nakon dvadesetak minuta kreću do Bikavca, uzimaju "sljedovanje" i dolaze na trg u Višegradu koji je udaljen oko 500 metara. Na trgu zatiču autobuse i vide veliki broj ljudi, tu su se zadržali neko vrijeme i onda on i Ljupko Tasić sjedaju u vozilo i vraćaju se nazad u komandu u Veletovu. Iskaz ovoga svjedoka potvrđen je iskazom svjedoka Šijaković Milije koji je potvrdio da je bio toga dana na trgu u Višegradu, da je tu vidio Tasić Ljubomira i potvrđuje da su se nakon odlaska konvoja sa trga u Višegradu oni iskupili i zajedno vratili u školu u Veletovu. Svjedok navodi da se on vratio svojim autom, a Ljupko i Miro Stijepić se vraćaju "Ladom-Nivom". Iskazi ovih svjedoka potvrđeni su i iskazima Krtnić Gine i Totić Rade koji su potvrdili da su taj dan u popodnevnim satima vidjeli optuženog Tasića kada se vratio u komandu na ručak i tada je pričao o nekom događaju sa Lukićem.

478. Imajući u vidu da iz iskaza svjedoka optužbe nije dokazano prisustvo optuženog u pratnji konvoja od trga u Višegradu do Išerića brda, a što potvrđuju i navedeni svjedoci odbrane, to vijeće nalazi nespornim da je optuženi Tasić bio prisutan u Bosanskoj Jagodini i na trgu u Višegradu prilikom polaska bošnjačkog stanovništva, dok Vijeće nije moglo, van svake sumnje, izvesti zaključak da je optuženi Tasić, učestvovao na bilo koji način u pratnji konvoja nakon njegovog polaska iz Višegrada, niti da je bio prisutan na Išerića brdu prilikom razdvajanja ljudi.

479. Karakter provedenih dokaza ne ukazuje na to da je on bio više od običnog učesnika ovih dešavanja koji je bio eksponiran iz razloga što su ga komšije bošnjaci poznavali kao uglednog stanovnika i komšiju, u kom smislu su od njega očekivali pomoć i garanciju da će bezbjedno doći do sigurne teritorije.

480. Iako tužilaštvo optužnicom nije teretilo optuženog Tasića da je u kritično vrijeme obavljao bilo kakvu rukovodnu dužnost (*de jure ili de facto*) Vijeće će se kratko osvrnuti na iskaze pojedinih svjedoka koji naveli da je optuženi Tasić „glavni“ i da je on organizovao konvoje, a u smislu utvrđivanja njihovog poimanja pozicije optuženog Tasića u tom periodu.

481. Svjedok Karaman Ziza je navela da joj je muž rekao da je Ljupko glavni za pregovore i da su oni Ljupku vjerovali i očekivali su da će sve proći bezbjedno sa tim konvojem, svjedok M4 je navela da joj je svekar rekao da je Ljupko organizovao ovaj konvoj, ali ona ne zna jer nije prisustvovala, svjedokinja M5 je navela da je Ljupko Tasić organizovao konvoje, pa upitana da objasni na osnovu čega to tvrdi navodi "pa pretpostavljam da je to on organizovao, vjerovatno sa opštinom...on je bio glavni u tcj teritorjalncj odbrani", svjedok Čelik Meho je potvrdio da nije ni znao da li je optuženi Tasić bio angažovan u nekoj jedinici, samo je imao saznanja da je isti odbornik SDS-a, i svjedok Spahić Ferid je potvrdio da mu u to vrijeme nije bilo poznato da je Tasić

Ljubomir obavljao bilo kakvu rukovodnu funkciju, nego je smatra da je optuženi Tasić bio glavni jer sastanak u kafani „Rzavski bregovi“ nije počeo dok Ljupko Tasić nije došao.

482. Iz navedenog proizilazi da mnogi svjedoci nisu ni znali da li je optuženi Tasić u kritičnom periodu bio pripadnik neke vojne jedinice, niti su smatrali da ima bilo kakvu rukovodnu funkciju u tom smislu, nego su ga smatrali "glavnim" zbog činjenice da je bio na sastanku i rekao da će konvoji biti bezbjedni. Očigledno je da je optuženi Tasić, bio osoba od povjerenja u selu, da su mu komšije bošnjaci vjerovali, iz kog razloga mu i zamjeraju što to su njihovi najbliži koji su krenuli ovim konvojem razdvojeni i ubijeni na jami Paklenik kritičnog dana.

483. Međutim, samo na osnovu ovih tvrdnji svjedoka i navoda da je optuženi Tasić bio član SDS-a, a koja činjenica nije čak pouzdano ni utvrđena, ne može se, u odsustvu bilo kakvih drugih konkretnih pokazatelja, osnovano izvesti zaključak i o tome da je on prihvatio raseljavanje stanovništva ili planove za prisilno raseljenje s namjerom stvarnja etnički čiste teritorije, niti da je aktivno podržavao ideologiju prema kojoj je takvo preseljenje bilo potrebno.

484. Kod ovakvog stanja stvari, važno je bilo i utvrditi i da li je optuženi Tasić bio jedan od direktnih učesnika u stvaranju krize i atmosfere prisile kao jednog od prvih koraka u provođenju prisilnog preseljenja stanovništva, o čemu, međutim nije proveden niti jedan dokaz.

485. Čak šta više, iz iskaza svjedoka proizilazi da su nakon odlaska Užičkog korpusa na to područje počele dolaziti nepoznate vojne jedinice koje su vršile upade u bošnjačka sela. Tako svjedok M6 navodi da su u selo dolazili neki nepoznati vojnici išarani po licu i da su ih maltretirali, zbog čega su ih Ljupko Tasić i ostale komšije upozoravale da se ne kreću puno¹⁸⁹ svjedok Spahić Ferida takođe navodi da je u tom periodu dvogledom posmatrao dolazak nepoznatih vojnika u automobilima u zaseoke Bare na dan kada su izvršena ubistva žena i paljenje kuća, što potvrđuje i svjedokinja Veletovac Ramiza koja navodi da je sigurna da lica koja su izazivala incidente i zbog kojih su pobjegli u šumu nisu bili njeni komšije nego neka druga vojska "sa strane".

486. Obzirom da se u sudskoj praksi pod pojmom prisile smatra i „iskorištavanje okruženja koje ima obilježja prisile“ Vijeće će na ovome mjestu, još jednom, ukratko razmotriti sve okolnosti u ovome pravcu, počevši od toga, kako je došlo do sastanka između optuženog Tasića i "predstavnik" muslimanskog stanovništva ovih sela, u kakvim je okolnostima održan sastanak i šta se dešavalo poslije sastanka, u kakvim je okolnostima stanovništvo krenulo iz sela narednog jutra, a sve kako bi utvrdilo da li ima pouzdanih dokaza koji bi van svake sumnje, upućivali na zaključak da je namjera optuženog Tasića išla prema tome da optuženi iskoristi okruženje koje ima obilježja prisile, iako on takvom okruženju nije doprinio, a sve sa ciljem da se muslimansko stanovništvo iseli iz ovih sela.

¹⁸⁹ Strana 6 i 12 transkripta

487. U tom smislu važno je istaći da niko od svjedoka nije naveo da je neko od vojnika ulazio u kuće prilikom pripreme za transport, nije bilo vrijeđanja ili dobacivanja, naprotiv, mnogi svjedoci naveli su činjenice koje ukazuju na to da, u najmanju ruku, komšijama, od kojih su neki tada bili pripadnici Dobrunske čete, nije bilo drago zbog toga što se dešava i zbog činjenice da oni napuštaju svoje domove.

488. Tako svjedokinja Kasapović Sena na izričit upit navodi da im niko od prisutnih komšija iz Jagodine *"n,je rekao ni jednu ružnu riječ prilikom ulaska u vozila"*. Stanovništvo tom prilikom nije maltretirano, od lica nisu oduzimate novac i dragocjenosti, te nije bilo odvajanja vojno sposobnih muškaraca.¹⁹⁰ Mnogi svjedoci su naveli da su kod komšija Srba u Jagodini, između ostalog i optuženog Tasića, ostavili svoje stvari na čuvanje i da su prije polaska ulazili u obližnju prodavnicu kako bi kupili namirnice za put. Svjedok Čelik Sabahudin je naveo da ih je neko pozvao da uđu u kafanu u Jagodini, da mogu popiti šta hoće, da ih kafana časti.¹⁹¹

489. I drugi svjedoci su potvrdili da su komšije došle da se pozdrave sa njima, da su neke žene plakale. Tako između ostalih svjedok M-6 navodi:

*"...na kamion u Jagodinu. Vidim da imam onih stvari. Šta ću sa njima. Majka mi ostaje na kamionu. Ja silazim do,je, uzimam one,je ćilim, dejem ga Milanu Andriću. Njegova mati opet tamo plače. Žao jcj što jcj se komšiluk.....to mu ostav,jam, ostav,jam još nekih stvari on je to primio. I svaka mu čast, vratio mi je to sad kad sam došo."*¹⁹²

490. Svjedokinja Veletovac Ramiza navodi da joj je po dolasku konvoja u Višegrad pomogao Simić Slađan da se smjesti u autobus, kojom prilikom su se pozdravili i rasplakali, obzirom da je on bio školski drug njenog sina, što sve ukazuje na to da se ne može pouzdano zaključiti o tome da su optuženi Tasić, kao i ostali pripadnici čete u pratnji, postupali sa namjerom da iskoriste okruženje prisile kako bi se njihove komšije muslimani trajno iselili sa tog područja u cilju stavanja etnički čiste teritorije.

491. Nadalje, vezano za aktivnosti optuženog Tasića na trgu u Višegradu, Vijeće je već navelo da nisu provedeni dokazi iz kojih bi Vijeće, van razumne sumnje, utvrdilo da je optuženi Tasić izdao naredbu za pravljenje spiskova, no čak i da je dokazana, ova radnja sama za sebe, bez postojanja dokaza o diskriminatornoj namjeri optuženog Tasića ne bi bila inkriminirajuća po optuženog.

492. Takođe, mnogi svjedoci su pominjali događaj na trgu u Višegrdu kada je Lukić Milan¹⁹³ odustao od namjere da iz autobusa izvede Kustra Esada, nakon što se optuženi Tasić Ljubomir tome usprotivio i većina svjedoka oštećenih je mišljenja da ga je optuženi

¹⁹⁰ Jedino je svjedok Karam Ibrahim naveo da su mu oduzeli sat ali takvo nešto nije potvrdio ni jedan drugi svjedok

¹⁹¹ Strana 22 transkripta

¹⁹² Transkript sa pretresa 12.02.2013.godine str 14.

¹⁹³ Osuđen presudama MKSJ zbog zločina u Višegradu na kaznu doživotnog zatvora

Tasić u tom momentu spasio, a na šta je ukazivala i sama reakcija Kustrura Esada nakon što se vratio u autobus rekavši da će “*ako preživi Ljupku podići spomenik.*”

493. Niko od svjedoka nije naveo da je na samom trgu u Višegradu, za vrijeme čekanja na polazak konvoj, bilo ikakvog vrijeđanja ili prijetnji upućenih prema njima. U prilog ovome govori i svjedok M6 koji ističe da je to jutro, kad su došli kamioni i narod se ukrcao, njemu prišao Nebojša Šiljaković, školski drug njegove djece i rekao mu da će on od sada stalno biti uz njega i čuvati ga. Kada su došli u Višegrad, svjedok je htjeo da ode do žene koja je bila u sestriinom stanu u Višegradu i Nebojša je išao sa njim sve do stana i čuvao ga da ne bi imao određenih neprijatnosti od strane nepoznatih vojnika. Nakon što su se vratili do autobusa svjedok se ukrcao u autobus, a Nebojša je ostao.¹⁹⁴

494. Sve navedene okolnosti u pogledu ponašanja optuženog Tasić Ljubomira kao i drugih pripadnika Dobrunske čete koji su bili prisutni u Bosanskoj Jagodini i na trgu u u Višegradu, kao i činjenica da u ovom postupku nisu provedeni dokazi da je i jedan od pripadnika ove čete učestvovao u pratnji konvoja dalje od trga u Višegradu, jasno isključuje, ili bar dovodi u sumnju, njegov umišljaj da postupaju u cilju prisilnog preseljenja stanovništva sa diskriminatornom namjerom.

495. Dakle, nakon ocjene provedenih dokaza, kako optužbe tako i odbrane, dovedena je u pitanje teza Tužilaštva o postojanju namjere optuženog da izvrši predmetnu inkriminaciju, odnosno Tužilaštvo nije nesumnjivo dokazalo da je njegova namjera bila usmjerena na progon civilnog nesrpskog stanovništva njihovim prisilnim preseljenjem sa područja na kome su do tada zakonito boravili, čime je opravdana primjena pravila *in dubio pro reo*.

496. Nadalje, Tužilaštvo je ovom tačkom optužnice teretilo optužene Milisavljević Predraga i Pantelić Miloša da su počinili progon prisilnim preseljenjem i zatvaranjem ili oduzimanjem slobode na način da su bili u pratnji konvoja kojim su civili Bošnjaci sa područja opštine Višegrad, premješteni do Išerića Brda, gdje su i razdvojeni, te da su bili u pratnji autobusa u kojima su vojno sposobni civil Bošnjaci vraćeni nazad do Sokoca, odakle su sutradan u prijepodnevnim časovima premješteni u Rogaticu ispred baraka preduzeća „Sladara“ u Rogatici.

497. Ananlizom provedenih dokaza vijeće je nesporno utvrdilo da su optuženi Milisavljević i Pantelić naoružani učestvovali u pratnji konvoja koji je krenuo sa trga u Višegradu. Navedeno je potvrđeno iskazima saslušanih svjedoka koji su bili učesnici u konvoju i samih vozača autobusa, pa tako svjedok Spahić Ferid na glavnom pretresu opisuje sam polazak konvoja sa trgu u Višegradu 14.06.1992. godine, pa navodi da se ne može tačno izjasniti, ali da je po njegovoj procjeni bilo oko 5-6 autobusa i par kamiona koji bili puni civila bošnjaka koji su krenuli da napuste Višegrad, oko autobusa su se nalazile razne grupacije u raznim uniformama, u svakom od autobusa je bila oružana pratnja, a u njegovom autobusu su bila dva pratioca.

¹⁹⁴ Strana 13 i 14 transkripta

498. Svjedok dalje detaljno opisuje kretanje konvoja preko Sjemeča, skretanje na makadamski put prije same Rogatice, dalje kretanje prema Sokocu i Knežini, te razdvajanje na samom Išerića brdu, te navodi da je ušao neko iz pratnje i naredio "djeca, žene i starci mogu napustiti vozila a ostali idu nazad...posle toga dolaze ponovo šoferi I ista pratnja, autobusi se okreću i vraćaju se nazad prema Sokocu. Dalje navodi da je već pao mrak kada su došli pred policijsku stanicu u Sokocu, gdje su svi civili prebačeni u jedan autobus i tu su i prenoćili, a čuvala su ih dva naoružana stražara.

499. Svjedok „M-7“ je na glavnom pretresu naveo da je radio kao vozač u firmi Terpentini i da je kritičnog dana obaviješten od direktora da se javi u komandu na Bikavcu, što je i uradio i rečeno mu je da a ode u mjesto Prelovo i tamo preuzme neke civile muslimanske nacionalnosti koje je zatim odvezao do trga u Višegradu. Na trgu je zatekao veći broj muslimanskog življa i oko četiri autobusa i dva kamiona, formirana je kolona da ide u pravcu Olova. U vozilima je bila pratnja a u njegovom autobusu su pratili Čeho Boriša i Miličević Mile. Svjedok dalje na identičan način kao i svjedok Spahić Ferid opisuje kretanje konvoja, zaustavljanje u Sokocu, nailazak na punkt vojske u Knežini odakle je pojačana pratnja i priključilo im se kamion sa sa mitraljezom. Nakon toga, zaustavljaju se na Išerića brdu gdje je izvršeno razdvajanje, iz vozila su izašli žene, djeca i starci a vojno sposobni od 18 do 70 su ostali u vozilima. Nakon toga vozila se okreću i vraćaju se nazad prema Sokocu.

500. Takođe, svjedoci Božić Jovana, Gladanac Ljubisav i Simić Milovan koji su bili vozači u konvoju kritičnog dana saglasno opisuju polazak, pravac kretanja konvoja zaustavljanja i razdvajanje muškaraca od ostatka konvoja na Išerića Brdu i njihovo vraćanje prema Sokocu.

501. Da su optuženi Milisavljević i Pantelić navedenog dana bili u pratnji konvoja potvrđuju svojim iskazima svjedoci koji su detaljno opisali trenutke kada vide optužene tokom kretanja samog konvoja. Tako svjedok „M-7“ navodi da vidi oba optužena na trgu u Višegradu pred polazak konvoja. Prisustvo optuženog Milisavljevića na trgu u Višegradu svojim iskazom potvrđuje i svjedok Čelik Sabahudin, koji ovog optuženog vidi i tokom zaustavljanja konvoja na Sokocu. Nadalje, svjedok „M-7“ vidi optužene Milisavljevića i Pantelića ispred policijske stanice u Sokocu gdje su civili muškarci dovezeni nakon razdvajanja na Išerića brdu, a njegov iskaz potvrđen je iskazom svjedoka Božić Jovana koji potvrđuje da je optuženi Pantelić bio u pratnji konvoja od Višegrada, ali ne zna u kom od autobusa, te potvrđuje da ga vidi ispred policijske stanice u Sokocu gdje su noćili. Takođe, odbrana drugooptuženog Pantelića nije osporavala činjenicu da je ovaj optuženi bio u pratnji konvoja navedenog dana.

502. Vijeće je poklonilo vjeru navedenim iskazima jer su isti jasni, konkretni i međusobno saglasni, te su konzistentni sa iskazima koji su ovi svjedoci davali tokom istrage kao i sa drugim provedenim dokazima.

503. Međutim, vijeće nije našlo da su oni poduzimanjem radnje pratnje konvoja odgovorni za prisilno preseljenje stanovništva. Naime, odgovornost za prisilno preseljenje se ne može "protegnuti" sve do najnižeg nivoa vojnika ili policajaca kojima je

od strane nadređenog izdata naredba za pratnju konvoja kao redovni zadatak iz kojeg razloga ih Vijeće ne nalazi odgovornim kao saizvršioce u prisilnom preseljenju stanovništva. Naime, naređenje za pratnju konvoja, iz perspektive "običnog" vojnika ne sadrži elemente koji bi ukazivali da je on znao i morao biti svjestan da izvršavanjem takve naredbe doprinosi prisilnom preseljenju stanovništva i da je upravo on, svojim učešćem u pratnji konvoja, i želio takvu posljedicu da ostvari. Za razliku od naredbe za ubistva, koja je po svojoj prirodi očigledno protipravna, naredba za pratnju konvoja kojim se stanovništvo iseljava iz određene regije, ne sadrži takvu kriminalnu količinu da bi vojnik na redovnom obavljanju zadataka bio svjestan da je dužan istu da odbije kao protipravnu. Pri tome je bitno naglasiti da nema dokaza, niti je tužilaštvo optužnicom tvrdilo da su prije polaska konvoja iz Višegrada, i za vrijeme kretanja konvoja 14.06.1992.godine pratioci bili upoznati sa planom ubijanja muškaraca, niti su prema civilima poduzimane radnje nasilja.

504. Kako je već navedeno, tužilaštvo nije dokazivalo da su oni poduzimali radnje kojima su organizovali ili pomagali, odnosno značajno doprinosili organizaciji samog konvoja, pa imajući u vidu sve navedeno Vijeće nije prihvatilo navode optužnice prema kojima su optuženi, samim učestvovanjem u pratnji konvoja, vršili progon prisilnim preseljenjem stanovništva.

505. Takođe, u odnosu na tvrdnju optužnice da su civili u konvoju bili zatvoreni, te da je progon civilnog stanovništva izvršen i njihovim zatvaranjem, vijeće nije našlo da su ostvareni elementi djela progon –zatvaranjem. Razmatrajući navode o protivpravnom zatvaranju civila u transportna vozila u konvoju Vijeće je krenulo od definicije prema kojoj je zatvaranje ili drugo teško oduzimanje slobode ono zatvaranje koje je suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava.

506. Razmotrivši navedene okolnosti koje su bile prisutne za vrijeme ukrcavanja civila u transportna vozila, i okolnosti pod kojima se konvoj kretao, a koje proizilaze iz iskaza saslušanih svjedoka, Vijeće, suprotno navodima optužnice, ne nalazi dokazanim da su civili u konvoju bili protuzakonito zatvoreni, pa stoga nije prihvatilo navode optužnice da su optuženi počinili progon nezakonitim zatvaranjem civila.

507. Imajući u vidu sve navedeno Vijeće je primjenom odredbe člana 284. tačka c) u vezi sa članom 3. ZKP BiH donijelo oslobađajuću presudu i optužene Milisavljević Predraga, Pantelić Miloša i Tasić Ljubomira oslobodilo optužbe da su počinili progon zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem fizičke slobode, kao i prisilnim preseljenjem stanovništva.

VI. ODLUKA O TROŠKOVIMA

508. Na osnovu odredbe člana 188. stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u vezi sa članom 186. stav 2. istog Zakona, optuženi Milisavljević Predrag i Pantelić Miloš oslobađaju se dužnosti naknade troškova krivičnog postupka, budući da su oba optužena porodična, da imaju maloljetnu djecu, da je optuženi Pantelić Miloš

nezaposlen, tako da bi njihovim plaćanjem bilo dovedeno u pitanje izdržavanje optuženih, kao i lica koja su dužni izdržavati.

509. Na osnovu odredbe člana 189. stav 1. ZKP BiH optuženi Tasić Ljubomir se također oslobađa dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka, tako da troškovi postupka kao i nužni izdaci optuženih padaju na teret budžetskih sredstava.

VII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA

510. Primjenom odredbi člana 198. stav 2. i 3. ZKP BiH, Vijeće je oštećene radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva uputilo na parnični postupak. Naime, oštećeni se nisu izjašnjavali o visini odštetnog zahtjeva pa, imajući ovo u vidu kao i činjenicu da podaci prikupljeni u toku ovog postupka nisu Vijeću pružili pouzdan osnov za potpuno ili djelimično dosuđenje, to je u pogledu ovih zahtjeva valjalo odlučiti kao u izreci presude.

ZAPISNIČAR:
Spahić Amela

PREDSJEDNIK VIJEĆA
SUDIJA
Jesenković Vesna

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba Apelacionom odjeljenju Odjela I Suda Bosne i Hercegovine u roku od 15 (petnaest) dana po prijemu pismenog otpravka ove presude.

*Žalba se u dovoljnom broju primjeraka predaje ovom Sudu.

VIII. ANEKS – MATERIJALNI DOKAZI

A. MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA BIH

T-1	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida, broj KT-RZ-134/05 od 29.06.2012. godine i dvije skice koje je nacrtao svjedok	Uveden dana 11.12.2012. godine
T-2	Zapisnik o saslušanju svjedoka Božić Jovana od 13.07.2009. godine	Uveden dana 19.02.2013. godine
T-3	Potvrda za svjedoka Zulanović Ahmu i M-1 od 14.05.1992. godine	Uveden dana 02.04.2013. godine
T-4	Potvrda za svjedoka Tufekčić Junusa, SJB Višegrad, 14.05.1992. godine	Uveden dana 09.04.2013. godine
T-5	Karta opštine Višegrad, kopija, kao i dopis broj X-KR-05/165 od 13.12.2012. godine	Uveden dana 09.04.2013. godine
T-6	Rješenje Kantonalnog suda Sarajevo broj Kri-248/00 od 10.08.2000. godine za ekshumaciju, obdukciju i sudsko-medicinsko vještačenje posmrtnih ostataka na lokalitetu jame „Paklenik“	Uveden dana 28.05.2013. godine
T-7	Zapisnik Kantonalnog suda Sarajevo o ekshumaciji tijela na lokalitetu jame „Paklenik“ broj Kri-248/00 od 15.08.2000. godine	Uveden dana 28.05.2013. godine
T-8	Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj pretrazi lica mjesta od 15.08.2000. godine	Uveden dana 28.05.2013. godine
T-9	46 vrećica i 1 vrećica s kanapom u jednoj većoj žutoj vreći, u kojima se nalaze žice kojima su bile vezane ruke zarobljenicima	Uveden dana 28.05.2013. godine
T-10	Ekshumacija – crtež – skica lica mjesta Kalimanići, Sokolac, sačinjena u period od 15.08.2000. do 01.09.2000. godine	Uveden dana 04.06.2013. godine
T-11	Izveštaj o vještačenju tragova pronadjenih prilikom ekshumacije broj 03/4-04-5-5980 od 08.01.2001. godine, sačinjen od strane Suljević Ekrema, ali nije potpisan od strane istog	Uveden dana 04.06.2013. godine
T-12	Nalaz i mišljenje – vještačenje tragova vatrenog oružja, broj 03/2.8-nečitko od 29.03.2001. godine, sačinjen od strane vještaka Smajić Nijaza materijalom koji je vještačen (dvije žute vreće)	Uveden dana 04.06.2013. godine
T-13	Zapisnik o saslušanju svjedoka Karaman Jusufa koji je preminuo, od 19.07.2012. godine, kao prilog izvod iz matične knjige umrlih od 09.04.2013. godine	Uveden dana 11.06.2013. godine

T-14	Zapisnik o saslušanju svjedoka Ahmetspahić Fatime koja je preminula, od 20.02.2001. godine, kao prilog izvod iz MKU od 15.04.2013. godine	Uveden dana 11.06.2013. godine
T-15	Ekshumacija jama "Paklenik" Kri-248//00 I dio; Ekshumacija jama "Paklenik" Kri-248//00 II dio; Ekshumacija jama "Paklenik" Kri-248//00 III dio	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-16	Zapisnik Kantonalnog suda Sarajevo o primopredaji ekshumiranih posmrtnih ostataka pobijenih civila sa nađenim predmetima iz jame "Paklenik"	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-17	Spisak tijela ekshumiranih po Kri: 248/00 od 10.08.2000.godine Lokalitet-Jama "Paklenik", selo Kalimanići, opština Sokolac	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-18	Zapisnik o primopredaji obdukovanih posmrtnih ostataka pobijenih civila sa ostacima odjeće i nađenim predmetima iz jame "Paklenik"	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-19	Izveštaj o obdukciji za PK 001B, 002B, 004B, 005B, 007B, 008B, 009B, 011B, 012B, 013B, 014B, 016B, 017B, 019B, 020B, 022B, 025B, 027B, 031B, 032B, 035B, 038B, 040B, 041B, 042B, 043B, 044B, 045B, 046B, 047B, 048B, 049B, 050B, 054B, 055B, 056B, 057B, 058B, 060B, 062B, 066B, 067B, 068B, 073B, 074B oni oštećeni navedeni u izreci optužnice.	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-20	Potvrde JKP „Gradska groblja“ o 001B, 002B, 004B, 005B, 007B, 008B, 009B, 011B, 012B, 013B, 014B, 016B, 017B, 019B, 020B, 022B, 025B, 027B, 031B, 032B, 035B, 038B, 040B, 041B, 042B, 043B, 044B, 045B, 046B, 047B, 048B, 049B, 050B, 054B, 055B, 056B, 057B, 058B, 060B, 062B, 066B, 067B, 068B, 073B, 074B	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-21	Izveštaj glavnog patologa od 30.07.2002. godine, grobnica jama Paklenik i Ivan-polje	Uveden dana 16.07.2013. godine
T-22	Promjene u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Višegrad 1991. i 1997. godina	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-23	Izvod iz matične knjige umrlih opštine Goražde izdat na ime Ahmetspahić Hameda broj: 06-202.17546/2008 od 08.08.2008. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-24	Izvod iz matične knjige umrlih opštine Goražde izdat na ime Ahmetspahić Abida broj: 06-202-17547/2008 od 08.08.2008. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine

T-25	Izvod iz matične knjige umrlih opštine Goražde izdat na ime Karaman Esada broj: 06-202-17550/2008 od 08.08.2008. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-26	Izvod iz matične knjige umrlih opštine Goražde izdat na ime Karaman Hameda broj: 06-202-17551/2008 od 08.08.2008. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-27	Izvod iz matične knjige umrlih opštine Goražde izdat na ime Karaman Mirsada broj: 06-202-17552/2008 od 08.08.2008. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-28	Izvod iz matične knjige umrlih opštine Goražde izdat na ime Karaman Izeta broj: 06-202-17553/2008 od 08.08.2008. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-29	Obavještenje Matičnog ureda opštine Višegrad broj: 03-202-7-16/12 od 27.08.2012.godine da Čančar Omer, Čančar Alija, Čančar Besima, Mameledžija Esad, Tvrtković Hamed, Tvrtković Husein i Užičanin Kasim nisu upisani u matičnu knjigu umrlih	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-30	Spisak Stanice javne bezbjednosti Višegrad stalno zaposlenih radnika i rezervnog sastava milicije za isplatu ličnog dohotka za mjesec juni 1992. godine od 01.08.1992. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-31	Spisak Stanice javne bezbjednosti Višegrad stalno zaposlenih radnika i rezervnog sastava milicije za isplatu ličnog dohotka za mjesec juli 1992. godine od 01.08.1992. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-32	Spisak Stanice javne bezbjednosti Višegrado učešću u ratu svih v/o koji su za vrijeme rata imali ratni raspored u SJB Višegrad u period od 04.08.1991 godine-30.06.1996. godine, broj: 15-5/01-239/99 od 07.06.1999. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine

T-33	Obavještenje Administrativne službe, Odjeljenja za opštu upravu vojne evidencije opštine Višegrad o vojnom angaovanju Milisavljević Predraga, Pantelić Miloša Tasić Ljubomira i dr., broj: 03-831-14/12 od 05.07.2012. godine	Uveden dana 23.07.2013. godine
T-34	Naredba komadanta odbrane grada Višegrada broj: 54-1/92 od 07.06.1992.godine	Uveden dana 27.08.2013. godine
T-35	Naredba komadanta odbrane grada Višegrada broj: 69-1 od 10.06.1992.godine	Uveden dana 27.08.2013. godine
T-36	Kratak pregled vojno-bezbjednosne situacije na	Uveden dana 27.08.2013.

	području Srpske opštine Višegrad, načelnika SJB Višegrad broj: 08-3/92 od 13.07.1992.godine	godine
T-37	Spisak političkog, policijskog i vojnog rukovodstva, kao i spisak članova Kriznog štaba Srpske opštine Višegrad	Uveden dana 27.08.2013. godine
T-38	Podaci Policijske stanice Višegrad iz kaznene evidencije za Milisavljević Predraga, Pantelić Miloša broj: 11-1-11/01-235-154/12 od 25.06.2012.godine	Uveden dana 27.08.2013. godine
T-39	Podaci Policijske stanice Višegrad iz kaznene evidencije za Tasić Ljubomira broj 1-11/01-235-176/12 od 26.07.2012.godine	Uveden dana 27.08.2013. godine
T-40	Zapisnik o saslušanju svjedoka Aličehić Derviše od 24.08.2012. godine	Uveden dana 10.12.2013. godine
T-41	Naredba Komande odbrane grada Višegrada, str.pov.br.: 69-2 od 10.06.1992.godine	Uveden dana 11.03.2014. godine
T-42	Spisak Centra službi bezbjednosti Trebinje radnika rezervnog sastava SJB Višegrad i Specijalne jedinice za isplatu LD za mjesec juli 1992 godine	Uveden dana 11.03.2014. godine
T-43	Srpska Republika Bosne i Hercegovine- Ministarstvo za unutrašnje poslove Sarajevo- SJB Višegrad- Spisak rezervnih radnika mjesec juni.	Uveden dana 11.03.2014. godine

T-44	Spisak stanice javne bezbjednosti Višegrad pripadnika rezervnog sastava milicije SJB Višegrad od 10.06.2014.godine.	Uveden dana 11.03.2014. godine
T-45	Spisak aktivnih radnika milicije SJB Višegrad za mjesec maj 1992 godine., Srpska Republika Bosne i Hercegovine- Ministarstvo za unutrašnje poslove Sarajevo CSB-Trebinje-SJB Višegrad	Uveden dana 11.03.2014. godine
T-46	Obavještenje načelnika SJB Višegrad broj: 08-132-3/92 od dana 18.08.1992. godine upućena MUP-u- Materijalno-finansijskoj službi Pale, Srpska Republika Bosne i Hercegovine- Ministarstvo unutrašnjih poslova stanica javne bezbjednosti Višegrad.	Uveden dana 11.03.2014. godine
T-47 (dodatni dokaz)	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida broj KT-RZ-146/05 od 01.06.2006. godine	Uveden dana 27.05.2014. godine
T-48	Naredba komandanta II podrinske brigade broj	Uveden dana 27.05.2014.

(dodatni dokaz)	189-4 od 07.12.1992. godine	godine
T-49 (dodatni dokaz)	Kopija matičnog kartona, jediničnog kartona I VOB-a na ime Tasić Ljubomira	Uveden dana 27.05.2014. godine
T-50 (dodatni dokaz)	Službena zabilješka MUP-a Goražde broj 09-1/01-49 od 04.06.2002. godine; izvještaj o ekshumiranim tijelima MUP Goražde, broj 09-1/01-04-2228/02 od 04.06.2002. godine; crtež lica mjesta broj 45/2002; crtež lica mjesta broj 46/2002 od 16.06.2002. godine; fotodokumentacija broj 46/2002 od 16.06.2002. godine	Uveden dana 27.05.2014. godine

B. MATERIJALNI DOKAZI ODBRANE

Dokazi odbrane optuženog Milisavljević Predraga

O-I-1	Zapisnik o saslušanju svjedoka Zulanović Ahme, broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 07.09.2012. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-2	Zapisnik o saslušanju svjedoka M-1 broj, T20 0 KTRZ 0005041 05 od 07.09.2012. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-3	Zapisnik o saslušanju svjedoka Tufekčić Junusa, broj 17-04/2-3-04-2-48/10 od 19.01.2010. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-4	Zapisnik o saslušanju svjedoka Tufekčić Junusa, broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 14.08.2012. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-5	Zapisnik o saslušanju svjedoka M-7, broj KT-RZ-33/08 od 09.06.2009. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-6	Zapisnik o saslušanju svjedoka M-7, broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 19.07.2012. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-7	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida, broj 02-11/95 od 11.09.1992. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-8	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida, broj 01109684 od 03. I 04.11.1997. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-9	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida broj Kri-248(00 od 14.06.2000. godine	Uveden dana 14.01.2014. godine
O-I-10	Novinski članci Dnevnog avaza od 15.06.2012. i 21.06.2012. godine	Uveden dana 18.02.2014. godine
O-I-11	Informacija OSA Sarajevo broj 04/7-6703/14 od 24.03.2014. godine i ovjerena kopija zapisnika svjedoka Spahić Ferida broj 02-11/95 od 11.09.1992. godine	Uveden dana 01.04.2014. godine
O-I-12	Potvrda PS Višegrad broj 11-9/04-220-32/14-2	Uveden dana 27.05.2014.

(dodatni)	od 20.03.2014. godine	godine
O-I-13 (dodatni)	Kopija vojne knjižice na ime Milisavljević Predraga	Uveden dana 27.05.2014. godine

Dokazi odbrane optuženog Pantelić Miloša

O-II-1	Zapisnik o glavnom pretresu, broj K-53/04, Sarajevo, 08.02.2006 godine, Kantonalni Sud u Sarajevu (sa prilogom potvrda OKO od 07.12.2013.godine, Sarajevo)	Uveden dana 03.12.2013. godine
O-II-2	Uvjerenje Ministarstva odbrane RS broj 02-835-656/97 od 05.05.1997. godine	Uveden dana 18.03.2014. godine
O-II-3	Kopija vojne knjižice na ime Pantelić Miloša	Uveden dana 18.03.2014. godine

Dokazi odbrane optuženog Tasić Ljubomira

O-III-1	Akt MUP-a RS, SJB Višegrad broj 08-3/92 od 13.07.1992. godine	Uveden dana 19.11.2013. godine
O-III-2	Izveštaj o kazni za Tasić Ljubomira, izdat od strane PS Višegrad, broj 11-1-11/01-235-176/12 od 26.07.2012. godine	Uveden dana 19.11.2013. godine
O-III-3	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida broj KT-RZ-134/05 od 29.06.2012. godine	Uveden dana 19.11.2013. godine

O-III-4	Zapisnik o saslušanju svjedoka Božić Jovana, broj KT-RZ-145/05 od 13.07.2009. godine	Uveden dana 19.11.2013. godine
O-III-5	Zapisnik o saslušanju svjedoka „M-7“, broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 19.07.2012. godine	Uveden dana 19.11.2013. godine
O-III-6	Zapisnik o saslušanju svjedoka „M-6“, broj T20 0 KTRZ 0005041 05 od 17.08.2012. godine	Uveden dana 19.11.2013. godine
O-III-7	Akt Crvenog krsta Republike Srpske, Opštinska organizacija Višegrad, broj 03/2002 od 23.01.2002. godine	Uveden dana 28.01.2014. godine

C. MATERIJALNI DOKAZI SUDA

S-1	Zapisnik o saslušanju svjedoka Spahić Ferida od 05.12.1992. godine	Uveden dana 13.05.2014. godine
S-2	Izjava Spahić Ferida u rukopisu od 04.11.1992. godine	Uveden dana 13.05.2014. godine
S-3	Službena zabilješka o prepoznavanju lica sa fotografije broj 2586/02 od 31.10.2002. godine	Uveden dana 13.05.2014. godine

S-4	Izjava svjedoka Spahić Ferida broj 01/98 od 05.01.1998. godine, sačinjena od strane studenta FPN Halilović Amira	Uveden dana 13.05.2014. godine
-----	--	--------------------------------